

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE
ÖĞRETİMİNDE ŞİİRE KÜLTÜREL BAĞLAMDA
UYGULAMALI BİR YAKLAŞIM

ÖZGE SEÇKİN POLAT

2501080132

TEZ DANIŞMANI

YRD. DOÇ. DR. ŞÜKRAN DİLİDÜZGÜN

İSTANBUL, 2012

Y Ü K S E K L İ S A N S

TE Z O N A Y I

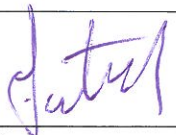
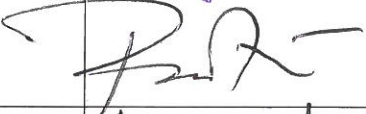
Adı ve Soyadı :ÖZGE SEÇKİN POLAT Numarası :2501080132

Anabilim/Bilim Dalı : YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE
Danışman Öğretim Üyesi : YRD. DOÇ.DR. ŞÜKRAN DİLİDÜZGÜN

Tez Savunma Tarihi : 21/06/2012 Tez Savunma Saati :14:00

Tez Başlığı : "YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE 'ŞİİR'E KÜLTÜREL
BAĞLAMDA UYGULAMALI BİR YAKLAŞIM"

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 15. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜ'NE** OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
PROF.DR. YILDIZ KOCASAVAŞ		Kabul
YRD.DOÇ.DR.ŞÜKRAN DİLİDÜZGÜN		Kabul
YRD.DOÇ.DR.RAMAZAN ZENGİN		Kabul
YRD. DOÇ.DR. İBRAHİM AKIŞ		Kabul
YRD.DOÇ.DR. TALAT FATİH ULUÇ		Kabul

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE ŞİİRE KÜLTÜREL BAĞLAMDA UYGULAMALI BİR YAKLAŞIM

ÖZGE SEÇKİN POLAT

ÖZ

Yabancı bir dil öğrenmek sadece sözcük ve dilbilgisi öğretimi ile sınırlandırılmaz; çünkü yabancı bir dil öğrenmek, nesnelere yeni etiketler koymak biçiminde değerlendirilemez. Her dil dünyayı farklı biçimde yorumlar ve farklı değer sistemleri, algılama ve düşünme biçimleri geliştirir. Bunun sonucu olarak diller arasında sanatsal, toplumbilimsel, anlamsal ve edimsel açıdan kültür farklılıkları oluşur. Bu farklılıklar dile yansır ve dille yansıtılır. Yabancı dil öğrenen kişi kendini yabancı bir kültürün içinde bulur. Küreselleşme bağlamında çokkültürlülük kavramlarının vurgulandığı günümüzde yabancı dil öğretiminde amaç sadece dil yetisi değil iletişimsel yetiyi de geliştiren kültürel yetiyi kazandırmaktır. Bu düşünce de yabancı dil öğretimine temel öğrenme ortamı sunan ders kitaplarında dilin kültürel boyutunun ağırlık kazandığı yazınsal metinlere yer verilmesini gerekli kılmaktadır. Ancak bu görüş bağlamında amaca ulaşmak için bu metinler biçimsel ve içeriksel yapılarının yeterli ve etkin biçimde irdelenebilmesini sağlayan çalışmalarla birlikte sunulmalıdır. Şiirler toplumların duygularını, düşüncelerini, dünyaya bakış açılarını az sözcükle, sözcüklere yükledikleri farklı anlamlarla, sanatsal bağdaştırmalarla ve imgeler yoluyla estetik dil kullanımını yansıtan nitelikleriyle yazınsal metinler içinde ayrı bir yere sahiptirler. Bu da dil öğretiminde şiir etkinliklerinin farklı çalışmalar yoluyla yapılmasını gerekli kılmaktadır.

Bu nedenle bu çalışmada dil öğretiminde kültür ögesi, kültür açısından şiirin önemi, şiir türünün yapısal ve anlamsal özellikleri irdelenmiş, yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kültürel bağlamda şiir ve şiir ekinlikleri üzerine bir değerlendirme yapılmıştır. Çalışmanın sonunda şiir türünün biçimsel ve içeriksel yapısını çözümleyerek farklı düşünce ve kültür öğelerini tanıtacak etkinlik örnekleri sunulmuştur. Bu çalışmanın yabancı dil olarak Türkçe alanına olduğu kadar anadili olarak Türkçe alanına da katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

**A PRACTICAL APPROACH TO PEOTRY WITHIN THE
FRAMEWORK OF CULTURE IN TEACHING TURKISH AS A
FOREIGN LANGUAGE**

ÖZGE SEÇKİN POLAT

ABSTRACT

Learning a foreign language is not limited to teaching only the knowledge of vocabulary and grammar since studying a foreign language cannot be considered as only naming objects. Each and every language interprets the world in distinctive ways and develops a variety of value systems, and different perception and thinking skills. As a consequence of this fact, considerable cultural differences appear among languages especially in terms of art, sociology, semantics, and pragmatics. All these differences both reflect and are reflected on the language itself. An individual who learns a foreign language finds himself in a foreign culture. In the context of globalism, today when concepts such as multiculturalism have a greater importance, the aim of teaching a foreign language is not only to develop linguistic competence but also to impart cultural competence which further facilitates communicative competence. Therefore, in the coursebooks which are basically used to teach a foreign language, it is necessary to give a place to literary texts in which the cultural aspect of language is focused more. Nonetheless, to achieve instructional goals in the light of this idea, these literary texts should be presented with activities and exercises which can enable their stylistic and contextual forms to be examined thoroughly. Of all literary texts, poetry has a unique place thanks to its characteristics to reflect the feelings, thoughts, and viewpoints of societies in a few words and to express the aesthetic use of language through various meanings loaded on the words themselves, artistic harmonization, and finally through images. It further necessitates the need to prepare poetry activities and exercises through various practices.

In this study, the component of culture in language teaching, the significance of poetry in terms of culture, and the stylistic and semantic features of poetry have been examined; and an analysis has been done about poetry and related activities within the context of culture in teaching Turkish as a foreign language. Furthermore, a variety of sample activities that introduce diverse thoughts and cultural components by examining the stylistic and contextual forms of poetry have also been included at the end of the study. Finally, it is anticipated that the current study contributes to the field of Turkish as a native language as much as it does to the field of Turkish as a foreign language.

ÖNSÖZ

Avrupa Birliği, çok kültürlülük açısından büyük bir zenginliğe sahiptir, bu nedenle üye ülkelerin birbirleri arasında meydana gelebilecek olası düşmanlıkların yok edilmesi ve aralarındaki barışın sağlanması bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu da ancak farklı kültürlerin birbirlerine tanıtılıp kaynaştırılması, birbirlerine karşı önyargıların yok edilmesi ile mümkündür. Kültür demek aynı zamanda dil demektir. Dil, kültürü yansıtan bir ayna gibidir. Bu sebeple, dil öğretimi alanında farklı eğitim ve kültür projeleri oluşturulmuştur. Söz konusu projeler, çok dilliliği özendirmek, bağlantılar ve değişim programları geliştirmek, yeni iletişim ve bilgi teknolojilerini yaymak gibi amaçlar taşımaktadır. Bunların sonucunda da ülkeler arasındaki sınırların ortadan kalkarak uluslar arası işbirliğinin sağlanması hedeflenmektedir. Tüm bu gelişmeler Türkçenin de dünya çapında öğretilmesi yolunda ışık olmuştur.. Türkiye de Avrupa Birliği'ne katılım programı kapsamında Erasmus öğrenci ve öğretim elemanı değişim programına dâhil edilmiş, Avrupa ülkelerinde öğretilen bir dil haline gelmiştir. Bunun yanında, Türkçenin öğretimi, Sovyetler Birliği'nin dağılıp Türk Cumhuriyetlerinin bağımsız hale gelerek kendi dillerine yönelmeleri sebebiyle de büyük bir önem kazanmıştır.

Bu çalışmanın amacı da dünyanın değişen düzeni ve çok kültürlü yapısının bir sonucu olarak dil öğretimi alanında ön plana çıkan kültür aktarımına yönelik çalışmalara bir katkı sağlayabilmektir.

Bu çalışmanın hazırlanmasında çok büyük katkıları ve emeği bulunan, hoşgörüsü ve iyi niyetiyle bana her zaman destek olan çok değerli danışman hocam Sayın **Yrd. Doç. Dr. Şükran Dilidüzgün**'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Bu süreçte sergilediği hep daha iyiye ulaşma çabası ve çalışma isteğiyle tüm yaşantım boyunca bana örnek olacaktır.

Yüksek lisans yaptığım dönemde gerek ders aşamasında; gerekse tez aşamasında birikim ve fikirlerimden yararlandığım çok değerli hocalarım sayın **Prof. Dr. Yıldız Kocasavaş'a, Prof. Dr. Selahattin Dilidüzgün'e, Prof. Dr. Tülin Polat'a, Prof. Dr. Nilüfer Tapan'a, Yrd. Doç. Dr. Ramazan Zengin'e, Yrd. Doç.**

Dr. İbrahim Akış'a ve **Yrd. Doç. Dr. Binnur Erişkon Cangil'e** çok teşekkür ederim.

Bu çalışmanın hazırlanması aşamasında benden sonsuz desteğini esirgemeyen sevgili eşim **Öğr. Gör. Mustafa Polat'a**, bugünlere gelmemi sağlayan tüm değerli hocalarım adına öğretmenim ve annem **Semra Seçkin'e**, bana her zaman güven ve huzur veren kıymetli babam **Şinasi Seçkin'e** ve her daim yanımda olan **Barış** ve **Esra Seçkin'e** sonsuz teşekkürü bir borç bilirim. Tüm ailem adına bu çalışmayı çok değerli **ELA SEÇKİN'e** adıyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZ

ABSTRACT

ÖNSÖZ

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ

ŞEKİLLER LİSTESİ

KISALTMALAR LİSTESİ

GİRİŞ	1
1. Yabancı Dil Öğretiminde Kültür	3
1.1. Dil ve Kültür	3
1.1.1. Dil Olgusu	3
1.1.2. Dil-Düşünce Bağlantısı	6
1.1.3. Dil- Kültür İlişkisi	10
1.2. Yabancı Dil Öğretimi ve Kültür	16
1.2.1. Geçmişten Günümüze Yabancı Dil Öğretiminde Kültür	19
1.2.1.1. Yabancı Dil Öğretimi Yaklaşım ve Yöntemlerinde Kültür	19
1.2.1.2. Sosyo-politik Gelişmeler Bağlamında Yabancı Dil Öğretiminde Kültür	27
1.2.1.2.1. Ortak Avrupa Çerçevesi	31
1.2.2. Yabancı Dil Öğretiminde Kültür Aktarımı Bağlamında Metinlerin Rolü	37
1.2.2.1. Kurma Metinler	38
1.2.2.2. Özgün Metinler	40
1.2.2.2.1. Kullanmalık Metinler	40
1.2.2.2.2. Bilgi İletici Metinler	42
1.2.2.2.3. Yazınsal Metinler	43

2. Yabancı Dil Öğretiminde Kültür ve Şiir	51
2.1. Şiir ve Şiir Dili	51
2.1.1. İmge	57
2.1.2. Alışılmamış Bağdaştırmalar	60
2.1.3. Benzetmeler	63
2.1.4. Sapmalar	65
2.1.5. Yinelemeler	68
2.2. Yabancı Dil Öğretiminde Şiirin Kültürel İşlevi	73
2.2.1. Yabancı Dil Öğretiminde Şiirin Yeri	74
2.2.2. Yabancı Dil Öğretiminde Şiir Seçimi ve Uygulama Ölçütleri	76
2.2.3. Şiir Türlerinin Kültürel İçeriği	81
2.2.3.1. Lirik Şiir	81
2.2.3.2. Pastoral Şiir	83
2.2.3.3. Didaktik Şiir	84
2.2.3.4. Epik Şiir	85
3. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi ve Şiir	88
3.1. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Şiir Çalışmaları	88
3.1.1. Metin Öncesi Çalışmalar	88
3.1.2. Metin Üzerine Çalışmalar	89
3.1.3. Metin Sonrası Çalışmalar	90
3.2. Yabancı Dil Olarak Türkçe Ders Kitaplarında Şiire Bakış	91
3.2.1. Yeni Hitit	93
3.2.2. Yabancılar İçin Türkçe (DİLMER)	101
3.2.3. Yabancılar İçin Türkçe (TÖMER)	104
3.2.4. Gökkuşluğu Türkçe	114
3.2.5. Genel Değerlendirme	120
4. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Şiirlerle Kültür Aktarımı	
Amaçlı Uygulama Örnekleri	122
4.1. “Şen Ola Düğün Şen Ola” Örneğinde Metin Etkinlikleri	122
4.1.1. Metin Öncesi Çalışmalar	122
4.1.2. Metin Üzerine Çalışmalar	133

4.1.3.	Metin Sonrası Çalışmalar	139
4.2.	“ Bayram” Örneğinde Metin Etkinlikleri	144
4.2.1.	Metin Öncesi Çalışmalar	144
4.2.2.	Metin Üzerine Çalışmalar	154
4.2.3.	Metin Sonrası Çalışmalar	156
4.3.	Genel Değerlendirme	163
SONUÇ		166
KAYNAKÇA		171
EK 1		185

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Sosyo-politik Bağlamda Kültür Kavramı	28
Tablo 2: OAÇ Kapsamında Genel Yetenekler	33
Tablo 3: OAÇ Kapsamında İletişimsel Dil Yetisi	34

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1:	Düşüncede Temel Eğilimler	9
Şekil 2 :	Felsefi Açıdan Dil ve Kültür Arasındaki İlişki.....	14
Şekil 3:	İletişimsel Açıdan Dil ve Kültür Arasındaki İlişki.....	15
Şekil 4:	Edimsel Açıdan Dil ve Kültür Arasındaki İlişki.....	15
Şekil 5:	Kültürlerarası İletişimde Farklı Kültürlerin Etkileşimleri.....	23
Şekil 6:	Yazılı ve Sözlü Dil Kullanımları.....	55
Şekil 7:	Alışılmamış Bağdaştırma	62

KISALTMALAR LİSTESİ

A.e.	:	Aynı eser
A.g.e.	:	Adı geçen eser
A.y.	:	Aynı yayın
A.y.e	:	Adı geçen yayın
Akt.	:	Aktaran
Bkz.	:	Bakınız
Bs.	:	Baskı
Çev.	:	Çeviren
DİLMER	:	İstanbul Üniversitesi Dil Merkezi
Ed.	:	Editör
M.Ö.Ç.	:	Metin Öncesi Çalışmalar
M.S.Ç.	:	Metin Sonrası Çalışmalar
M.Ü.Ç.	:	Metin Üzerine Çalışmalar
OAÇ	:	Ortak Avrupa Çerçevesi
T.y.	:	Tarih yok
TÖMER	:	Türkçe ve Yabancı Dil Araştırma ve Uygulama Merkezi
V.d.	:	Ve diğerleri
Y.y.	:	Basım yeri yok

GİRİŞ

Son yıllarda gerek Avrupa Birliği politikaları uyarınca, gerekse diğer dünya ülkeleri arasındaki siyasal ve ekonomik ilişkilerin artmasıyla beraber gündeme gelen küreselleşme kavramı tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Ülkeler arası sınırların ortadan kalkması olarak tanımlanan küreselleşme, farklı milletlerden insanların birbirleri ile iletişime geçmelerini ve ilişki kurmalarını gerektirmiştir. Bu nedenlerden dolayı insanlar birbirlerini daha iyi anlayabilmek ve siyasi, sosyal ya da ekonomik alanlarda amaçlarını daha kolay gerçekleştirebilmek için farklı dilleri öğrenmeye yönelmektedirler. Avrupa Birliği de küreselleşmenin getirdiği zorunluluklar bağlamında vatandaşlarını çok dilli olmaları ve anadillerine ek olarak iki yabancı dili daha öğrenmeleri konusunda teşvik etmektedir. Böylelikle dünya üzerinde yabancı dil öğrenen ya da bunun için emek sarf eden insan sayısında büyük bir artış yaşanmıştır. Tüm bu gelişmeler doğrultusunda, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi de büyük bir önem kazanmıştır.

Yabancı bir dil öğrenme gereksinimi, farklı milletlerden insanlarla iletişim içinde olma zorunluluğundan doğmaktadır. Farklı bir milletle iletişime geçmek farklı bir kültürle karşı karşıya kalmak anlamına gelmektedir. Bu durumda, yabancı dil öğretiminde yalnızca dilbilgisi ve sözcük bilgisi yeterli olmamakta; akıcı ve etkili bir iletişim için beden dili, milli değerler ve uzlaşımsal toplumsal kuralları içeren sosyokültürel öğeler de yabancı dil öğretim sürecine dahil edilmek durumunda kalmaktadır. Bu bağlamda, yabancı dil öğretiminde kültür, kültür aktarımı, kültürlerarası iletişimsel yeti gibi kavramlar ön plana çıkmakta ve artık yabancı dil dersleri bu bilgiler ışığında hazırlanmaktadır.

Bu çalışmanın amacı da yabancı dil olarak Türkçe öğretimi sürecine, yabancı dil öğretiminde kültür aktarımı bağlamında yazınsal metin türü olarak şiir çalışmalarını değerlendirerek, kültür aktarımı bağlamında şiir odaklı öneri etkinlikler sunarak katkı sağlamaktır.

Çalışmanın birinci bölümünde, dilin tanımı yapılacak ve öncelikle dil – düşünce arasındaki ilişkiye değinilecektir. Kültür ve dilin birbirinden ayrılamaz iki bütün olduğu düşüncesinden yola çıkılarak yabancı dil öğretiminde kültürün

önemine değinilecek ve geçmişten bugüne yabancı dil öğretiminde kültür kavramı değerlendirilecektir. Son olarak da kültür aktarımı bağlamında metinlerin rolünden bahsedilerek özellikle yazınsal metinlerin yabancı dil öğretim sürecindeki yeri ve önemi üzerinde durulacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, yabancı dil öğretiminde kültür aktarım aracı olarak yazınsal metin türü olan şiirin türsel özelliklerine ve içerik bakımından türlerine değinilerek şiirlerin yabancı dil öğretimi açısından sağlayabileceği katkılardan ve yabancı dil öğretiminde nasıl ve ne şekilde kullanılması gerektiğinden bahsedilecektir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, öncelikle, yabancı dil olarak Türkçe sınıflarında şiir türünün etkili bir biçimde kullanılabilmesi için birtakım ders içi çalışmalara örnekler verilecek, ardından da yabancı dil olarak Türkçe öğreten çeşitli eğitim kurumlarında kullanılan ders kitapları yazınsal metin türü olarak şiirin kültür aktarımı bağlamında kullanımı açısından değerlendirileceklerdir.

Çalışmanın son bölümünde ise çalışmada sunulan öneriler ve şiirin türsel özellikleri göz önünde bulundurularak iletişimsel yaklaşım kapsamında, kültür aktarımı amacıyla şiirlerle geliştirilen etkinlik örnekleri sunulacaktır.

Böylelikle ‘Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kültürel Bağlamda Şiire Uygulamalı Bir Yaklaşım” başlıklı bu araştırma, yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde kültür aktarımına yönelik çalışmalara katkı sağlayabildiği ölçüde amacına ulaşmış olacaktır.

1. YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE KÜLTÜR

Günümüzde, değişen dünya düzeni sonucunda ortaya çıkan küreselleşme kavramının büyük önem kazanmasıyla birlikte kültürler arası etkileşimlerde bir artış yaşanmış; bunun sonucu olarak da geleneksel yabancı dil öğretim yöntemleri artık yabancı dil öğrenen bireylerin ihtiyaçlarını karşılayamaz hale gelmiş ve bu da yeni arayışlara yol açmıştır. Tüm bu gelişmeler çerçevesinde, çalışmanın ilk bölümünde, öncelikle ayrılmaz bir bütün olan dil-düşünce ve kültür kavramları irdelenecek, ardından da yabancı dil öğretiminde kültürün yeri ve önemi detaylı bir biçimde sorgulanacaktır.

1.1. Dil ve Kültür

En genel tanımıyla dil, insanlar arasında iletişimi sağlayan temel araçtır. Bu nedenle, etkili ve sorunsuz bir iletişimin sağlanabilmesi için dili meydana getiren unsurlar da gözardı edilmemelidir. Her milletin kendine ait bir dili vardır, bu dil, o topluma özgü kültürün ve o toplumdaki bireylerin düşüncelerinin somut bir yansımasıdır. Bu nedenle bir dilin iletişimsel bağlamda anlaşılabilmesi için, öncelikle o topluma ait değerlerin çözümlenmesi gerekmektedir.

1.1.1. Dil Olgusu

İnsan, genel olarak soyut düşünme yeteneğine, konuşma kabiliyetine sahip bir canlı türüdür ve bu özellikleri bakımından diğer canlı türlerinden ayrılmaktadır. Hayvanlar da kendi aralarında iletişim kurmaktadır fakat insanlar gibi “dil” denen bir iletişim dizgesi geliştirememişlerdir. Demirel’in (1998:14) de belirttiği gibi yeryüzünde dil yetisini kazanma ve bunu etkin bir iletişim aracı olarak kullanma sadece insana has bir özelliktir.

İnsanlar bir toplum içerisinde birbirleri ile çeşitli ilişkiler (anne-baba, ebeveyn-çocuk, karı-koca, öğretmen-öğrenci gibi) kurarak yaşamlarını sürdürmektedirler ve bu toplumdaki bireylerin birbirleri ile anlaşma sağlamaları, iletişim kurmaları dil olgusu ile gerçekleşmektedir. Bu bağlamda dilin en önemli

özelliği, insanlar arasında bir etkileşim aracı olması ve insanları birbirleri ile birleştirmesidir. Uygur'un (2003:16) ifadesiyle, insan, insana dil sayesinde ulaşabilir ve ancak dille bir toplumun üyesi olur. Diğer bir deyişle, insanlar arasındaki duvarlar dil sayesinde ortadan kalkar ve bu sayede olumlu ya da olumsuz tam bir ilişki kurulmuş olur yani diller toplumsallaşmanın bir gereği olarak ortaya çıkmışlardır.

Günümüze dek pek çok dilbilimci tarafından dilin çeşitli tanımları yapılmıştır. Vardar (1998:57), dilin öncelikle bir iletişim aracı olduğunu ve temel görevinin insana özgü seslerle bir topluluk içerisinde iletişim sağlamak olduğunu ifade ederken Banguoğlu (1990:14) da buna koşut olarak dilin en mükemmel anlatım aracı olduğunu savunmaktadır. Bunun yanında, Aksan'ın (1977:13) tanımlamasıyla dil; düşünce, duygu ve isteklerin bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanarak başkalarına aktarılmasını sağlayan çok yönlü ve gelişmiş bir dizgedir.

Dil, bugüne dek insan oğlunun en büyük icadı olmuştur. Erişkon'un (1996:5) aktarmasıyla, Kantel'e göre insanlar çok az şeyle dille olduğu kadar iç içe yaşamışlardır. Uygur'a (1997:11) göre de insanın olduğu her yerde dil de var olmuştur. Dilin, insanlar arasında iletişimi sağlayan en önemli araç olduğu göz önünde bulundurulursa, yaşamlarını devam ettirebilmek ve ihtiyaçlarını karşılamak için birbirlerine muhtaç olan insanoğlunun olduğu yerde dil olmak zorundadır.

Dilin başka tanımlarına bakılacak olunursa, Ergin'e (1992:3) göre dil, "insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimai bir müessesedir." Verilen tanımlardan da anlaşılacağı gibi dil, insan hayatını kolaylaştıran en güçlü araç olmakla birlikte, kendi içerisinde çok yönlü ve karmaşık bir düzene sahiptir. Bu durumu şu benzetmeyle açıklamak uygun olacaktır:

"Yüzlerce yolcuyu bir havaalanından alıp birkaç saat içinde bir başka kıtanın kentine götüren bir uçak düşünelim. Uçağın bu işi gerçekleştirebilmesi, yapısının özellikleri, içindeki binlerce araç-gerecin birbiriyle bağıntılı olarak görev görmesi, değişik denetleme düzenleri ve hepsinden önce de uçaktaki ve yerdeki görevlilerin ortaklaşa çalışmalarıyla sağlanmaktadır. Uçağın araç gereçlerinin tümünün başka başka yapıları ve görevleri bulunduğu halde

birbiriyle bağıntılı çalışan ancak hepsi de insan beyninin ürünü olan bu parçacıklar belli bir işlevi bütün olarak yerine getirmektedir. İşte dil adı verilen kuruluş da böylesine karmaşık, çok yönlü değişik düzenlerin uyumlu birleşimiyle oluşmuş bir bütündür; insan beynine dayalı bir etkinliktir.” (Aksan, 2006:14)

İnsan, toplum, kültür ve eğitim çerçevesi içinde kurucu ve örgütleyici öge olarak belirtilen dilin yapısal özelliklerinin çok karışık olduğu bilinmektedir. Bu tür sebeplerle dilin tanımını yapanlar ona farklı açılardan yaklaşmışlardır, fakat her bir tanımda ortak olan temel özellikler şunlardır:

- “Dil bir sistemdir
- Dil seslerden oluşur.
- Dil bir iletişim aracıdır.
- Dil bir düşünme aracıdır.
- Dil insanların oluşturduğu toplumlarda kullanılır.” (Demirel,1998:13)

Bu görüşten yola çıkarak denilebilir ki dil bir sistemdir çünkü belirli kalıpları vardır. Her dil kendine özgü bir biçimde farklı kalıplarla oluşur. Örneğin, her dilde cümlelerin kuruluşu öğelerin farklı dizilişiyle meydana gelmektedir, Türkçe bir cümle, sırasıyla özne, nesne ve yüklemden oluşurken İngilizce’de özne, yüklem ve nesneden oluşmaktadır; bu da bize dilin sistematik özelliğini yansıtmaktadır. Bunun yanında, dil seslerden oluşur yani her sesin dil içerisinde farklı bir ayırıcı anlamı vardır, özellikle sözlü dilde bu seslerin vurgu ve tonlarından yararlanılarak anlaşma sağlanır. Bir diğer özellik de dil bir iletişim aracıdır ve iletişim gereksiniminin bir sonucu olarak tarih içinde belli aşamalar sonucunda oluşmuştur. Bunun yanında dil, aynı zamanda bir düşünme aracıdır. Kavramlaştırdığımız olgular bağlamında düşünme alanımız genişler. Kavramlaştırma ise dünyadaki nesneleri adlandırarak sağlanır. Her dilsel imge belleğimizde soyut olarak belli bir tasarımın canlanmasına yol açar. Sıklıkla belirtildiği gibi insanlar ancak dil sayesinde birbirleri ile ilişki kurabilirler ve bu sayede gelişen dünya düzeni içerisinde var olabilirler. Sonuç olarak dil, insanların oluşturduğu toplumlarda kullanılır yani dil, yalnızca

insanlara özgü bir olgudur. Sadece insanlar tarafından etkili bir iletişim aracı olarak kullanılmaktadır. Hayvanlar da belli sesler çıkartmaktadırlar fakat insanlar çıkardıkları sesleri eklemleyerek belli bir dizge oluşturmuşlardır.

1.1.2. Dil-Düşünce Bağlantısı

İnsanı diğer canlı varlıklardan ayıran en temel özelliği düşünmesidir, bu nedenle insan, felsefe tarihinde pek çok filozof tarafından “düşünen varlık” olarak nitelendirilmektedir (Yazoğlu v.d., 2010:12). İnsan bilimi anlamına gelen antropoloji alanında yapılan birtakım çalışmalarda insanı insan kılan nitelikler şöyle sıralanmaktadır:

“İnsan: bilgiye ihtiyaç duyar, bilgiyi üretir; güzelliğe ihtiyaç duyar, güzelliği üretir, sanat yapar, sanattan zevk alır, kendi gerçeği veya toplumsal gerçeklerle ilgili ilkeler, görüşler ortaya koyar, bunlara bağlanır, olaylar ve olgular karşısında tavır takınır, değer duygusuna sahiptir; mutluluğu arayan bir varlıktır; daima değişim ve gelişim süreci içinde olan biricik mantıklıdır; toplum içinde yaşayıp toplumsal sorumluluk duyabilen tek canlıdır, alet yapabilen ve onu geliştirebilen tek yaratıktır¹.”

Söz konusu niteliklerden de anlaşılacağı üzere insan, yeryüzündeki en üstün varlıktır ve en önemli özelliği de kendi ihtiyaçları çerçevesinde dünya üzerinde bir düzen kurabilmesidir. Hayvanlar doğdukları zamanki becerilerine hiç bir şey katmazken insanlar düşünme kabiliyetlerinden dolayı dil gibi bir çok beceri edinerek ölürler. İnsan ürünü olan tüm icatlar bir ihtiyaç sonucu ortaya çıkmıştır, bu sayede bilim ve teknoloji alanında gelişmeler kaydedilmiştir. Savaşlar ve çeşitli toplumsal bunalımların sonucu olarak insanoğlu eğlenmek istemiş ve çeşitli sanat dallarını oluşturmuştur, örneğin sinema I. Dünya Savaşı’nın sonucunda yaşanan toplumsal bir bunalım sebebiyle insanları eğlendirmek adına ortaya çıkmıştır ve insanlar bu şekilde yeteneklerinin farkına varmıştır. Bunun yanında, bir toplum içerisinde yaşayan

¹Bkz. http://www.eebiyatekibi.com/index.php?option=com_content&task=view&id=647&Itemid=27

insanlar ortaya çıkan çeşitli karmaşıklıkları önleyebilmek adına yönetme ve yönetilmeye ihtiyaç duymuşlardır. Kısacası, insanoğlu ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına ortaya çıkardığı her şeyi yargılayıp sorgulayarak oluşturmuştur, bu da insanın düşünen bir varlık olduğunu göstermektedir.

İnsanoğlu dış ve iç dünyasındaki nesnelerin, olayların, olguların aralarındaki ilişkileri görür, karşılaştırmalar yapar ve birtakım sonuçlar çıkarır. Evrendeki varlıklar ve olgular arasındaki ilişkilerden sonuç çıkarma işine düşünme; düşünmeden çıkarılan sonuca da düşünce denir. Düşünceler, düşünmenin nesnelleşmiş yani dilselleşmiş halidir. Düşünme söze döküldüğünde düşünceye dönüşür (Çotuksöken, 2000:37). Bu bağlamda düşünceyi somutlaştıran dildir. Bir düşüncenin var olabilmesi için mutlaka bir dile ihtiyaç vardır.

Altınörs (2010:2)'ün aktardığına göre dil ile düşünce arasında sıkı bir ilişki olduğu ilk olarak Platon tarafından savunulmuştur. Platon, söz ile düşüncenin aynı olduğunu ifade etmektedir ve yine Platon'un (1988:101) tanımlamasıyla düşünce, ruhun kendi kendisiyle yaptığı içten ve sessiz konuşma; söz ise ruhtan ağız yoluyla ses olarak çıkan yayımdır. Kısacası, düşünme sessiz bir konuşmadır.

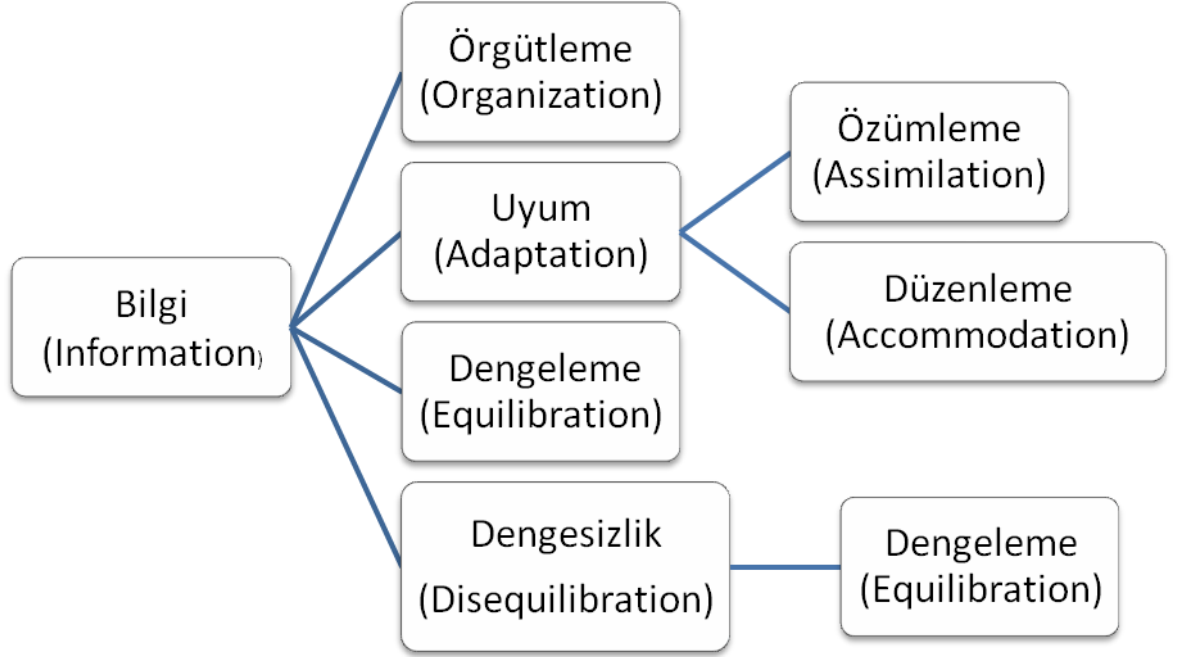
Aristoteles de düşünce ve dil arasında bir uygunluk bulunduğunu, dilin düşüncenin elbisesi veya formu olduğunu savunmuştur. Varlığın yasalarıyla düşüncenin yasaları aynı olduğunda düşünce, varlığı yansıtır ve dil de düşüncede yansıyan varlığı doğru bir biçimde dile getirir. Dile bakarak düşünce, varlığa bakarak yine düşünce çıkarılabilmektedir (Gündoğan, t.y:3). Descartes'in "Düşünüyorum, öyleyse varım" sözüyle ifade etmek istediği de bu duruma ışık tutmaktadır. Uygur (2003:15), dil ve düşünce arasındaki ilişkiyi şu görüşle açıklamaktadır:

"Dilin insan yaşamına en olumlu katkısı, düşünmede kendini açığa vurur. Gerçekten de, zaman zaman, ya sessizce birdenbire iç-tasarımda, ya da dış davranışta doğruyu buluverir, bu bulduğumuzu da sonradan 'demek ki iyi düşünmüşüm' diye saptırız. Yakından bakınca da bu yerli yerinde iç bir düşünmenin başlangıcı diye yorumlanır. Dilsiz düşünme, en mutlu durumda, bol bol onarım gerektiren, düşünme denen şeye uzaktan şöyle bir değinen bir başlangıç durumundadır. Çünkü düşünme denince, genellikle: gerekçe öne sürme, öncülden sonuca yürüme, tek tek tasarımları belli bir düzen içinde birbiriyle birleştirme, çıkarımlama, kanıtlama, karşılaştırma, belgeleme ve benzeri şeyler anlaşılır. İşte bütün bunlar, dil olmadan gerçekleştirilemeyen edimlerdir. Söze, düşünmenin eki gözüyle bakmak yanlıştır. Düşünmeyi ten,

diliyse tenin giysisi diye yorumlamak bir eğretilmeden öteye geçemez; yoksa düşünme gerçekliği çarpık yansıtılmış olur.”

Düşünme-dil ilişkisi bağlamında Piaget ve Vygotsky de önemli görüşler belirtmiş ve yazmışlardır. Genel olarak aynı fikir yani dil ve düşüncenin birbirinden ayrı düşünülemeyeceği, çerçevesinde olsalar da görüşlerini farklı yaklaşımlarla savunmaları bakımından birbirleri ile karşılaştırılmışlar ve yine kendileri de birbirlerini eleştirmişlerdir.

Piaget çocukların bilgiyi inşa etmeleri için eylemlerinden yararlandıklarını, başka bir deyişle anlamak için önce keşfetmenin gerektiğini savunmuştur. Ona göre önce hareket gerçekleştirilmekte, ardından düşünce oluşmaktadır; bunların sonucunda da dil meydana gelmektedir. Piaget, bilişsel yaklaşımı benimsemekte ve dil öğrenmenin, anlam kazanmaya dayalı olduğunu vurgulamaktadır. Dilin mantığı değil mantığın dili yapısallaştırdığına dikkat çekmektedir. Piaget’ye göre dil düşüncenin üstünde saydam bir örtüdür. Bireyin gelişen duygu ve düşüncelerini yansıtır (Senemoğlu, 2004:34). Piaget, bilişsel gelişimi yani dil ve düşünce gelişimini biyolojik ilkelerle açıklamıştır (Yıldırım v.d., 2002:34). Bilişsel gelişimi etkileyen ilkeler ve bu ilkeler arasındaki ilişki şu şekilde gösterilmektedir:

Şekil 1: Düşüncede Temel Eğilimler (Yıldırım v.d., 2002:34)

Piaget'in bilişsel kuramını açıklayan bu ilkeleri Yıldırım v.d (2002:35) şu şekilde açıklamaktadır: Örgütlenme, insanların edindiği her yeni bilgi için sürekli olarak kurdukları çerçeveler anlamına gelmektedir ve edinilen her bir bilginin örgütlenmesi olmadan bunlar etkili bir şekilde kullanılamaz ve düşünce sistemine geçirilemez. Uyum ise, yeni bilgi, yeni davranışlar, yeni insanlar ve yeni bağlamlar gibi dış şartlara alışma sürecidir. Bir diğer ifadeyle, alt düzeydeki bir dengeden, üst düzeydeki bir dengeye ilerleme olarak tanımlanmaktadır ve uyumun iki yönü vardır: özümlenme ve düzenleme. Özümlenme, bireyin, kendisinde var olan bilişsel yapılarla çevresine uyumunu sağlayan bilişsel bir süreçtir. Senemoğlu (2004:37) özümlenmeyi

şu şekilde örneklendirmektedir: Hayatında hiç deniz kestanesi görmemiş bir çocuk, bu sözcüğü duyduğunda, bunu kendisinin bildiği kestane olarak düşünür ve aynı şema içerisine kaydederek onun yenilebilen bir meyve olduğunu hayal eder. Bu durumda, çocuğun öğrendiği yeni objeleri, yeni kavramları yeniden şekillendirmesi gerekmektedir. Bu mevcut şemayı yeniden şekillendirme sürecine de düzenleme adı verilmektedir. Son olarak dengeleme de bireyin özümleme ve düzenleme yoluyla bir dengeye ulaşma sürecidir. Bununla birlikte birey her zaman denge durumunda değildir sürekli yeni bilgiler edindiği için denge durumu bozulur ve dengesizlik oluşur, yeniden özümleme ve düzenleme aracılığı ile denge durumu sağlanır. Piaget’in düşünceye ilişkin bilişsel gelişim kuramı bu kavramlarla açıklığa kavuşmaktadır.

Vygotsky ise anlamının başlangıç noktasının sosyalleşmede olduğunu ileri sürmektedir. Ona göre gelişim başkalarıyla girilen etkileşim sonucunda oluşmaktadır ve bunun sonucunda da düşünme ve konuşma meydana gelmektedir. Çocukların edindikleri kavramların ve becerilerin kaynağında sosyal çevreleri yatmaktadır. Bu bağlamda Vygotsky kalıtsal kapasiteyi desteklemektedir. Çocuğun temelde düşünme ve konuşma kapasitesinin olduğunu düşünmektedir (Yıldırım v.d, 2002:45). Hangi kültürde olursa olsun hem dil kullanma hem de sağlıklı düşünme becerisi, etkileşim ortamından sağlıklı bir iletişimin gereğidir.

Sonuç olarak farklı biçimlerde açıklansa da dil-düşünce arasındaki karşılıklı ilişki ve ikisinin de birbirini besleyip etkilediği herkes tarafından kabul edilmektedir. Demircan’ın (2005:23) da belirttiği gibi her dil, konuşucusuna farklı bir algılama ve yorumlama şekli ve bunun sonucunda da farklı bir dünya görüşü sunmaktadır. Dil düşünce sonucu meydana gelir ve aynı zamanda düşünceyi açığa vurur.

1.1.3. Dil – Kültür İlişkisi

Kültür sözcüğü, Latince “ekin ekmek, yetiştirmek” anlamına gelen ‘cultus’ sözcüğü ile ifade edilmektedir.² Eğer yeni doğmuş bir birey boş bir tarlaya

² Bkz. <http://www.merriam-webster.com/dictionary/culture>

benzetilirse, bireyin daha sonra hayata dair öğrendiği, edindiği her şey de o tarlaya ekilen ürünlere benzetilebilir ve bu süreç kültürlenme olarak tanımlanabilir.

Kültür, “doğanın ya da Tanrının yarattıklarına karşılık insan türünün yarattıklarının tümüdür” (Güvenç, 2002:54). Belli bir topluma ait olan her değer, hiç şüphesiz kültür olarak değerlendirilebilir. İnsanın ne tür bir yaşama biçimi, ne tür bir var olma programı, ne tür bir eylem kalıbı benimsediği hep kültürdür. Teknoloji, ekonomi, hukuk, estetik, bilim, devlet yani insanın meydana getirdiği her şey kültüre girer. Uygur’un (1997:17) da belirttiği gibi kültür, insanlar arasındaki her çeşit karşılıklı etkileşimleri, her türlü yapıp yaratma alışkanlıklarını, bütün manevi ve maddesel yapıt ve ürünleri kapsamaktadır.

Dilidüzgün (1995:7), antropolog Tylor’a göre kültürün “insanın bir toplumun üyesi olarak edindiği bilgi, inanç, sanat, ahlak, gelenek ve göreneklerle her türlü beceri ve alışkanlıklarını içeren karmaşık bir bütün” olduğunu, Linton’a göre “bir toplumun tüm hayat biçimi”, Winsler’e göre ise “belli bir düşünceler sistemi ya da bütünü” olduğunu belirtmektedir.

Kültür değerleri toplumdan topluma değişir. Bir toplumun sahip olduğu, yarattığı tüm alışkanlıklar o toplumun kültürünü oluşturmaktadır. Goode, Sockalingam, Brown ve Jones’a göre (akt. Keskin, 2010:6) kültür, insan davranışı ve onu etkileyen düşünceleri, insanın bildirişim becerisini, dilini, inançlarını, değerlerini, dini törenlerini, toplumda üstlendiği çeşitli rolleri, içinden geldiği ırkı ve dini kapsar. Bayyurt’un (2009:32) da Loveday’dan aktardığı gibi kültür, toplumun değerlerini ve geleneklerini içeren tarihi olarak da bir nesilden diğerine aktarılan bir semboller ve deneyimler topluluğudur.

Soyut bir kavram olan kültür sözcüğünün pek çok tanımı yapılmıştır. Güvenç, genel olarak tüm tanımları dört temel kavram altında toplamaktadır:

1. Kültür, bir toplumun ya da bütün toplumların birikimli uygarlığıdır.
2. Kültür, belli bir toplumun kendisidir.
3. Kültür, bir dizi sosyal süreçlerin bileşkesidir.

4. Kültür, bir insan ve toplum kuramıdır. (Güvenç, 2002:95)

Bu kavramlardan anlaşılacağı üzere kültür bir topluma has tüm özellikleri kapsamaktadır ve gerek sosyal, gerekse ekonomik tüm yaşantılar çerçevesinde giderek büyüyen, gelişen birikimlerin bir kümesidir ve bu küme her topluma ait farklı değerleri kapsamaktadır.

Bayyurt (2009:32), Adaskou, Britten ve Fahsi'nin kültür kavramını dört boyutlu bir kavram olarak ele alıp tanımladığını belirtmektedir:

1. Sanatsal bağlam (aesthetic sense)
2. Toplumbilimsel bağlam (sociological sense)
3. Anlamsal bağlam (semantic sense)
4. Edimsel ya da toplumdilbilimsel bağlam (the pragmatic or sociolinguistic sense).

Kültürün bu şekilde farklı bağamlardan oluşması, yaşamın her alanını kapsadığını kanıtlamaktadır. Sanatsal bağlama sinema, müzik, tiyatro, edebiyat gibi kavramlar dâhil olmaktadır. Bu çalışmada da kültürün daha çok edebiyat boyutuna değinilecektir. Roman, kısa hikâye, şiir ve diğer metin türlerini kapsayan edebiyat, kültürün birebir yansıtıcısı olarak düşünülmektedir. Bu metinlerde, karakterlerin isimleri dâhil olmak üzere birbirleri arasındaki ilişkiler ve diyaloglar, o edebiyatın ait olduğu toplumu yansıtmaktadır. Edebiyat metinlerinde dilin farklı kullanımları, yapılan benzetme ve kullanılan imgeler o toplumların dünyaya bakış açısı hakkında bilgi vermektedir.

Toplumbilimsel bağlam kapsamına, aile, eğitim, meslek ve toplumun gelenek görenekleri girmektedir. Bu kavramların yüklendiği anlamlar da toplumdan topluma değiştiği için önemli birer kültür öğesi olarak düşünülmektedir. Örneğin, İngiliz dilinde aile üyelerinin isimlerine bakıldığında ‘aunt’, ‘uncle’ gibi genel kavramlar karşımıza çıkar, fakat bunun aksine Türk kültüründe aile isimleri ‘uncle’ gibi bir tek kavramı ‘amca, dayı, enişte’ sözcükleri karşımlarken, ‘aunt’ kavramı için ‘teyze, hala, yenge, elti’ gibi farklı aile ilişkilerini ayrıntısıyla belirten sözcükler yer almaktadır.

Anlamsal bağlamda da bir topluma ait olan soyut ve somut kavramlar değerlendirilmekte ve bunun sonucu olarak söz konusu toplumun düşünce yapısı açığa vurulmaktadır. Örneğin, kültürün dile yansımalarının bir sonucu olan deyimler, başka bir toplum üyesi tarafından doğrudan anlaşılamaz kavramlardır. Türkçede söylenen ‘dereyi görmeden paçayı sıvamak’ deyimini İngilizcede ‘şişman kadın söylemeden operayı bitti sanma’ biçiminde kullanılmaktadır. Her iki söz de aynı anlamı belirtmesine rağmen kültürel farklılıklar sonucu farklı biçimlerde oluşturulmuştur.

Son olarak edimsel ya da toplumbilimsel bağlamda dil kullanımının içeriğe olan bağlantısı ve uyumu söz konusu olmaktadır, bu da yine dil kullanımını ya da kısacası dil ve kültür arasında sıkı bir bağ olduğunu göstermektedir. Özetlemek gerekirse, dil öğeleri ve dil kullanımı üzerinde yapılan incelemeler o dil toplumunun yaşayış biçimini, yapısını, değerlerini ve diğer toplumlarla ilişkisini açığa çıkarır. Buna koşut olarak Ünalın da (2002:111) dilin, onu konuşan milletin yaşayış biçiminin, en geniş anlamda kültürünün, dünya görüşünün, tarih boyunca geçirdiği evrelerin ve başka toplumlarla kurduğu ilişkilerin yansıtıcısı olduğunu ifade etmiştir.

Dilidüzgün de (1995:8) Uygur’dan aktardığı şekilde, dil ve kültür arasındaki ilişkiyi şu biçimde açıklamıştır:

“Kültürü, insanın her alanda kendi emeğiyle yaşama çevresini kurması diye tanımlarsak, ya doğrudan doğruya, ya dolaylı olarak ya da sonradan bilinç sağlama bakımından dille ilişkisi olmayan bir tek kültür başarısına rastlanmaz. Dil donatımı kültürün belli başlı yoğurucularındandır. Nitekim tarih boyunca dillerle kültürlerin gelişme çizgileri arasında şaşılacak bir yakınlık kendini açığa vurur. İnsan, dil, kültür – bütün bunlar biri var olmadan öbürleri var olmayan temel gerçeklerdir.”

Edward Sapir de bir dili, o dille konuşan çevrenin kültüründen ve aynı şekilde onu insanın psikolojik ve sosyolojik gidişatından ayırmanın imkansız olduğunu belirtmiştir (akt.Kumaravadivelu, 2008:18). Aynı şekilde Aksan’a (1995:67) göre de, kültür bir yaşam tarzıdır ve aynen dile yansır. Bazen dildeki tek bir sözcük bile o toplumda yaşayan bireylerin davranışları, tutumları hakkında bilgi verir.

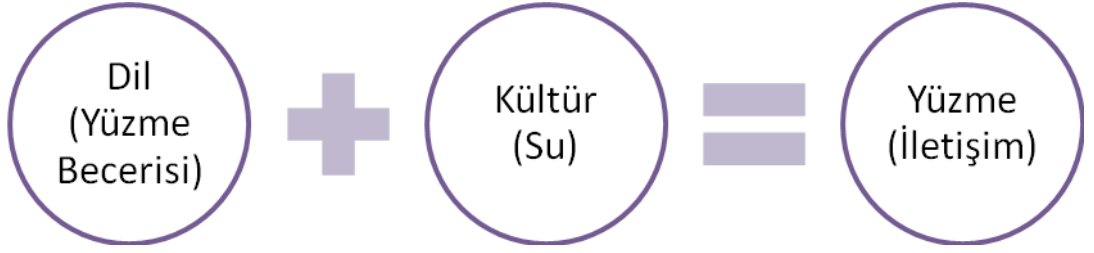
İnsanlar dünyaya geldiklerinde belli bir dil topluluğu içinde kendilerini bulurlar ve dünyaya o dilin penceresinden bakarlar. Her dil dünyayı farklı biçimde yorumlar, dünyadaki olaylar ve nesneler her dil tarafından ayrı değerlendirilip sınıflandırılır. Her toplum kendi yaşam gereksinimleri ve dünyayı değerlendiriş şekline göre sözcük üretir ve dilini geliştirir. Dolayısıyla dünyaya gelen birey çevresindekilerle iletişime geçme gereksiniminden dolayı dili öğrenirken aynı zamanda dünyadaki olguların o dil tarafından yorumlanmış şeklini ve o toplumun kültürünü öğrenir; çünkü dil kültürün taşıyıcısıdır.

Dil kültürün, kültür de dilin bir parçasıdır; karşılıklı olarak ikisi de birbirlerine öyle örüntülenmişlerdir ki ne dilin ne de kültürün önemini yitirmeden birbirlerinden ayrılmaları mümkün değildir (Brown, 2000:165) yani, birbirlerinden ayrı düşünülürse, ne dilin bir önemi olur, ne de kültürün. Dil ve kültürün birbirleriyle olan kuvvetli bağı felsefi, iletişimsel ve edimsel açıdan bazı benzetmelerle anlatılabilir:

Şekil-2: Felsefi Açıdan Dil ve Kültür Arasındaki İlişki (Jiang 2000: 328)

Felsefi bakış açısıyla dil ve kültüre yaklaşılsa, dil beden, kültüre kan olarak düşünülebilir. Kültür olmadan dil bir ölüdür; aynı şekilde, dil olmadan da kültürün hiç bir şekli olamaz. Ancak ikisinin bir bütün olmasıyla, canlı bir varlıktan söz edilebilir.

Şekil-3: İletişimsel Açıdan Dil ve Kültür Arasındaki İlişki (Jiang 2000: 329)

Bu bakış açısıyla düşünüldüğünde ise iletişim yüzmeye, dil yüzme becerisine, kültür de suya benzetilmektedir. Dil olmadan iletişim çok sınırlı bir seviyede kalmaktadır (oldukça sığ suda yüzmek gibi). Kültür olmadan da hiçbir şekilde iletişim mümkün değildir.

Şekil-4: Edimsel Açıdan Dil ve Kültür Arasındaki İlişki (Jiang 2000: 329)

Edimsel açıdan bakıldığında, iletişim ulaşımına benzetilmektedir: Dil taşıt, kültür ise trafik lambasıdır. Bu bakış açısıyla, dil iletişimi daha kolay ve daha hızlı yapmaktadır; kültür ise düzenleyicidir, iletişimi bazen geliştirir ya da iletir, bazen de engeller.

Uygur da (1997:19) dil ve kültür arasındaki ilişkiyi vurgulamak için birtakım benzetmelerde bulunmuştur: “Dil, kültür yapısını bir arada tutan çimentodur; dil, kültür alanının her yanını aydınlatan güneştir; dil, kültür kilimini dokuyan ipliktir; dil, tüm kültür anıtlarının yansıdığı akarsudur.”

Sonuç olarak dil ve kültür birbirinden ayrılamaz iki bütündür, birbirlerini yansıtan karşılıklı iki ayna gibidirler. Aksan’ın (1977:13) da ifade ettiği gibi kültürü hakkında hiçbir şey bilmediğimiz bir toplumun, tarihi boyunca dilindeki gelişmeleri, kelime hazinesini, dilin kullanılış yol ve biçimlerini incelediğimizde o toplumun belli bir zaman dilimindeki düşünüş ve yaşayış biçimini, sosyal ve ekonomik düzeyini, kısaca kültürünü kolaylıkla anlayabiliriz. Öyleyse, bir toplum hakkında fikir sahibi olmak için öncelikle o topluma ait dil incelenmelidir.

1.2. Yabancı Dil Öğretimi ve Kültür

Dil ve kültür arasındaki ilişki göz önünde bulundurulduğunda, insanın ana dilini edinmesi aynı zamanda söz konusu dile ait kültürü de edinmesi anlamına gelmektedir. Bu bağlamda düşünüldüğünde yabancı dil öğretimi de aynı zamanda kültür öğretimi olarak değerlendirilmeli ve buna göre düzenlenmelidir.

Dil yalnızca göstergeler dizgesi değil bir kültürü de beraberinde taşıyan bir olgudur, bu nedenle ikisi de birbirinden ayrı düşünülemez, bundan dolayı yabancı bir dili öğretirken kültür unsuru da hiçbir zaman göz ardı edilmemelidir. Aksi halde dil öğretimi mekanik ve sıkıcı olacaktır (Asutay, 2003:27). Dil öğretilirken ait olduğu kültür göz ardı edilirse, öğrencilere anlamsız semboller yüklenmiş olunur ve öğrencinin yabancı bir dili konuşması, kendi kültüründeki kavramları farklı bir dille farklı sembollerle dile getirmesinden öteye geçemez (Özışık, 2004:18). Her dilin kendine ait simgesel ve dilsel göstergeleri vardır, bunları eğitim ortamının dışında tutmak, iletişimin aksaması gibi bazı problemlere dahi yol açabilmektedir. Lado (1986:58) bu konuyla ilgili örnek olaylar sunmaktadır:

Amerika’da ‘s’ harfini uzatarak uzun bir ‘sssssss’ sesi çıkarmak olumsuz bir durumu ifade etmektedir. Konuşmacıyı dinleyen topluluğun yapılan işi

beğenmediğini gösterir, fakat İspanyolcada bu, sessiz olunması için yapılan bir çağrı anlamını taşır. İspanyolca konuşan bir topluluk önünde, konuşmasının ortalarında ‘ssssss’ sesini duyan Amerikalı bir yazar önce şaşırıp dinleyicilerin kendisini protesto ettiğini düşünür, daha sonra bunun sessizliği sağlamak için kullanılan bir yöntem olduğunu anlar.

Aynı durumu açıklayan bir diğer örnek de İranlı bir öğrencinin başından geçmektedir: İranlı bir öğrenci, Amerika’nın bir kasabasında trenden iner ve bir taksi çevirmeye çalışır. Beyaz plakalı bir arabaya durması için el işareti yapar fakat araba geçip gider. Bu olay birkaç kez tekrarlanır ve en sonunda genç, Amerika’da taksilerin onu almak istemediğini düşünüp sinirli bir şekilde yürümeye başlar. Oysa ki Amerika’da taksiler, İran’da olduğu gibi beyaz plakalı oluşlarıyla değil yanıp sönen parlak işaretleriyle diğer araçlardan ayrılırlar.

Bu örneklerden de anlaşılacağı gibi yabancı bir dil öğrenmek yalnızca o dile ait kelimeleri yan yana getirerek doğru ve akıcı cümlelerle konuşmak anlamına gelmez. Dile ait olan farklı sembollerin, beden dilinin, kısacası bir kültüre ait olan her şeyin tam anlamıyla öğretilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, bu örneklerde sunulduğu üzere öğrenenler bazen gülünç duruma düşebilir, hatta bazen daha ciddi problemler de yaşayabilirler.

Akarsu’nun (1984:64) da ifade ettiği gibi her dil farklı bir dünya görüşünün temsilcisidir ve yeni bir dil öğrenmek demek yeni bir görüş kazanmak demektir. Öğrenciler yeni bir dil öğrendikçe kendilerine yabancı olan bir kültürü de anlamlandırmaya çalışacaklardır. Bu anlama ve çözme çabası da öğrenciye düşünce zenginliği katarak dünyaya karşı farklı bir bakış açısı kazanmayı sağlayacaktır. Yabancı bir dili tam ve etkili olarak öğrenmek için dili, kültür içinde işleyen görünüşü ile öğrenmek gerekir.

Yabancı dil öğretimi kültürel boyutta birtakım amaçlar içermektedir. İngiltere ve Galler Ulusal izlencesinde bu amaçlar şöyle belirtilmektedir:

1. “Dilin konuşulduğu ülkelerin kültür ve medeniyetini anlamayı sağlamak,

2. Yabancı dil öğrenimine, yabancı dilleri konuşanlara ve diğer kültürler ve medeniyetlere karşı anlayışlı bir yaklaşımı özendirmek,
3. Öğrencilerin kendileri ve kültürleri ile ilgili anlayışlarını geliştirmek.” (Özışık, 2004)

Bu amaçların da öngördüğü şekilde, yabancı bir dil öğrenerek öğrenci yalnızca yabancı olanı tanımakla kalmayacak, kendi kültürünün olumlu ve olumsuz yönlerini de değerlendirip kendi konumunu kavrayacaktır. Kültürel başkalıklar öğrencinin olaylara ve çevresine daha esnek ve hoşgörülü bakabilmesini sağlayacaktır (Dilidüzgün, 1995:12). Asutay’ın da (2003:27) ifade ettiği gibi “her kültürün ona kimliğini kazandıran, kendine özgü bir dili vardır. Bir dil, ait olduğu kültürün bütün özelliklerini, ‘ötekilerden olan ayrımını’ ve tarihsel- toplumsal tüm birikimlerini içinde barındırır. Bu bağlamda dil öğrenmek, o kültürü tanımakla eş anlamlıdır denebilir. Yeryüzünde farklı dillerin var oluşu, birbirlerini anlamaya, tanımaya çalışmanın nedeni olarak da yorumlanabilir.” Ancak bu sayede öğrenciler dilin derinliklerindeki anlamları kavrayıp özümseyebileceklerdir.

Demirel’e (1998:26-27) göre yabancı dil öğretiminde uygulanması gereken genel ilkelerden bazıları şunlardır:

- Öğrencilerin yeni dil alışkanlıklarını sağlamasına yardımcı olmak,
- Hedef dili o dili ana dili olarak konuşan kişilerin konuştuğu gibi öğretmek,
- Öğretilen dilin kültürünü de öğretmeye çalışmak.

Bu ilkeler göz önüne alındığında yabancı dil öğretiminde hedef yalnızca anadil konuşmacılarının taklit edilmesi değil bu konuşmaların hangi bağlamlarda oluştuğunun farkındalığı ve özümsemişi olmalıdır. Yabancı dil öğretimi, öğrenciler açısından ancak bu şekilde anlamlı hale gelmektedir. Ayrıca bu bağlamda geliştirilen etkinlikler, yabancı dil öğrenmenin zor ve sıkıcı bir uğraş olması yerine daha zevkli ve kısa sürede öğrenilen bir uğraş olarak algılanmasını sağlayacaktır.

1.2.1 Geçmişten Günümüze Yabancı Dil Öğretiminde Kültür

Yabancı dil öğretiminde uygulanan yaklaşım ve yöntemlerin zaman içerisinde sürekli değişim göstermesi, kullanıldığı dönemin özellikleri ve öğrencilerin ihtiyaçlarının farklı olmasından kaynaklanmaktadır; bu da bu değişimin sosyal, kültürel, ekonomik ve politik gibi pek çok sebeplerinin olabileceğini göstermektedir. Bu nedenle, geçmişten günümüze kültür kavramı irdelenirken öncelikle tarihsel sırasıyla hangi yaklaşımda ne ölçüde kullanıldığı değerlendirilecek ve sonrasında da farklı yaklaşımlara yönelmenin önemli bir sebebi olarak kültür kavramı sosyo-politik bağlamda değerlendirilecektir.

1.2.1.1. Yabancı Dil Öğretim Yaklaşımlar ve Yöntemlerinde Kültür

Yüzyıllardır dilin ne şekilde öğretilmesi gerektiği tartışılmış ve bunun sonucu olarak da yeni yaklaşım ve yöntemler öne sürülmüştür. Dilbilimsel ve ruhbilimsel alanlarda yapılan çalışmalar ve bu çalışmaların dil öğretimi alanına yansımalarıyla ortaya yeni yöntem, yaklaşım ve teknikler çıkmıştır. Yabancı dil öğrenme amaçları doğrultusunda da kimi yöntem ve yaklaşımlarda sadece yazı diline önem verilirken kimilerinde ezbere dayanan konuşma becerisine önem verilmiştir. (Akcan, 2009: 209) Kültür bağlamında değerlendirilecek olursa, geçmişte kullanılan dil öğretim yöntemleri öğrenilen dilin ait olduğu kültürü aktarmaktan ziyade o dili konuşan bireylerin dilsel becerilerini taklit etmeye yönelik bir eğitim süreci sergilemektedirler (Gökmen, 2005:21). Geçmişten günümüze pek çok yabancı dil öğretim yaklaşım ve yöntemi geliştirilmiştir ve her birinde kültür kavramı farklı değerler kazanmıştır.

Dilbilgisi – Çeviri Yöntemi: ‘Klasik Metot’ olarak da adlandırılan bu yöntem yabancı dil öğretiminde kullanılan en eski yöntemdir. 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın başlarında Almanya, Prusya ve daha sonra İngiltere’de yabancı dil programlarının yöntemi olarak etkin bir şekilde kullanılmış ve diğer Avrupa ülkelerine yayılmıştır. 1950’lere kadar Türkiye’de de yoğun bir şekilde kullanılmıştır (Demircan,

2005:151). Demirel (1998:38) bu yöntemin bazı kullanım özelliklerini şu şekilde belirtmiştir:

- Öğretim anadilde yapılmaktadır ve hedef dil, anadile oranla daha az kullanılmaktadır.
- Öğrencilerin sözcük dağarcıklarının geliştirilmesi önemli bir yere sahiptir, bu da metinde geçen bilinmeyen sözcük listesinin öğrencilere verilip ezberletilmesi ile yapılmaktadır.
- Karışık ve zor gramer yapıları uzun ve ayrıntılı bir şekilde açıklanarak sunulmaktadır, çünkü amaç belirli kalıpların öğretilmesidir.
- Çeviri önemli bir yere sahiptir.
- Metnin içeriğine fazla önem verilmez.

Bu ilkelerden anlaşılacağı üzere bu yöntemin amaçlarından biri öğrencilerin yabancı dilde verilen yazınsal metinleri anlamalarını sağlamaktır, fakat burada metnin içeriğine yönelik çalışmalar çok önemli değildir, amaç sadece metnin anlaşılmasını sağlamaktır. Bu nedenle çeviri önemli bir yere sahiptir. Bununla birlikte öğrencilere sunulan bu yazınsal metinlerin hem amaç dili, hem de amaç kültürü en iyi biçimde yansıttığına inanılmaktadır, bu sayede de öğrencinin kültürlü bir birey haline gelmesi amaçlanmaktadır.

Derslerde kullanılacak metinler seçilirken o toplumun kültürünü en etkili biçimde yansıtan metinler olmalarına önem verilmektedir, çünkü o zamanın inanışına göre yabancı bir dil bilmek kültürlü olmanın en belirgin göstergesidir. Bununla birlikte Dilidüzgün'e (1995:24) göre seçilen yazınsal metinlerin dersi tamamen doldurması bu metinlerin kültürlerarası bildirişimi sağlayıcı işlevini ortadan kaldırmaktadır. Kısacası, yapılan çalışmalar yazınsal metinlerin kültürlerarası etkileşime katkı sağlayıcı işlevlerini etkinleştirici bir nitelik taşımamaktadır.

Sonuç olarak uzun yıllar boyunca yabancı dil öğretiminde önemli bir yer kat etmiş olan dilbilgisi-çeviri yöntemi, kullandığı materyal açısından kültürel değerleri yansıtabilme özelliğine sahip olmasına rağmen uygulanan yöntem ve teknik açısından bunu beklenen düzeyde gerçekleştirememiştir.

Konuşsal – İşitsel Yöntem: Konuşsal-işitsel yöntem, 1940’lı yılların başlarında, Amerika Birleşik Devletleri’nin İkinci Dünya Savaşı’na girmesi üzerine Amerikan ordusundaki askerilerin hızlı bir şekilde dil öğrenebilmesi amacıyla geliştirilen bir yöntemdir. Bu nedenle ‘ordu metodu’ olarak da bilinmektedir (Brown, 2000:23).

1950’lerde yaygın olarak uygulanan bu yöntem, sözel becerilerin gelişmesine önem vermektedir, bu nedenle de hedef dil diyalog biçiminde sunulmaktadır ve ezbere dayalı bir eğitim sistemine hâkimdir (Brown, 2000:14). Bu yöntemle özdeşleşmiş olan en önemli etkinlik tekrarlanan “örgü alıştırmaları (drill)” dır. Bunun yanında, diyalog ezberleme, zincirleme belleç, tek boşluklu ve çok boşluklu değiştirim belleçleri, dönüşüm belleçleri, soru-cevap belleçleri gibi alıştırmalar yapılmaktadır (Zengin, 1995:10). Yöntemin genel ilkeleri şu şekildedir:

- Dilin temel amacı konuşmadır.
- Temel diyalogları ezberlemek ve örnek örgü alıştırmalarını tekrar etmek kişinin hata yapma ihtimalini azaltır, bu nedenle oldukça yararlıdır.
- Öğrenenin kendi anadiline benzeyen özelliklerin benimsenmesi daha kolaydır. İki dil arasında benzetme, genelleme ve ayırım yapmaya yardımcı olur. Bu nedenle, çok fazla yapılan mekanik örgü alıştırmaları kişilerin doğru benzetmeler oluşturmalarına yardımcı olacaktır.
- Tümevarım tekniği uygulanmaktadır. Önce örnekler verilir, daha sonra alıştırmalar yapılır. Sözcükler dilbilimsel ve kültürel bir bağlamda öğretilir (Yaylı, 2009:15).

Bu yöntemde amaç artık kültür dilinin değil konuşma dilinin öğretilmesidir. Yabancı dil öğrencisine amaç kültür, artık daha çok gündelik durumların yansıtıldığı diyaloglarla sunulmaktadır.

Bildirişimsel – İşlevsel Yöntem: Bildirişimsel – işlevsel yöntem, yabancı dil öğretiminde kültür aktarımına yönelik çalışmalara yeni boyutlar kazandırmıştır. Öğrenci odaklı bir öğretim anlayışının benimsenmesiyle öğrencinin kendi kültürünün de ders düzenlemelerinde yer alması sağlanır. Öğrenci, yabancı dil derslerinde karşılaştığı yabancı kültürle kendi kültürünü karşılaştırarak iki kültür arasında

bildirişim kurmuş olur. Tapan’a (1995:150) göre ‘bildirişim’; kişilerin, toplumların bunun bir sonucu olarak da kültürlerin birbirleriyle diyaloga girmesidir.

Bildirimsel-işlevsel yöntemi önceki yöntemlerden ayıran bir diğerk unsur da artık kullanımsal bakışın terk edilip eğitsel bakışın benimsenmeye başlanmasıdır (Tapan, 1995:150). Eğitsel ve kullanımsal bakış yabancı dil ğretiminde farklı hedefleri kapsayarak ğretim sürecine farklı bakış açısıyla yaklaşılmasına sebep olmaktadır.

Kullanımsal bakış çerçevesinde yabancı bir dil öğrenmek, kişiye mesleğinde ilerlemede ya da hayatının herhangi bir alanında karşısına çıkan bir fırsatı değerlendirmede bir araç niteliğindedir. Dilidüzgün’n (1995:39) açıklamasıyla, kullanımsal bakış çerçevesinde, dilsel dizgelerin öğretilmesi amaç değil dil gereksinimlerinin karşılanması için bir araçtır. Öğrenci odaklı öğretimin benimsendiği bu bakışta öncelikle ğrenci gereksinimlerinin araştırılması ve bunların sonuçlarına göre de dilin hangi amaçlarla ve nerede kullanılacağı bakımından gerekli ders düzenlemelerinin yapılması önem taşımaktadır.

Eğitsel bakış’a göre yabancı dil öğretiminin eğitsel yönden öğrencilere bazı katkılar sağlaması gerekmektedir. Kültür bağlamında bakıldığında, yabancı dil öğrenen ğrenci yabancı bir kültürle karşı karşıya kalmaktadır. Bu durumda ğrenci yabancı olanla kendisine yakın olan arasındaki benzer ve farklı yönleri görür ve bunun bir sonucu olarak dünyaya bakış açısı genişler (Dilidüzgün, 1995). İki kültürün karşı karşıya geldiği bir eğitim sürecinde ğrenci yabancı olana karşı hoşgrl olmayı, önyargısız bakabilmeyi öğrenmektedir.

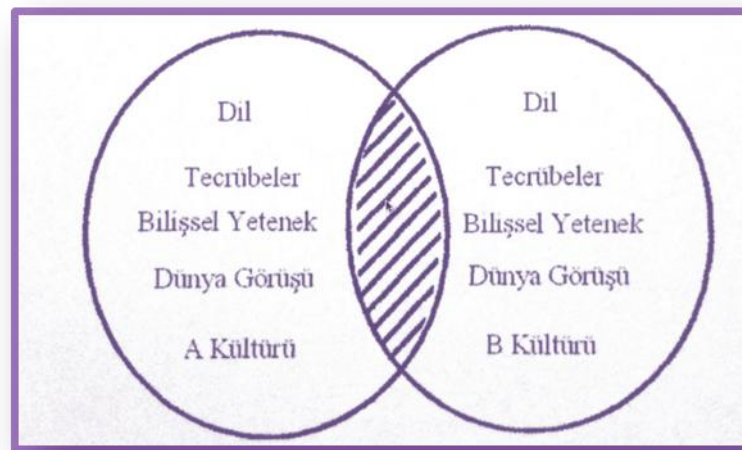
Tapan (1995:160) Neuer’in, bildirişim sürecinde anlama ve aktarmaya yönelik meydana çıkacak olası problemlerin aşağıdaki ilkelerin derslerde temel alınmasıyla giderilebileceği düşüncesinde olduğunu söylemektedir.

- Öğrencinin alışık olduğu bakış açısını bırakarak kendisini yabancınn yerine koyabilmeyi, olaylara onun bakış açısıyla bakabilmeyi öğrenmesi (empathie)
- Kendi dünyasına yabancı bir gözle bakabilmeyi öğrenmesi (rollendistanz)

- Yabancı olanın başkalığını kavrayabilmesi ve buna katlanabilmeyi öğrenmesi (ambiguitätstoleranz)
- Kendi dünyasını anlaşılır kılmayı öğrenmesi (identitätsdarstellung)”

Kültürlerarası Bildirişim Odaklı Yaklaşım: Bu yaklaşımda, yabancı dil öğretiminde iki farklı dil karşı karşıya gelmektedir; öğrenenin ana dili ve hedef dil arasında bir bağlantı kurulmaya çalışılmaktadır. Dil ve kültür arasındaki ilişki göz önünde bulundurulduğunda iki farklı dil demek, aynı zamanda iki farklı kültürün buluşup karşılıklı iletişime geçilmesi demektir. Kültürlerarası iletişimde en önemli amaç, farklı kültüre sahip bireyler arasında etkili bir iletişimin sağlanmasıdır.

Altundağ’ın (2007:4) Dodd’dan aktardığına göre, kültürlerarası iletişimde karşılıklı ilişki içinde bulunan bireyler, gönderici (sender) ve alıcı (receiver) olarak adlandırılmaktadır ve bu gönderici ile alıcı arasında da gönderilen mesajları kodlayan (encoding) ve bu kodları çözümleyen (decoding) öğeler yer almaktadır.” Dodd, bu ilişkiyi aşağıdaki şema ile açıklamaktadır:

Şekil 5: Kültürlerarası İletişimde Farklı Kültürlerin Etkileşimleri (a.y.)

Şemadan da anlaşılacağı üzere herhangi iki kültür arasındaki ilişkiyi bu kültürlerin arasındaki benzer ve farklı özellikler belirlemektedir. İki kültür arasındaki benzer özelliklerin daha fazla olması bu kültürlerin birbirlerine yakınlığını göstermektedir. Kùltürler birbirlerine yakınlaştıkça taralı alan genişlemektedir.

Seksenli yıllarda, kültürlerarası iletişim kavramı çerçevesinde yeni bir aşama olarak kültür kuramı geliştirilmiştir. Bu bağlamda, yabancı dil derslerinde bilinçli ya da bilinçsiz olarak iki farklı kültürün karşı karşıya gelmesi, her yabancı dil dersini kültürlerarası bir diyalog olarak öngörmektedir (Asutay, 2003:27). Kùltürlerarası bu buluşmalarda temel amaç, ortaya çıkabilecek çatışmaları önleyebilmek adına karşıdakini önyargısız benimseyebilen ve farklılıkları kendi kişisel gelişimi bağlamında kullanabilecek bireyler yetiştirmektir (Polat, 2008:253). Karşı kültüre duyulan tüm önyargıları kaldırmak, onu tanımaya, anlamaya çalışmak, insanların öncelikle kendilerini tanımasını, birbirlerinden farklı olduklarını kabul etmelerini ve bunun sonucu olarak da birbirlerine saygı göstermelerini sağlar.

Kùltürlerarası bildirışim odaklı yaklaşımda, kullanımsal bakışın yanı sıra bildirışimsel işlevde de etkisini göstermeye başlayan eğitsel bakışa geçilmiştir. Bu yaklaşımın oluşmasına neden olan birtakım görüşler şöyle ifade edilmektedir:

- Yabancı dil dersi kültürel ilişkilerin ve karşılıklı anlaşmanın en önemli ögesidir. Bu yolla ulusların birbirleriyle anlaşmaları ve dolayısıyla barış sağlanır.
- İnsanoğlu artık barışın, ancak insanların birbirlerine hoşgörölü olmaları ve önyargısız bakmaları ile sağlanacağı gerçeğini kavramıştır. İşte bu bağlamda kültürlerarası bildirışimi amaçlayan yabancı dil öğretimi önyargıları ve yanlış anlamaları ortadan kaldırmayı sağlayan bir yoldur.
- Kùltürlerarası bildirışimi amaçlayan yabancı dil öğretimi, kişiye hem yabancı olanla hem de kendisi olanla ilgili bilgi ve her ikisini tanıma olanağı verir. Bu da kişiye yabancı kültürel kimliği anlamada yardımcı olduğu gibi kişinin kendi kültürel kimliğini de daha iyi anlamasını sağlar. (Tapan,1995:159)

Kültürlerarası bildirışimsel yaklaşımın benimsenmesiyle birlikte yabancı dil öğretiminde kültürel amaç ön plana çıkmıştır. “Hedef dilin öğretilmesinde kültürün önemi semineri”nde kültürel amaç şu şekilde belirtilmiştir:

1. Hedef dilin konuşulduğu ülkelerin coğrafi özelliklerini bilmek,
2. Bu ülkelerin önemli tarihi olaylarını bilmek,
3. Hedef kültürdeki mimariyi, edebiyatı ve diğer sanatları tanımak,
4. Yemek yemek, alış-veriş etmek, kişilerle tanışmak gibi günlük aktif kültürel kalıpları bilmek,
5. Evlilik, eğitim, politika gibi günlük pasif kültürel kalıpları bilmek,
6. Günlük olaylarda uygun hareket etmek,
7. Hedef dil kültürün yaygın mimiklerini kullanmak,
8. Hedef kültür hakkındaki genellemelerin geçerliliğini değerlendirmek,
9. Hedef kültürü araştırmada gerekli bilgiyi tespit etme ve düzenleme gibi becerileri geliştirmek,
10. Farklı kişi ve toplumlara değer vermek,
11. Hedef kültürdeki etnik grupların kültürlerini tanımak,
12. Hedef dilin ana dil olarak konuşulduğu bütün ülkelerin kültürlerini tanımak (Songül, 1991:81).

Her toplum farklı kültürel özelliklere sahip olduğundan etkili bir iletişimin kurulabilmesi için kültürel yeterliliğe ihtiyaç duyulmaktadır. Böylelikle, Demirel’in (1998:50) belirttiği üzere, Hymes’in 1970’lerde ortaya attığı ve daha sonra Canale ve Swain tarafından geliştirilen ve yabancı dil öğretiminde iletişimsel yaklaşımın ortaya çıkış noktasını oluşturan iletişimsel yeterlilik kavramının yanına “kültürel yeterlilik” kavramı da eklenmiştir.

Kültür öğretiminin amacı yabancı kültüre aşina olmaktan çıkmış, kültürel farkındalık ve kültürlerarası iletişimsel yeterliliği kazandırma olarak değişmiştir. Kültürlerarası iletişimsel yeterlilik, başka dilsel kültüre sahip insanlarla, onların dillerinde etkili ve uygun bir biçimde iletişim kurma becerisidir. Gökmen'e (2005:70) göre bu kavramla aynı anlama gelen küresel edinç (global competence), uluslararası edinç (international competence), çoklu kültürel edinç (multicultural competence) terimleri de kullanılmaktadır.

Edinç (competency), yetkin olma niteliği ya da durumu, yetenek, uygunluk, kabiliyet ve güç gibi anlamlarda kullanılmaktadır. (Gökmen, 2005:71) Değer'in (2007:168) tanımıyla ise, kültürlerarası edinç, farklı bir kültürle iletişime geçme isteği, dünyaya diğerlerinin gözüyle bakabilme, başkalarının bakış açısını değerlendirebilme, kültürel bağlamı okuyabilme ve bireylerin kolektif kimliklere indirgenemeyeceğini anlama becerilerini içerir. Rathje (2007:256) de kültürlerarası iletişim yetisini, "kültürlerarası etkileşim sürecini yanlış anlamaları bertaraf edecek şekilde şekillendirebilme ve ilgili herkes için kabul edilebilir ve verimli olan bir yolla sorun çözme fırsatları yaratabilme becerisi" olarak açıklar. Bir diğer ifadeyle, kültürlerarası iletişim yetisi, kültürlerarası ortamlarda başarılı iletişimi sağlayacak bir araçtır. Gökmen'in (2005:70) Hammer'dan alıntılacağı gibi kültürlerarası edinç, kültürlerarasılığa uygun olarak davranma ve düşünme becerisidir. Bu becerilerin gelişmesi ve kullanılması için bireylerde kendi kültürleri ve diğer kültürler hakkında duyarlılık olması gerekmektedir. Yabancı dil öğretiminde farklı kültürlerle karşılaşacak olan öğrencilerin kültürlerarası iletişimsel edince ihtiyaçları vardır.

Sonuç olarak çok kültürlü eğitimin temel amacı, küreselleşen dünyada insanlar arasında bir barış ortamı oluşturmaktır ve ilkeleri, yabancı dil öğretiminde kültür öğretimi ve kültürlerarası iletişim konularıyla içerik açısından benzeyen ilkelerdir. Bu ilkelerin kültürel açıdan heterojen olan yabancı dil sınıflarında, örneğin Türkçe öğrenen ve farklı kültürlerden gelen öğrencilerin olduğu sınıflarda da göz önünde bulundurulması gereklidir.

1.2.1.2. Sosyo-politik Gelişmeler Bağlamında Yabancı Dil Öğretiminde Kùltür

Geçmişten günümüze kadar olan zaman zarfı içerisinde, yabancı dil öğretiminde kùltür kavramı incelendiğinde, yukarıdaki sınıflandırmadan anlaşılacağı üzere genellikle yöntemler ve yaklaşımlar bağlamında bir değeriendirmenin olduğu gör÷lmektedir. Farklı yıllarda, yabancı dil öğretiminde farklı yaklaşım ve yöntemlerin uygulanması ve her birinde kùltür aktarımının farklı önem taşıması hiç şüphesiz sosyo-politik sebeplere dayanmaktadır.

Son yıllarda, yalnızca yabancı dil kapsamında değil akademik anlamda yapılan tüm çalışmalarda en sık kullanılan sözcüklerden biri de “küreselleşme” kavramıdır. Her alanda dünyayı bu kadar etkisi altına alan bu kavram, yabancı dil öğretiminde kùltür aktarımı açısından da büyük bir öneme sahiptir. Küreselleşme kavramına gelmeden önce, yabancı dil öğretiminde kùltür kavramının geçirdiği aşamaların daha iyi anlaşılabilmesi için sosyo-politik değışimler içerisinde kùltür aktarımının tarihine bakmak yerinde olacaktır.

Oral (2010:42), dünya üzerindeki sosyo-politik gelişmelerin bir sonucu olarak yabancı dil öğretiminde kùltür kavramının tarihsel gelişimini bir tablo ile açıklamaktadır:

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ekonomik anlamda tek güç haline gelirken pek çok ülke kendisini ekonomik sıkıntı içerisinde buldu. Böylelikle, dünyayı “gelişmiş” ve “az gelişmiş” milletler olarak ikiye ayıran “geliştirme” ve “modernleştirme” adı altında yeni bir paradigma oluştu ve bu süreçte de ekonomik gücü elinde bulunduran ABD lider bir biçimde geliştirme ve modernleştirme görevini üstlendi (Pennycook, 1994:42). Bu hedeflerini gerçekleştirebilmek adına da Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü gibi uluslar arası ekonomi örgütlerini kurdu. Bu örgütler aracılığı ile az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere destek oldu (Eğilmez, v.d. 2002:64). Ekonomik desteklerin yanı sıra, ABD çeşitli akademik, politik ve kültürel kuruluşlar aracılığı ile de diğer ülkeler üzerinde hakimiyet kurmaya çalıştı.

Bu süre zarfında, Avrupa'da kuruluş amacı kültürlerarası iletişim olan kurum British Council, Avrupa ülkeleri arasındaki kültürel değişim etkinliklerini, diğer ülkelerle de ilişkileri geliştirmek ve kültürünü yaymak adına gelişmekte olan ülkelere kaydırmıştır (Phillipson, 1997:139). Bu politik gelişmeler çerçevesinde, kültür kavramı dil öğretimi alanında yapılan çalışmalarda önem kazanmaya başlamış ve pek çok dilbilimci tarafından kültür ve dilin bir bütün olduğuna dair yazılar çıkmıştır.

1970'lere gelindiğinde ekonomik bağlamda Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkeleri geri planda kalmış ve Batı'da önemli gelişmeler yaşanmıştır. ABD'de sosyo-kültürel eşitsizliklerden dolayı bir karışıklık dönemi hakimdir (Cincotta,1994:181). Aynı şekilde, Batı Avrupa'da da pek çok sosyal hareket ortaya çıkmıştır. Dünyanın pek çok yerinde de yasadışı otoriteler hüküm sürmektedir. Bu sebeplerden dolayı bu dönem felsefi değişimlerin ve reformların bir kaynağı olmuştur. Sözel iletişim bağlamında dile ihtiyaç duyulmuş ve Amerika'da kültür farklılıklarını benimsetmek amacıyla kültür kapsülleri, kültür asimilatörleri gibi pratik metotlar geliştirilmiştir. Batı Avrupada'da aynı şekilde farklı ülkelerle iletişime geçme ihtiyacının artmasıyla kültürün dil programlarındaki önemi artmıştır (Oral, 2010:44).

1980’li yıllarda video teknolojisinin gelişmesiyle beraber film kaydetmek ve bunların sınıf ortamlarında kullanılması mümkün olmuştur. Bu imkanlar çerçevesinde de yabancı dil öğretiminde birtakım değişimler yaşanmıştır; örneğin, kültürler arası görevler ve konu odaklı kültür eğitimi benimsenerek öğrencilerin hem kendi ülkeleri hakkında bilgi edinmeleri hem de kültürlerini aktarmaları sağlanmıştır (Phillipson,1997:57).

1990’lı yıllara gelindiğinde ise dünya tarihi açısından önemli gelişmelere yol açan üç önemli olay yaşanmıştır: Sovyetler Birliği’nin dağılması, internet teknolojisinin ortaya çıkışı ve Avrupa Birliği’nin kurulması (Oral, 2010:46). Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla dünya tarihinde önemli değişiklikler yaşanmış ve kullanılan diller açısından da birtakım değişiklikler ortaya çıkmıştır. Örneğin, Türk Cumhuriyetleri bağımsızlık kazanarak kendi dillerine yönelmişlerdir. Bunun yanı sıra 90lı yıllarda internet teknolojisinin de ortaya çıkışıyla dünya daha da küçülmüş ve tüm ülkeler arasındaki sınırlar ortadan kalkarak tüm milletler birbirlerinin dillerinden ve kültürlerinden haberdar olmuşlardır.

Yabancı dil öğretimi kapsamında en önemli etkiyi yaratan esas değişim ise Avrupa Birliği’nin kurulmasıdır. Temelleri 1951 yılında atılan Avrupa Birliği, yirmi yedi üye ülkeden oluşan siyasi ve ekonomik bir örgütlenmedir ve 1992 yılında Avrupa Birliği Antlaşması olarak da bilinen Maastricht Antlaşması’nın yürürlüğe girmesi sonucu kurulmuştur.³ Devletlerarası ve çok uluslu bir oluşum olmasından dolayı Avrupa Birliği topluluğu, çok kültürlülük açısından da büyük bir zenginliği kapsamaktadır. Bu zenginliğin korunması ve milletler arasında olası problemlerin önlenmesi amacıyla karşılıklı anlayışı, farklı kimliklere saygıyı benimsetmek ve kültürel çeşitliliğe özendirerek etkili bir uluslar arası iletişimin sağlanması bir zorunluluk haline gelmiştir. Bunu sağlamak da ancak bu kültürel zenginliğin tanıtılması ve farklı dillerin öğretilmesi ile mümkündür. Çok kültürlülük ancak diller ve kültürler arasındaki sınırların ortadan kalkmasıyla mümkün hale gelecektir. Bu

³ Bkz. Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu Web Sitesi, (t.y.) (Çevirimiçi)
<http://www.deltur.cec.eu.int/default.asp?lang=0&pId=3&fId=1&prnId=1&hnd=0&ord=0&docId=268&fop=0>

bağlamda da çeşitli görüşmeler sağlanarak projeler hazırlanmıştır. Çift dilli ve çift kültürlü bir eğitim anlayışı çerçevesinde her bir Avrupa Birliği vatandaşının farklı bir dil öğrenmesi teşvik edilmiştir. Bu nedenle de üye devletler arasında yabancı dil öğrenimi alanında daha fazla şeffaflık ve birliktelik sağlama amacıyla Ortak Avrupa Çerçevesi Referansı oluşturulmuştur. Bu, üye ülkeler arasındaki hareketliliği arttırmak, bir diğerinin dil belgesini tanımayı kolaylaştırmak ve çeşitli ülkelerdeki eğitim kurumları arasındaki işbirliğini teşvik etmek amacıyla hizmet etmektedir⁴. Bu bağlamda da bir başvuru kaynağı olarak Ortak Avrupa Çerçevesi (OAÇ) oluşturulmuştur.

1.2.1.2.1. Ortak Avrupa Çerçevesi

Avrupa Konseyinin dil öğrenme yaklaşımı gereğince “birey bağlamında çokdillilik” büyük bir önem kazanmıştır. Ortak Avrupa Çerçevesi Referansı’nda birey bağlamında çokdillilik, sosyal bağlamda çokdillilikten farklı olarak kültürel bir bağlamda genişlemek olarak tanımlanmaktadır, çünkü bu bağlamda düşünüldüğünde yeni bir dil hem okulda hem de doğrudan deneyimle kazanılmaktadır. Birey, yeni öğrendiği dili ve kendi anadilini zihninin aynı bölümünde tutar ve etkili bir iletişim içerisinde olmasını sağlayacak bir iletişim yeteneğine sahiptir. Bu açıdan, dil eğitiminin amacında bir değişim yaşanmıştır. Artık, birden fazla dil, birbirinden bağımsız bir biçimde, anadil konuşucusunu taklit etmek yerine bütün dil becerilerini kapsayan bir birikime sahip olarak öğrenilmektedir (CEF,2000:12). Birey bağlamında çokdillilik, çokkültürlülük bağlamında görülmektedir. Dil, sadece kültürün önemli bir özelliği değil aynı zamanda kültürel kanıtlara ulaşmanın da yoludur.

Çok dillilik ve çok kültürlülük politikasıyla beraber Avrupa’da birden fazla yabancı dil öğretilmesi eğitim programlarına dahil edilmiş ve bu nedenle de ders müfredatlarında ve bunun bir sonucu olarak ders kitaplarında bir şeffaflık ve

⁴ Bkz. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment , 2002:23.

tutarlılığın sergilenmesi için aşağıdaki amaçlarla Ortak Avrupa Çerçevesi oluşturulmuştur:

1. Üye ülkeler arasında dolaşımı arttırma, farklı kültürel kimliklere karşı saygıyı benimsetme, bilgiye kolay erişim sağlama, gelişmiş kişisel iletişim ve iş ilişkileri kurma, ve ortak anlayış amaçları doğrultusunda dil öğrenme ve öğretiminin sürdürülmesi önemlidir.
2. Bu hedeflere ulaşmak için dil öğreniminin okul öncesi dönemden başlayarak yetişkinliğe kadar kesintisiz eğitim sistemiyle sağlanması ve geliştirilmesi gereken bir etkinliktir.
3. Dil öğretiminin her düzeyinde, öğrenim sürecine yol gösterecek olan bu başvuru metni aşağıdaki nedenlerden dolayı geliştirilmelidir:
 - a) Farklı ülkelerdeki eğitim kurumları arasında işbirliğini sağlamak,
 - b) Dil yeteneklerinde ortak bir temel oluşturmak,
 - c) Öğrenen, öğretmen, program geliştiriciler, sınav kurulları ve eğitim müdürlüklerine bu kurumları oluşturmakta ve çabalarını koordine etmekte yardımcı olmak (CEF, 2000:12)

Amaçları bu şekilde belirlenen Ortak Avrupa Çerçevesi, kullanım alanı bakımından aşağıdaki çeşitli biçimleri bütünleştirmek adına yapılmıştır:

1. Dil öğrenme programlarının daha önceden edinilmiş bilgi ve öğrenme yaşantıları, ileri düzey öğrenmeyi göz önünde bulunduran varsayımları temel olarak öğrenenlerin hedeflerine ve öğrenmenin içeriğine göre planlanması,
2. Dil öğreniminin belgelendirilirken sınav program içeriklerine ve değerlendirme ölçütlerine uygun biçimde planlanması,
3. Kendi kendine öğrenmenin gerçekleştirilmesi adına; öğrenenin mevcut bilgisine dair farkındalığını arttırma, kendi hedeflerini oluşturmasını sağlama, materyallerini seçebilme ve kendi değerlendirmesini yapabilecek şekilde öğretimin planması (CEF, 2000:13)

Bu bağlamda; OAÇ'nin amacını gerçekleştirebilmesi için öncelikle tüm öğrenenlerin bu ölçütlere dayanarak hedeflerini tanımlayabilmeleri gerekmektedir, bu da nitelik bakımından *kapsamlı* olmasını zorunlu kılmaktadır; bilginin net ve ulaşılabilir olmasını sağlayacak şekilde *şeffaf* olmalıdır, son olarak da eğitim sisteminde iç çatışmaların yaşanmaması için *tutarlı* olması gerekmektedir.

OAÇ tarafından tanımlanan dil öğrenimi ve kullanımı, “genel anlamda yetenekler” ve “iletişimsel dil yeteneklerinin” geliştirilmesini kapsamaktadır. Genel yetenekler, Tablo 2’de özetlendiği gibi dile özgü olmamakla birlikte dil etkinliklerini içeren her tür eylem için başvurulacak yeteneklerdir:

Genel Yetenekler
Bilgi: Doğrudan dil ve kültüre ilişkin değildir. -Bilim ve teknik, - Akademik bilgi, - Günlük yaşamla ilgili (günün planlanışı, yemek vakitleri, taşıma, iletişim ve bilgi araçları), - Dini inançlar, tabular, kabul edilen ortak tarih, - Farklı ülke ve bölgelerdeki sosyal gruplar hakkında bilgiler
Beceriler ve Uzmanlık Bilgileri: Bilgiden çok prosedürleri yürütme yeteneğine bağlıdır.
Var oluş Yeteneği: (Hazır Bulunuşluk Olgusu) - Bireysel özellikler (kişinin kendisini ve başkalarını algılayışı, başkaları ile sosyal etkileşime katılma arzusu)
Öğrenme Yeteneği: - Farklılıklara karşı nasıl bir tutum sergileyeceğini bilme - Keşfetmeye açık olma.

Tablo 2: OAÇ Kapsamında Genel Yetenekler

Tablo 3'te özetlenen iletişimsel dil yetenekleri ise bir bireyin özellikle dilsel araçları kullanarak bir şey yapabilmesini sağlayan yeteneklerdir:

İletişimsel Dil Yetisi
<i>Dilsel Yeti :</i> - Sözcük - Dilbilgisi - Anlambilgisi - Sesbilgisi - Yazım - Sesletim
<i>Sosyodilbilimsel (sosyo kültürel) Yeti:</i> - Uzlaşımsal dilsel belirleyiciler (selamlama, hitap, hatır) - Nezaket kuralları - Halk bilgeliği ifadeleri (atasözleri, deyimler) - Söyleyiş biçim farklılıkları - Lehçe/ağız belirleyicileri
<i>Edimsel Yeti (metinsellik ölçütleri, metin türü-yapısı)</i> - Söylemsel yeti (iletilerin nasıl yapılandırıldığı, kurgulandığı ve düzenlendiği) - İşlevsel yeti (iletilerin iletişimsel işlevleri) - Tasarımsal yeti (iletilerin etkileşimsel ve aktarımsal çizgeye göre sıralanışı)

Tablo 3: OAÇ Kapsamında İletişimsel Dil Yetisi

Dil öğrenen ya da dil kullanan kişinin yetenek ve becerilerini tanımlayan yukarıdaki tablolar, OAÇ kapsamında, kültür kavramının yabancı dil öğretiminde oldukça önemli olduğunu göstermektedir. Daha önce de belirtildiği gibi dil kullanan bireyin genel yetenekler ve iletişimsel dil yeteneklerine sahip olması gerekmektedir. Genel yetenekler anlamında da bireyin öncelikle genel bir hayat bilgisine sahip

olması gerekmektedir. Tablo 3'teki açıklamada görüldüğü gibi bu bilgi hayatın pek çok alanını kapsamaktadır. Örneğin, bireyin bilim, teknoloji, din, politika gibi birtakım temel bilgilere sahip olması gerekmektedir. Dil ve kültür bölümünde de sıklıkla belirtildiği gibi kültür, bir topluma ait herşeydir yani bu alanlar hakkında bilgi sahibi olmak demek, iyi bir genel kültür bilgisine sahip olmak demektir. Bu durumda da, dil kullanan iki birey iletişime geçtiğinde, kültürlerarası bir etkileşim sağlanmış olacaktır.

Kültür kavramı, iletişimsel dil yetisi bağlamında değerlendirilecek olursa, burada da aynı önemi taşıdığı görülmektedir. Özellikle sosyodilbilimsel, ya da sosyo kültürel, açıdan incelendiğinde, kültür aktarımı en üst düzeydedir. Tabloda 3'te verilen örneklerle bakılacak olursa, sosyodilbilimsel açıdan bir dilin kullanımı; selam, hitap, nezaket kuralları, atasözleri, deyimler gibi kültürün dile yansımalarını içermektedir. Avrupa Konseyi tarafından belirtilen ve yabancı dil öğretiminde aktarılması gereken sosyokültürel bilgiler şunlardır:

1. Günlük Yaşam

- Yiyecek, içecek, yemek zamanları, sofrada
- Resmi tatilleri, çalışma zamanları
- Boş zaman etkinlikleri, hobileri, okuma alışkanlıkları, yaygın sporlar vb.

2. Yaşam Koşulları

- Yaşam standartları
- Ev koşulları
- Sosyo-ekonomik durum

3. Kişiler arası ilişkiler,

- Sınıfsal yapı ve sınıflar arası ilişkiler
- Kadın erkek ilişkileri
- Aile yapıları ve ilişkileri, kuşaklar arası ilişkiler
- Politik ve dinsel gruplar arası ilişkiler

4. Değerler, inançlar ve davranışlar

- Sosyal sınıf
- Çalışma toplulukları

- Gelir düzeyi
 - Gelenekler
 - Sanat
 - Müzik
5. Beden dili
6. Sosyal gelenekler
- Dakiklik
 - Hediyeler
 - Elbiseler
 - Yasaklar
7. Adet olmuş davranışlar
- Dini kurallara dayalı davranışlar
 - Doğum, evlilik gelenekleri
 - Festivaller, törenler, kutlamalar
 - Danslar (CEF, 2000:102-103)

Sonuç olarak tüm bu gelişmelerden anlaşılacağı üzere Avrupa Birliğinin kurulması, yabancı dil öğretiminde kültür kavramını tamamen farklı bir boyuta taşımış ve dil öğretiminin tam merkezine koymuştur.

Geçmişten günümüze kültür kavramının yabancı dil öğretimindeki önemi üzerine genel bir değerlendirme yapılacak olursa, yabancı dil öğretiminde uygulanan yaklaşım ve yöntemlerde zaman zaman kültür kavramının önem kazanarak bazen de daha geri planda kalması değişen dünya tarihi içerisindeki sosyo-politik sebeplerle açıklanmaktadır. Ekonomik, sosyal ve akademik ilişkilerin yoğunlaşması, ülkelerin birbirlerine daha da yakınlaşması ve birbirlerinden daha çok haberdar olmaları sebebiyle kültürler arası etkileşimin bir gereği olarak kültür kavramı yabancı dil öğretiminde giderek artan bir önem kazanmıştır.

1.2.2. Yabancı Dil Öğretiminde Kültür Aktarımı Bağlamında Metinlerin Rolü

1960'lı yıllardan günümüze değin yabancı dil öğretiminde meydana gelen değişimler ve kültür kavramının da giderek önem kazanmasıyla birlikte farklı yöntemlerin kullanılması ihtiyacı duyulmuştur. Artık dilin birbirinden kopuk ezber ifadeler biçiminde değil de bir bağlam içerisinde verilmesi benimsenmiştir. Dilin bağlam içinde kullanılmasıyla metinler oluşur. Dil yapıları tek başlarına kullanıldıklarında iletişimsel bir değer taşımazlar, metin içinde bir anlam kazanırlar. Bu nedenle iletişimin birimi metindir. Dilin bağlam içinde öğretilmesi için de metinlerden yola çıkılması gerekmektedir. Bu düşünce ile yola çıkıldığında dil öğretiminde metin bilgisi ve metin türlerinin özelliklerini irdedeleyici çalışmalar önem kazanmaktadır ve metinler dil öğretimi için ortam oluşturmaktadırlar.

Metin kavramı farklı biçimlerde tanımlanmış, çoğu kez metin ile söylem aynı anlamı karşılayacak biçimde kullanılmıştır. Oysa Kocaman'a (2003:10) göre "eylemin irdelenmesindeki edimsel süreç söylemdir; metin ise bu edimsel sürecin ürünüdür." Günay'a (2003:35) göre "metin, belirli bir bildirişim bağlamında bir ya da birden çok kişi tarafından sözlü ya da yazılı olarak üretilen bir dil dizgesi bütünüdür." Özdemir'e (1983:32) göre dilsel bir ürün olan metin, "okumaya konu olan, anlatımsal bir bütünlüğü bulunan sözcelerin oluşturduğu somut bir varlıktır." Şenöz'e (2005:13) göre ise metin, "kültürel değişim süreci içinde bilginin kurgulandığı ve düzenlendiği dile dayalı biçimlerdir."

Dilidüzgün'e (2010:13) göre bir dili kullanabilmek demek, yalnızca yapıları ezberlemek anlamına gelmez, bu yapıların hangi durumlarda ve nasıl kullanılacağına da bilinmesi gerekmektedir. Tümceler ancak bir bağlam içerisinde daha anlamlı hale gelirler. Bu nedenle, dil öğretiminin, özellikle de kültür aktarımının bir bağlam içerisinde sunulması gerekmektedir. Bu amaca hizmet eden en etkili ders kaynakları da metinlerdir. Dil öğretimi açısından büyük bir öneme sahip olan metinler, kurma ve özgün metinler olarak ikiye ayrılır.

1.2.2.1. Kurma Metinler

Kurma metinler, dil yapılarının zorlamasıyla oluşmuş metinlerdir. Kurma metinlerin bildirişim bağlamında kullanım olanağı çok azdır ve gerçekliğini yitirmiştir. Metinlerin içinde bulunan dilsel yapılar da hedef dili konuşan kişilerin kullandığı doğal yapılar değil belli bir dilbilgisi yapısının yoğunlaştığı yapay yapılardır (Tapan,1989:184). Demircan'a (2005:100) göre kurma metinler, "gerçek yaşam ile doğrudan özdeş olmayan, bunu yansıtmayı amaçlamayan özgöndergeli ve okuyucuya doğrudan eyleme dökülmeyecek yaşantı örnekleri sunan" metinlerdir.

Kurma metinler dil öğretiminde, ders kitaplarındaki ünitelerin amaçları çerçevesinde üretilmiş, genellikle tanışma, alış-veriş, telefon görüşmeleri gibi konuları içeren diyaloglar ya da düz yazılardır. Kitapların yazarları tarafınan hazırlandığı için doğal dil kullanımlarından uzak, sadece hedef yapıları kapsamaları bakımından kültür aktarımında çok etkili değildirler. Ancak kültürü hiçbir şekilde yansıtmadıkları söylenemez, çünkü tanışma, alış-veriş, telefon konuşmaları gibi durumlar, bir önceki bölümde OAC tarafından tanımlanan iletişimsel dil yetisinde, sosyodilbilimsel beceriler olarak tanımlanan uzlaşımsal dilsel becerilere dahildir ve doğal olmasa bile bir şekilde hedef dildeki tanışma, selamlaşma ya da diğer durumlar hakkında bilgi vermektedir.

Aşağıdaki metin, "İstanbul Yabancılar İçin Türkçe" (2011:39) ders kitabından alınmış kurma bir metindir ve yalnızca ad tamlamalarının öğretilmesi amacıyla yazılmış ve ders kitabına konulmuştur. Ancak, ad tamlamalarının yanı sıra bir şekilde Türk aile yapısı hakkında öğrenenlere bilgi sunmaktadır, bu da kültür aktarımının bir parçasıdır:

DİNLEME-4

Dinleyiniz ve metni takip ediniz.

AİLEM

Benim adım Nesrin. Benim büyük ve mutlu bir ailem var. Babamın adı Murat, annemin adı Nuray. Babam dişçi, annem ise ev hanımıdır. Benim bir ablam var, onun adı Özge. Ablam siyah saçlı, yeşil gözlü ve uzun boylu bir kız. O şimdi üniversite 2. sınıfa gidiyor.

Benim babamın bir kız, bir de erkek kardeşi var. Amcamın adı Mesut ve o bir doktordur. Amcamın karısı (eşi) Nurten yengem ise hemşiredir. Onların çocukları, Alican ile Ayşegül, benim kuzenlerimdir. Alican 10, Ayşegül ise 12 yaşında. İkisi de çok çalışkan.

Meltem halam ve kocası (eşi) İbrahim eniştem muhasebecidirler. Şişli'de büroları var. Onların çocukları Bora ve Zeynep ikizdir. Bora ve Zeynep çok küçükler ve okula gitmiyorlar. İkizler çok şirin ve ailenin göz bebeğidirler.

Babamın annesi ve babası İstanbul'a yakın bir köyde oturuyorlar. Babaannem ev hanımı, büyükbabam (dedem) ise emekli veteriner. Onların evi iki katlı ve bahçeli. Bahçelerinde tavukları, civcivleri ve bir de köpekleri vardır.

Annemin de bir kız ve bir erkek kardeşi var. Dayımın adı Burak. Burak dayım uzun boylu, dalgali saçlı,

kahverengi gözlü. O bekar ve çok yakışıklı. Onun Levent'te. O bir şirkette müdür. Dayımı hafta sonları geliyor ve beraber çok eğleniyoruz.

Annemin kız kardeşi Ülkü teyzem, diş doktorudur. Onun muayenehanesi Beşiktaş'ta. Teyzem nişanlı ve yaz evleniyor. O şimdi anneannem ve dedemle aynı ev yaşıyor. Onların evi Şişli'de. Ülkü teyzem konuşkan, gül yüzlü, sempatik bir kadındır. O seyahat etmeyi çok seviyor.

Aşağıdaki soruları metne göre cevaplayın.

1. Nesrin'in kaç kuzeni var ve kuzenlerinin isimleri ne?
2. Nesrin'in halası ve eniştesi ne iş yapıyorlar?
3. Nesrin'in dayısı nasıl bir kişidir?
4. Nesrin'in amcası ve yengesi ne iş yapıyorlar?
5. Nesrin'in teyzesi nerede ve kimlerle yaşıyor?

DİLBİLGİSİ

AD TAMLAMALARI (NOUN COMPLEMENTS)

İki adın meydana getirdiği kelime grubudur. Grubu meydana getiren iki addan biri tamlayan, diğeri tamlanandır.

This form consists of two nouns. One of them is the possessor and the other is the possessed.

Belirtili Ad Tamlaması (Genitive Constructions):

Tamlayanın "-in/-nin" ilgi ekini, tamlananın da 3.tekil kişi iyelik ekini aldığı tamlamalardır. Belirtili ad tamlamasını bulmak için tamlanana 'neyn, kimin?' sorularını sormak gerekir.

In this structure, possessing noun takes the genitive case ending '-in/-nin' and the possessed noun takes the third person possessive marker suffix ('-ı/-sı)

1.2.2.2. Özgün Metinler

Bir diğer metin türü olan özgün metinler ise Demircan'ın (2005:100) ifade ettiği gibi “gerçek yaşam ile özdeş, okura/alıcıya gerçek dünyada yararlı olabilecek edimsel bilgileri sağlamaya yönelik” metinlerdir. Özgün metinler, üretildiği toplumda sosyal bir amaca hizmet etmek için yazılmış metinlerdir ve yabancı dili öğrenen kişiye gerçek dil kullanımlarını yansıtır.

Günümüzde yabancı dil öğretiminin amacı kültürler arası iletişimsel edinci kazandırmak olduğuna göre öğrenene sunulan her bir birim gerçek yaşamla özdeş olmalıdır, ancak bu sayede öğrenen dilin nasıl kullanıldığının farkına varılabilmektedir. Bu bakış açısıyla metin türleri değerlendirildiğinde, kültürlerarası iletişim odaklı yaklaşıma araç olabilecek metin türü özgün metinlerdir. Bu metinler, öğrenci motivasyonu açısından da üstünlük sağlamaktadır. Zorlamayla oluşturulmuş bir metinden öğrenciyi güdülemesi beklenemez. Kullanılan metnin etkin olabilmesi için öğrenciyi dil kullanımında yaratıcılığa sevk etmesi gerekir.

Göktürk (2010), Neuer'ın görüşünden yola çıkarak yabancı dil öğretimine yeni bir boyut kazandıran özgün metinleri üç alt başlıkta incelemektedir:

- Kullanım İşlevli Metinler (Kullanmalık Metinler)
- Bilgi İletici Metinler (Bilgilendirici Metinler)
- Yazınsal Metinler

1.2.2.2.1.Kullanmalık Metinler

Herhangi bir ülkedeki ya da dildeki gündelik yaşama ait, işlevsel kullanmalık metin türüdür. Örneğin, ilanlar, ilaç prospektüsleri, çeşitli resmi belgeler, yemek listeleri, yemek tarifleri, anonslar, haritalar, kullanım kılavuzları, trafik işaretleri bu gruba dahil olmaktadır.

Tapan'a (1990:57) göre kullanım işlevli metinler, öğrenciye öğrendiği dilin günlük yaşamını tanıtmak, öğrencinin günlük yaşamda ortaya çıkabilecek bildirişim yönelimlerini dilsel ve toplumsal yönden doğru bir biçimde anlatabilmesine, böylece dil aracılığıyla yabancı bir dünyada harekete geçebilmesine olanak sağlamaktadır.

Aşağıdaki metin de yine "İstanbul" adlı ders kitabının "Dünden Bugüne" adlı 4. ünitesinden alınmış bir kullanmalık metindir. Görüldüğü gibi bu metinde, emir kipinin öğretilmesi amacıyla Türk kültürüne ait "menemen" yemeğinin tarifi verilmektedir, bu da kültür aktarımı açısından önemli bir amaca hizmet etmektedir.

OKUMA

MENEMEN YAPALIM
Menemen için malzemeler: 3 adet domates, 4 adet biber, 1 kaşık sıvı yağ, 3 adet yumurta, tuz.
Domatesleri ve biberleri iyice yıkayın, sonra küçük küçük doğrayın. Bir tencereye sıvı yağı koyun ve yağı hafif ateşte kızdırın. Domatesleri ve biberleri yağda beş dakika pişirin ve yumurtaları kırın. On dakika sonra yemeğiniz hazır.

Afiyet olsun.

DİLBİLGİSİ

EMİR KİPİ (IMPERATIVES)

Fiilin yapılmasını ya da yapılmamasını emretmek için kullanılır. Kişi kendine emredemeyeceği için, 1. tekil (ben) ve 1. çoğul (biz) kişilerde emir kipi kullanılmaz.

This form is used to give an order to do or not to do something. 'I' and 'we' pronouns are not used as the subject of these sentences since a person can not give an order to himself/herself.

1.2.2.2. Bilgi İletici Metinler

Bu metinler, hedef dile özgü kültür hakkında bilgi verir, kültürü tanıtır ve yorumlar. Bu tür metinlere örnek olarak da gazete/televizyon haberleri, makaleler, sözlük/ansiklopediden bölümler, bildiriler, reklamlar verilebilir. Bu metinlerin işlevi, gerçek yaşamda kullanılabilecek bilgileri sunmaktır. “Yabancı dil öğretiminde kültür karşılaştırmalarını da olanaklı kılan bu tür metinlerle çalışmak, öğrenciye dilbilgisinin yanı sıra kişisel deneyimlerini arttırmak, değişik bakış açıları kazandırmak, bilgi düzeyini yükseltmek, kendi koşullarını başka ülkelerin koşulları ile karşılaştırmak gibi olanaklar sağlar.” (Tapan, a.e.:187) Bu bağlamda, yabancı dil sınıflarında kültür aktarımı açısından önemli bir yere sahiptirler.

Aşağıdaki metin, “İstanbul” ders kitabının, “Her Zaman” adlı 6. ünitesinden alınmıştır. Metin, bir film afişidir, bu bağlamda da bilgilendirici metinler grubuna dahil olmaktadır. Gerek afiş üzerindeki fotoğraf gerekse verdiği özgün bilgiler bakımından kültür aktarımı gerçekleştirilmektedir. Örneğin, öğrenenler Türk sineması ve bazı oyuncu isimleri hakkında bilgi sahibi olmaktadır:

DINLEME-9

Aşağıdaki afişe bakınız. Sorulara cevap veriniz.

1. Sizce bu filmin türü nedir?
.....
2. Filmin adı ne?
.....
3. Filmde kimler oynuyor?
.....
4. Filmin yönetmeni kim?
.....

1.2.2.2.3.Yazınsal Metinler

Yazınsal metinler, yabancı dil öğretiminde çok yönlü değerlendirilmesi gereken bir konudur. “Yazın adı verilen bilim dalı, her bilim dalı gibi dili araç olarak kullandığı için yabancı dil öğretiminde de yazından yararlanmak ilkçağlardan beri başvurulması gereken yöntemlerden sayılmıştır” (Özünü, 1983:178). Yazın kelimesinin anlamı irdelendiğinde çeşitli tanımlarla karşılaşılacaktır. Sayın (1999:23), yazın kelimesinin Almancada ‘dichtung/literatur’, Fransızcada ‘poésie/litterature’, Türkçede ise ‘gökçe yazın/edebiyat’ anlamına geldiğini belirtmektedir. Özünü’ye (2001:10) göre de:

“Toplumbilimsel olarak betimlendiğinde yazın, bir dil topluluğunun dil kullanma biçimi ve dizgesidir, bu betimlemeden anlaşılabilceği gibi dil toplumsal bir etkinliktir ve ‘yazın’ın aracı da dildir. Yazın, bazen onu üreten ve kullanan bireyleri de aşarak, bir dünya görüşü, ilkesi ve ortak bir kültür altında birleşmiş bir topluluğun genel eğilimi biçimine gelmiş olan bir akımdır. Bu tanıma göre, yazın, bir milletin azımsanmayacak sayıdaki kültür niteliklerini yansıtabilen bir etkinliktir. Yazını insan deneyimlerinin geniş bir birikintisi olarak da tanımlama olasılığı bulunmaktadır.”

Verilen tanımlar çerçevesinde bakıldığında yazınsal metin; kültürün, dolayısıyla bir toplumun aynası gibidir. Yazınsal her metin, temsil ettiği toplumun yaşam deneyimlerini yansıttığına göre bu metinleri okuyan öğrenciler toplumun kültürünü ve yaşam görüşlerini de öğrenirler. Bu nedenle yazınsal metin çözümlemesinde dil göstergelerinin anlam oluşturma işlevleri ve ilişkileri üzerinde durulmalı, yazınsal metinler yalnızca içinde bulundurdıkları dil yapılarının öğretilmesi için dilbilgisel odaklı ele alınmamalı, deyim yerindeyse harcanmamalıdır.

Yazınsal metinler ve yabancı dil öğretimi kapsamında bir diğer önemli unsur da yazar, metin ve okur arasındaki ilişkidir. Bu ilişkide çıkış noktası olarak yazar görülmektedir, çünkü yazar metni ortaya koyan ve okuyucuya ileten esas kişidir. “Yazar/şair, duygu ve düşüncelerini aktarırken dili özgürce kullanarak yepyeni bir dil yaratabilir. Dilsel göstergelere sözlük anlamlarını aşan yepyeni boyutlar ekleyebilir. Bu onun yaratma özgürlüğüdür” (Polat, 1995:117). Ayrıca, Sayın’ın (1999:32) Barthes’den aktardığı gibi yazarın her bir tümcesi anlam yüklüdür, fakat bunun yanında pek çok boş alan bırakılmıştır. Bu boş alanlar daha sonra okur tarafından doldurulacak bazı beklentileri içermektedir. Yazarın veya şairin yazma eylemini tamamlamasıyla ortaya yazınsal metin çıkar ama metin tek başına söz konusu boş alanları doldurmak için yeterli değildir, hiçbir beklentiyi karşılayamaz. Öyleyse, bu ilişkinin üçüncü parçası olan okura ihtiyaç vardır. Ancak, yazarın iletmek istediği mesaj ile okurun buluşması okurun hazır bulunuşluk düzeyine bağlıdır, bu durumda gerçek bir buluşma ancak okurun bağlam bilgisine sahip olmasıyla gerçekleşebilir (Polat, 1995:117).

Ekiz (2007:213), Iser'ın edebi eser sanatsal ve estetik olmak üzere iki kutuptan oluştuğuna dair düşüncesine katılmaktadır. Sanatsal kutup yazarın oluşturduğu metinden, estetik kutup ise okurun somutlamalarından oluşmaktadır. Onun 'etki estetiği' anlayışına göre metinde anlamı oluşturacak kimse okurdur. Okuyucu pasif alımlayıcı konumundan aktif, anlam üreten konumuna geçmiştir. Bu ifadeleriyle Iser da okuyucunun önem kazandığını, metnin gerçek anlamına ulaşabilmesi için okuyucuya ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır.

Yazar-okur-metin üçlemesinde okurun önem kazanmasıyla beraber farklı kavramların da altı çizilmeye başlanmıştır. Bunlardan en önemlisi kuşkusuz alımlama estetiğidir. Ekiz'in (2007:120) tanımlamasıyla alımlama kavramı Latince 'recipiere' kelimesinden gelmektedir ve Türkçede ise 'karşılama, alma, bir eserin etkisi' anlamına gelmektedir. Edebiyat alanında ise "edebiyatın okuyucusu ya da dinleyicisi olarak her türlü iletişimsel edinim biçimi" demektir. Sayın'ın (1999:48) tabiriyle de alımlama estetiği, sarkacın yön değişimine neden olan kuramdır. Polat (1995:111), bu kavramı "okurun keşfedilmesi" olarak tanımlamıştır.

Yazınsal bir metnin bağlamıyla ilgili olarak okurun bilgisi ne kadar çok olursa olsun, illa ki yazarın aktarmak istediği gerçeklikle bağdaşmayabilir. Okur, metindeki kurmaca dünya ile kendi dünyası arasında bir bağ kurar ve yine metne, bağlama sadık kalarak kendi fikirlerini yaratabilir, bu onun alımlama özgürlüğüdür. (a.e.:112) Okur, metin ile karşı karşıya geldiğinde farklı duygulara, farklı düşüncelere kapılabilir. Tüm bunlar yazınsal metnin çok anlamlılığına, Polat'ın (a.e.:110) tabiriyle "anlam gücüllüğüne" dikkat çeker. Bu çok anlamlılığı ve özgünlüğü, Uçan'ın (2006:27) aktarımıyla, Barthes'in şu sözleri ile desteklemek yerinde olacaktır: "Yazınsal metin kâhinin alanıdır, arkalıksız kanepedir, çok yüzlü bir küptür, ilaçlara katılan bir dolgu maddesidir, bir Japon yahnisidir, bir dekorlar hayhuyudur, bir örgüdür, bir Valenciennes dantelidir, Fas'taki yitip giden bir deredir, bozuk bir televizyon ekranıdır, açılmış yufkadır..." Bu sözleriyle Barthes, yazınsal bir metnin, hayatın içerisindeki herşey ile ilgili olabileceğini ve okuyucunun ondan her türlü anlamı çıkarabileceğini vurgulamaktadır.

Tüm özellikleri ve edebiyata yansımaları göz önünde bulundurulduğunda, yazınsal metinler yabancı dil öğretimi açısından vazgeçilmez kaynaklardır. Günay’a (2006:11) göre “yazınsal metinlerde her türlü dil kullanımını görmek olasıdır. Bir bakıma dilbilgisinin en iyi öğretilebileceği yer yazınsal metinlerdir denilebilir. Öğrenilen dilin ve kültürün en özgün ve farklı yanlarının görülebileceği kaynaklar olarak yazınsal metinler gösterilir.” Polat’a (2006:18) göre de:

“Her yazın eğitimi bir bakıma da dil eğitimidir. Her düzeydeki dil eğitimi için de o dilin ve kültürün değerleri olarak yazınsal metinler vazgeçilmez bir kaynaktır. Yazın metinleri dil derslerinde kullanılmak üzere üretilmez elbette, anlamayı güçleştiren karmaşık yapıları metinler de olabilirler. Ne var ki, Weinrich’in de vurguladığı gibi, karmaşık dil ve yapı içerdiklerinden ya da başka nedenlerle yaşamın çok yönlülüğünü yazın metinlerine dil derslerinde yer vermediğimiz zaman, yaşamı dil derslerinin dışına itmiş oluruz. Dil ve yazın eğitimi birbirine bağlı, birbirini tamamlayan ve bu nedenle de sürekli etkileşim içinde olan iki alandır.”

Yazınsal metinler bir kültüre özgü değerler oldukları için kültür yetisini geliştirmede de oldukça etkindirler. Köse’de (2006:167) yazınsal metinlerin sınıf ortamında kullanılmasını kültür aktarımı bağlamında en iyi “değiş-tokuş” etkinliği olarak değerlendirmiştir. Bununla birlikte söz konusu sınıf ortamı yabancı dil öğretimini kapsadığı için kültür aktarımı her zaman akıcı bir şekilde işlemeyebilir. Hedef kültür, öğrenenin kendi kültüründen çok farklı olabilir. Polat (1993:184) bu farklılığı, aynı zamanda çeşitliliği şu sözleriyle dile getirmiştir: “Yazın yapıtlarını yaşamla olan ilişkileri yönünden değerlendirdiğimizde, yazınsal ürünlerde yaşam gerçekliğinin, insanlık durumunun yazarın iç dünyasında kurularak yeniden anlatıldığını görürüz. Bu bakımdan yazının, insanı ve toplumu değişik yönleriyle kavramada yadsınmaz katkısı vardır. Yabancı dilde yazılmış yazınsal metinlerde, o dilin dünyasının, bize göre yabancı olan yaşamın yansımalarını bulmak olanaklıdır.” Bu deyişteki ‘yabancı’ kelimesi kültürler arasındaki ilişkiye ayna tutmaktadır fakat bu olumsuz bir durum olarak görülmemelidir.

Polat’a (a.e.) göre “okur ile yazın metninin yaratıldığı kültür ortamı arasında farklılıklar varsa, sözgelimi okur yazın metninin kültür ortamına yabancı ise, okurun metni alımlaması güçleşebilir. Bu noktada yerellik, ulusallık, evrensellik gibi

kavramları göz önünde bulundurmak gerekir. Yerel yaşantıların işlendiği yazın ürünleri, o yaşantılarla içli dışlı olan okurları daha farklı bir yoğunlukta etkiler.” Bu etkileşim öğrenen için olumlu bir pekiştireçtir, farklılıklara karşı olan ilgiyi arttırır ve güdülenmeyi sağlar.

Özünü (1983:184) yazınsal metinlerin yabancı dil öğretimindeki yararlarını şu noktalarda toplamaktadır:

- “Yazınsal metinler dilde yalnız okuma yeteneğinin değil işitme, konuşma ve yazma yeteneğinin de gelişmesine yardımcı olurlar.
- Yazınsal metinler yaşam içindeki olaylar ve deneyimlere ilişkin genel bir anlama ve bilgi edinme olanağı verir.
- Yazınsal metinler toplumsal ve kişisel gelişmelerin algılanması ve özümlemesinde yardımcı olur. Okuyucuların duygusal özelliklerine göre onların ekin ve eğitim yönlerinden gelişmesini sağlar.
- Yazınsal metinler irdeleme ve özümleme yeteneklerini verir.”

Buraya kadar yapılan tanımlamalardan ve belirtilen özelliklerden de anlaşılacağı üzere yazınsal metinler bir yabancı dil sınıfı için vazgeçilmez kaynaklardır. Bununla beraber, ilk olarak sınıfın düzeyine ve amacına göre doğru metni seçmek gerekmektedir. Uygun metin seçiminde de öğretmene bazı sorumluluklar düşmektedir. Dilidüzgün’e (2010:106) göre “hangi dilsel yapıların hangi metin türlerinde ağırlıklı olarak kullanıldıkları bilgisine sahip olmak, dil öğretim programı içeriklerinin belirlenmesinde, metin seçiminde ve metin çalışması etkinliklerinin hazırlanmasında önemlidir.” Polat (1993:187-188) da yazınsal metin seçimi bağlamında göz önünde bulundurulacak ölçütleri şu şekilde ifade etmiştir:

- “Ele alınacak yazınsal metin, dilbilgisi ve sözcük örgüsü yönünden öğrencinin yabancı dil düzeyinin çok üstünde olmamalıdır. Dilsel yapısıyla öğrenciyi zorlayan bir metin, yazınsal metinle okuyucu olarak öğrenci arasındaki bildirilişimin gelişmesini olumsuz etkiler. Zaten dil kullanımından ayrılan bir dille karşı karşıya kalan öğrenci, yabancı dilin kendine özgü inceliklerini kavrayamaz, metni alımlaması iyice güçleşir.

- Konusal uygunluk üzerinde durulması gereken diğerk bir ölçüttür. Burada belirtmek istenen, yazınsal metnin konu yönünden öğrencinin ilgisine, yaşam deneyimine, içinde bulunduğu gerçekliğe uygun olmasıdır. Ancak bu biçimde öğrencinin kurmaca dünyaya girmesi, orada ona sunulan kişilerle özdeşleşebilmesi, duygu ve düşünceleri paylaşabilmesi olanaklı olabilir. Bu da kültürlerarası bildirilişimin gerçekleşebilmesi için ön koşullardan biridir.
- Yabancı dilde yazılmış metnin arkasında farklı değerler, farklı yaşam biçimleri vardır. Bu nedenle yazınsal metinler kültürel farklılıkların işlenmesinde, ülke bilgisini çalışmasında yardımcı olurlar. Ancak, yüklü bir artalan bilgisi gerektiren yazınsal metinlerin, yabancı dünyanın tarihsel ve toplumsal koşullarını yeterince tanımayan öğrenciler tarafından alımlanması güçtür. Bu bakımdan, yabancı dil öğretiminde metinlerin ne ölçüde ön bilgiyi gerektirdiğı de değerlendirilmelidir.
- Yazınsal metinler ders ortamında söylemsel konuşma ve yazma gibi çıkış noktaları oluşturulmalıdır. Öğrenciyi kendi dünyasını yabancı dille aktarabilme ve düş gücünü kullanabilme yönünden esinlendiren bir yazınsal metin ile öğrencinin ders ortamında kendisi olarak var olması sağlanabilir.”

Özünü’de (1983:189) her ulusun toplumsal özelliklerinin farklı olması bakımından yazınsal niteliklerinin de değişiklik gösterdiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda da metin seçiminde dikkat edilmesi gereken birtakım noktalar önermektedir:

- “Yazınsal metinlerin, öğrencilerin adını ve birkaç yazınsal özelliğini bildiğı yabancı yazarların uyarlanmış yapıtları arasından seçilmesi, yabancı bir yazında öğrencilere hiç değilse ilk adımı atmak için bilinen bir yer gösterir.
- Yabancı bir ülkenin tarihinde öğrencilerin bilmediğı bir dönemin ayrıntılarını işleyen metinler okuma listesine alınmaz. İçinde bulunulan

çağdaki olayları ele alan çağdaş metinlerin uyarlanmış dil yapılarını içeren metinler okuma listesine alınır.

- Metinlerin içindeki olayların çoğu, öğrencilerin yadırgamadığı, günlük olayları içermelidir. Bunun dışındaki olayları içeren metinlerle öğrencilerin imgesel gücünü zorlamamalıdır.
- Yazınsal metinler, yabancı dil öğrencilerinin toplumsal, ekinsel ve siyasal ayrımlar nedeniyle benimseyebilecekleri yapıtlar olmamalıdır.
- Metinlerin mutlak o andaki gereksinimleri karşılayacak olması koşulu kimi durumlarda aranmayabilir. Yakın bir gelecekte tarih ve yazın derslerinde öğrenilecek konulara değinen metinler de daha önceden okuma metinleri olarak verilebilir.
- Yazınsal metinler, yazının öteki alanlarla ilişkisi çerçevesinde de seçilebilir. Fen derslerine ilişkin bilim-kurgu örnekleri, tarih derslerine ilişkin tarihsel öyküler, yazın derslerinde yararlı olarak yazarların yaşamları ve yazdıkları öyküler verilebilir.”

Bu bilgiler doğrultusunda, öğretmen uygun metnin seçiminin ardından uygulama bölümünde de belirli noktalara dikkat etmelidir. Değer bakımından oldukça yüklü olan yazınsal metinlere gerçekten amaçları çerçevesinde etkinlikler hazırlanmalı ve uygulanmalıdır. Kullanılan roman, hikâye, şiir vs. öğrencinin düşünce ufkunu göz ardı etmemelidir. Onları düşünmeye, sorgulamaya sevk etmelidir. Kısacası, öğrenci merkezli olmalıdır (Uçan,2006). Dilidüzgün’e (2010:106) göre “öğretimde metinden kopuk, kuramsal ve soyut dil alıştırmaları yapmaktan kesinlikle kaçınılmalıdır.”

Kısaca özetlemek gerekirse, özgün olmaları bakımından yazınsal metinler dil yapılarından, o dilin konuşulduğu ülkenin kültürüne kadar pek çok zenginliği barındıran bir küp gibidir ve dil öğretimine sayısız katkı sağlamaktadırlar. Waldmann’ a göre “edebiyat, kültürün bireylere sunduğu muhteşem bir zenginliktir. Böylelikle şimdiye dek bilinmeyen fantezi ve duygu dünyaları yakından tanınır, yeni duygusal ve estetik deneyimlerle karşılaşılır, denenmemiş bireysel ve toplumsal imkânlar sorgulanır, deneyimlerimiz gelişip zenginleşir” (akt. Tepebaşı, 2006:606).

Son olarak, öğrenciler yalnızca yabancı bir dil öğrenmekle kalmaz, farklı dünya görüşleri kazanarak, kişisel gelişimlerine de katkıda bulunurlar.

Bu bölümde yazınsal metinler için ders kitaplarından örnek verilmemiştir, üçüncü bölümde bu konu detaylı bir şekilde işlenecektir.

2. Yabancı Dil Öğretiminde Kültür ve Şiir

Yabancı dil derslerinde amaç öğrenciyi sadece tekrar eden ve tahtaya yazılanları kopyalayan biri olmaktan kurtararak yaratıcı bir birey haline getirmek olmalıdır ve bu da ancak öğrencinin hayatı tanınması ile gerçekleşebilir. Edebiyat, ister yazılı ister sözlü olsun insanların hayatı daha iyi anlamalarını sağlamaktadır. Lazar’a (1993:15) göre edebiyatın yabancı dil derslerine dahil edilmesinin sebepleri şunlardır:

- Oldukça teşvik edicidir,
- Özgün bir kaynaktır,
- Eğitici bir değeri vardır,
- Öğrencilerin başka bir kültürü anlamalarına yardımcı olur,
- Dil öğrenimi açısından güçlü bir motivasyon kaynağıdır,
- Öğrencilerin yorumlama yeteneklerini geliştirir,
- Öğrencilere keyif verir ve eğlencelidir,
- Öğrencilerin dil farkındalığını artırır,
- Öğrencileri kendi düşünce ve duygularını ifade etmeye teşvik eder.

Edebiyatın yabancı dil derslerine dâhil olması çok kapsamlı öğrenmeyi sağlayarak öğrencinin hem dil becerilerini geliştirmesini hem de amaç dili kültürel boyutuyla tanınmasını sağlayacaktır. Bu bağlamda, çalışmanın bu bölümünde öncelikle yazınsal bir tür olan şiirin tanımı yapılacak ve birtakım türsel özelliklerine değinilerek yabancı dil öğretmindeki yeri ve son olarak da kültür aktarımı bağlamında öğrenim sürecine katkıları değerlendirilecektir.

2.1. Şiir ve Şiir Dili

Yazınsal metinler, yabancı dil öğretimine yeni bir boyut kazandıran özgün metinler grubuna dâhil olmakla birlikte roman, şiir, masal, trajedi gibi alt türleri kapsamaktadır. Her bir yazınsal metin türü kendi içerisinde farklı nitelikler barındırmakta ve bu da öğrenme süreci açısından oldukça verimli olmaktadır.

Yazınsal metin türleri karşılaştırıldığında diğerlerinden farklı olarak şiir ön plana çıkmaktadır. J. L. Jaubert'e göre, şiiri düz yazıdan ayıran, bir şeyi daha iyi ve farklı bir biçimde belirtmesi değil daha fazla ve daha farklı bir şey söylemesidir (akt. Aksan, 2003:18) yani şiir, diğer metin türlerinin aksine kısa ve özdür fakat bu kısa kavramının içine pek çok anlam sığdırılmaktadır.

Özdemir'e (1983:36) göre yazınsal türlerin hepsi şiirden doğmuştur. İnsanoğlunun günlük konuşma diline büyümlü anlamlar yüklemesi ve onu yüceltmesi ilk şiirin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Claude Roy' a göre bir roman, hikâye ya da denemenin değeri okunduktan sonra okuyucuda kalan şeylerle ölçülmektedir (akt. Kudret, 1980:36) ama şiir, duyguların, hayallerin, düşüncelerin, ölçülerin öyle bir birleşimidir ki olduğu gibi okuyucunun belleğinde kalmaktadır. Kolayca hatırdan tutulması niteliği en belirgin özelliklerindendir, bu sayede insanlar gelecek kuşaklara mesajlarını, tecrübelerini iletebilme imkânı bulmuşlardır.

Şiir türünün ortaya çıkışı eski çağlara dayanmaktadır. Banarlı'ya (2004:41) göre Türklerde şiirin ve diğer güzel sanatların ortaya çıkışı diğer tüm milletlerde olduğu gibi din kaynaklıdır. Aristoteles'e (2010:26) göre de genel olarak şiir sanatını doğuran insanların taklit yeteneğidir. Çocukluklarından itibaren insanlar taklit yapma eğilimindedirler, hatta ilk dil edinimlerini de bu şekilde sağlarlar. İnsanlığın var oluşundan beri taklidin yanı sıra ezgiye de doğal bir eğilimi vardır ve bunun sonucu olarak da taklit ve doğaçlama yeteneklerini birleştirerek insanlar şiiri meydana getirmişlerdir.

Şiir evrenseldir ve her toplumda önemli bir yeri vardır. Farklı dillerde kelime köküne bakıldığında farklı özelliklerinin yansıtıldığı görülmektedir. Örneğin, Çince'de şiir kavramı, söz anlamına gelen ve bunun konuşmayla bağlantılı olduğunu vurgulayan /şı/ göstergesi ile ifade edilmektedir, aynı zamanda da “özlemlerin ürünü” olarak tanımlanmaktadır. Arap Edebiyatında da şiir önemli bir yere sahiptir ve Türkçeye de Arapçadan geçen şiir /ş'ir/ sözcüğü “hissetmek, sezmek” anlamına gelmektedir. Bugüne dek farklı dönemleri incelendiğinde Türkçede şiir kavramı ile şarkı, melodi kavramlarının hep birlikte ilerlediği görülmektedir. Uygur ve Karahanlı dönemlerinde “yır”, farklı lehçelerde “ır” olarak kullanılan şiir, “şarkı, türkü”

anlamına gelmektedir (Aksan, 1995:9). Etimolojik olarak da vurgulanmaktadır ki şiir düşüncelerle, nesnelerle değil hayal gücü ve hislerle yazılmaktadır. Bu düşüncüyü Rilke (2000:17), “bir şair bir yere kapatılıp kır ve bayır, ağaç ve çiçek görmesi kesinlikle engellense bile hayal gücü bütün bunları aralıksız kendi içinden yaratıp ortaya koyardı, hatta hiç güçlük çekmeden, olduğundan daha güzel yarattırdı hepsini” sözleriyle ifade etmiştir.

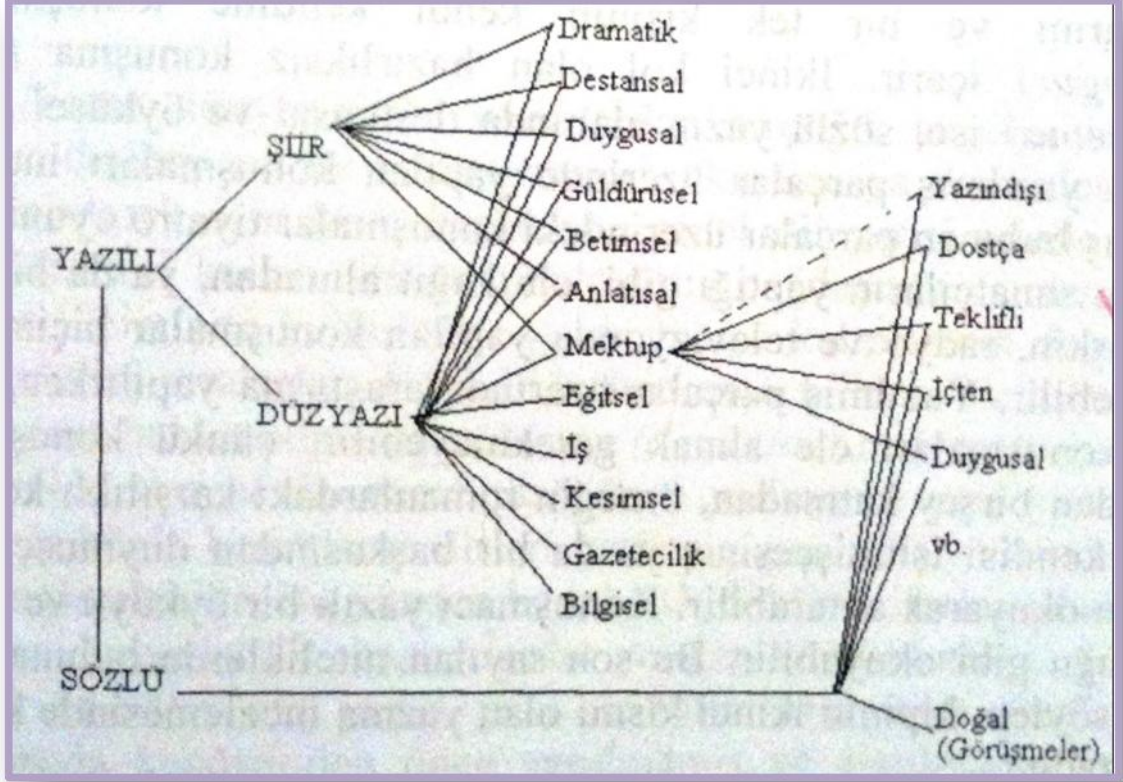
Kavram olarak içeriği duygular ve hayallerle dolu olan şiir türünü somut bir biçimde tanımlamak da pek mümkün değildir. Bu nedenledir ki; K. Haedens “Şiir tarif edilebilseydi yüz türlü değil bir türlü tarifi olurdu” demiştir ve yine Melih Cevdet Anday da “Tanım akıl işidir, şiir ise akıl dışıdır” diyerek şiirin sonsuz bir kavram olduğunu ifade etmiştir (akt. Aksan, 2003:18). Çolak da (2011:15) şiirin tek bir tanımı olsaydı bütün şiirler birbirinin aynısı olurdu diyerek şiirin pek çok anlamının olduğunu belirtmiş ve farklı şiir tanımlarını ve şiir hakkında çeşitli görüşleri şu şekilde derlemiştir:

- Şiir eski çağlardan beri x'i ele alarak y yapma sanatıdır. Görünen gerçeği değiştirmektir, yerine kendi gerçeğini koymaktır. (Ortega y Gasset)
- Şiir kontrol hırsı alanları severim (Behçet Necatigil)
- Gerçek şiirin her güzel mısrasında söylenilenden birkaç defa fazlası vardır. (A. De Musset)
- Şiir hem at, hem de dizgindir: ilham ve işçilik. Atsız dizgin yahut dizginsiz at değil. (Tristan Dereme)
- Şiir, seçmek ve gizlemek sanatıdır. (Chateaubriand)
- Şiir, zarif bir düşünce ile kaynaşmış musiki'dir. Düşüncesiz musiki sadece musiki'dir; musikisiz düşünce de sadece nesirdir. (E. A. Poe)
- Şiir olmayan yerde insan sevgisi de olmaz. İnsanı insana ancak şiir sevdirebilir. Şiir, insanı insana yaklaştıran şeydir. (Sait Faik)
- Gerçek şiirin her güzel mısraında söylenilenden birkaç defa fazlası vardır. (A. De Musset)
- Şairin kullandığı kelimelerde insanlar için çeşitli manalar vardır; herkes beğendiğini seçer. (R. Tagore)

- Olanı değil onun uyandırdığı duyguları anlatmak istiyorum. Şiir sadece kelimelerle kurulmuş olmayacak, söylemek istenilen şeyleri duyuracak; bütün sözler duyguların önünde silinecek. (S. Mallarme)
- Şiir, düşünceyi duygu haline getirinceye kadar yoğurmaktır. (Yahya Kemal)
- Ne masayı anlatacağım diye masa kelimesini kullanacaksınız, ne kuşu anlatacağım diye kuş kelimesini; ne de aşkı anlatacağım diye aşk kelimesini. (J. Cocteau)

Burada verilen tanımların ya da ifadelerin bir kısmından da anlaşılacağı üzere şiir, dilsel özellikleri bakımından da diğer yazınsal metinlerden farklılık göstermektedir. Özünlü (2001:22), şekil-6’da da gösterildiği gibi yazılı dili şiir ve düzyazı olarak ikiye ayırmakta ve aralarındaki farklılıkları şöyle dile getirmektedir:

“Şiir dili incelenirken, şiirde kullanılan dilin güldürüsel-ağlatısal (dramatic), salt ağlatısal (tragic), salt güldürüsel (comic), destansal (epic), duygusal (lyric), betimsel (descriptive), iletimsel (narrative), mektup (letter) değerleri taşıyıp taşımadıkları dil açısından incelenir. Düzyazıda kullanılan ise, şiir dili için sözü edilmiş bulunan türleri de içine alır, ayrıca dil kullanımları eğitsel (instuctional), iş (business), belli bir kesim dili (jargon), gazetecilik dili (newspaper), bilgisel dil (informative) gibi değerler taşıyıp taşımadığı yönünden incelenir.”

Şekil- 6 : Yazılı ve Sözlü Dil Kullanımları (Özünlü, a.e.)

Valery’e göre de dille anlatımın iki yolu bulunmaktadır. Birincisi, bir olayı aktarmak ikincisi ise heyecan uyandırmaktır. Şiir de bu iki yolun kesişimi olarak görülmektedir. Düzyazı ile aktarılamayacak bu olaylar ya da düşler şiirle dile gelmektedir (Bayrav, 1976). Cemal Süreya da düzyazı ve şiir dili arasındaki farkı şöyle vurgulamaktadır: “düzyazı için, sözgelimi bir roman için dil bir araçtır. Şiirde dil hem araçtır; hem de ortamdır. Şiirin bir yerde gövdesi gibidir. Şiir, dilin kendisi oluyor bir yerde. Dilde çıkan bir yangın oluyor söz gelimi. Bir zekâ yangını, bir duyarlık yangını gibi” (akt. Aksan, 2003:18). Burada şairin vurgulamak istediği düzyazının sözcüklerle meydana geldiği, şiirin ise sözcüklerin farklı biçimlerde düzenlenmiş halleriyle oluşturulmasıdır.

Birçok dilbilimci şiir dilini dil içerisinde ayrı bir dil olarak tanımlamaktadır. Bunun nedeni olarak da şiirin amacının iletişim değil okuyucuyu etkilemesi, ona haz vermesi olarak görülmektedir. Okuyucuyu etkileyen ve ona bu hazzı veren ise anlatımdaki rahatlık, yalınlık ve doğallıktır. Zorlama birleşimlerin aksine okuyucuya günlük konuşmadaki sözler gibi doğal bir dille sunulan söyleyiştir. (Aksan, 2003:20)

Şiir dilini etkili kılan bir diğer özellik de kısa ve özlü anlatımların kullanılmasıdır. Birsell (1976:30), “şiir ülkesinde sayının geçerliği yoktur, şiirlerine bir sürü sözcük doldurmaya kalkan şairler bunu hayallerinin genişliğinden çok kısırlığından yaparlar” diyerek şiirin bu özelliğini ifade etmektedir. T. S. Eliot (1983:93) da ‘Edebiyat Üzerine Düşünceler’ adlı kitabında Dante’den söz ederken “şiirin bilim veya sanattan bahsetmek gerekirse Cehennem’den öğrendiğimiz ders, en büyük şiirin mümkün olduğu kadar az sözle, kelime seçimindeki güzellik ve zarafet bakımından mümkün olduğu kadar sadeliğe özen gösterilerek yaratıldığıdır” diyerek kısa ve öz yazılmasının şiiri ne kadar etkili kıldığını vurgulamaktadır.

Şiir dili günlük konuşma dilinden farklı özelliklere sahip olsa da aslında şiir günlük dilde karşılaşılan fakat farkına varılamayan özellikleri sunmaktadır. Şiirin etkileyici olmasını sağlayan da şairin bu dilsel özellikleri başarıyla kullanabilmesinden kaynaklanmaktadır. G. Leech, şiir dili ile günlük dil arasındaki ilişkiyi şu açılardan ele almaktadır:

1. Şiir dili her zaman günlük dil kurallarına uymayabilir, birtakım sapmalar yaşanabilir.
2. Yaratıcı şairler, dilin iletişim bağlamının ilişkili olduğu tarihsel ve toplumsal bağlamlara bağlı kalmadan özgünlüğe daha çok yönelebilirler.
3. Şiir dilinin önemli öğelerinden olan birtakım söz sanatları günlük dil kullanımından kaynaklanarak, şiir dilinin en önemli özelliklerini oluşturmaktadırlar. (akt. Boztaş, 1994:172)

Şiir dili ve günlük dil arasındaki ilişki bu açılardan değerlendirildiğinde aslında her ikisinin de birbirinden farklı diller olmadığı, yalnızca şiir dilinin daha yoğun bir biçimde işlendiği ortaya çıkmaktadır. Şiir dilinin gerek günlük dilden,

gerekse düzyazıdan daha yoğun ve farklı olmasının sebeplerini Özünlü (2001:73) şöyle belirtmektedir:

1. Düzyazıya göre şiir daha az yer kapladığından şair az bir yerde olabildiğince çok ve çeşitli anlamlar içeren şeyler söylemek durumundadır.
2. Bu bağlamda söylenen söz ya da yazıların kolayca yinelenebilecek kadar basit, aynı zamanda herkesin kolayca yaratamayacağı kadar özgün olması.
3. Şair, okuyucu ya da dinleyicinin ilk anda dikkatini çekmek zorunda olduğundan, bazı sözbilim kurgu ve dilbilim öğelerine başvurma gereği duyar.
4. Geleneksel şiir türünde uyak yapma zorunluluğu şairi devrik tümce kullanmaya yöneltir.
5. Vurgu ve tonlama gibi öğelerin önemli olduğu geleneksel şiir türlerinde kullanılan birtakım sözbilim ve dilbilim öğeleri şiir dilini düzyazı ve konuşma dilinden ayırır.
6. Şiirde duygusal öğeler devrikleşme ve öncelemelere neden olduğundan, şiir dilinin kurgu ve yapısı da değişiktir.
7. Şiirlerin anımsanmalarını kolaylaştıran değişik yineleme türleri de önceleme ve devrikleşmeye neden olurlar.

Burada belirtilen özellikler bağlamında değerlendirildiğinde şiir dilinde sözcüklerin kullanımı düzyazıdan daha farklı bir biçimdedir. Şiir dilinde anlam yoğunluğunu sağlayan, dili etkili kılan birtakım sözbilim ve dilbilim öğeleri mevcuttur. Dildeki devrikleşmeye ve özgün anlatıma sebep olan bu öğelerin başında imge, yinelemeler, sapmalar, benzetmeler ve alışılmamış bağdaştırmalar gelmektedir.

2.1.1 İmge

Şiir dilinde kullanılan özelliklerden en önemlisi imgedir. İmge sözcüğü, “taklit, öykünme ve kopya” anlamlarına gelen Latince imago sözcüğünden ortaya çıkmıştır. Daha sonra anlam genişlemesine uğrayarak “bireyin zihninde beliren bir

resim, bir kavram” gibi anlamlar kazanmıştır (Salman, 2004:65). Aksan’ın (2003:30) tanımlamasıyla imge “insanın gözlemlediği nesne, olay ve nitelikleri kendi zihninin süzgecinden geçirerek oluşturduğu, şairin de aynı eğilimle şiire aktardığı tasarımlar, kişiye özgü izlenimlerdir.” Kısacası imge, günlük dilde kullanılan sözcüklerin etkili bir biçimde şiir içerisinde sunulmasıdır ve şiirin etkileyici gücü imgeden kaynaklanmaktadır. İnce (1995:17), sözcüklerin dilin etkileyileceği üzerindeki gücünü Roger Caillois’e ait bir öyküyle şöyle aktarıyor:

“New York’un Brooklyn Köprüsünde dilenen bir kör varmış. Köprüden gelip geçenlerden biri adamcağıza günlük kazancının ne kadar olduğunu sormuş. Dilenci iki dolara zar zor ulaştığını söylemiş. Yabancı bunun üzerine kör dilencinin göğsünde taşıdığı ve sakatlığını belirten tabelayı almış, tersine çevirip üzerine bir şeyler yazdıktan sonra tekrar dilencinin boynuna asmış ve şöyle demiş: ‘Tabelaya gelirinizi arttıracak bir yazı yazdım. Bir ay sonra uğradığımda sonucu söylersiniz bana.’ Dediği gibi bir ay sonra gelmiş: ‘Bayım size nasıl teşekkür etsem acaba?’ demiş dilenci. ‘Şimdi günde on-on beş dolar kadar topluyorum. Olağanüstü bir şey. Tabelaya ne yazdınız da bu kadar sadaka vermelerini sağladınız?’ ‘Çok basit, diye yanıtlamış adam, ‘tabelanızda –doğuştan kör- yazıyordu, onun yerine –bahar geliyor ama ben göremeyeceğim- yazdım.’”

Bu hikayeden de anlaşılacağı üzere aynı durumu ifade etmek için farklı sözcüklerin seçilmesi, durumu çok daha etkili bir hale getirmektedir. Bu bağlamda, Özdemir’e (1983:43) göre şiir, başlı başına imgelerle düşünme işidir. Bir şiirin tüm güzelliği imgelerin diriliğine bağlıdır. İnce de (1995:20) imgeyi bir yemeğe katılan baharata benzeterek yemeğin tadını katılan baharatın oluşturduğunu fakat bunun ne fazla ne eksik tam kararında olmasını gerektiğini ifade etmektedir. Rus incelemecisi Potebnya’ya göre de “imgesiz şiir olmaz, şiir hiç olmaz” (akt. Aksan,2003:32). Sonuç olarak, imge şiir dilinin vazgeçilmez bir unsurudur.

Çolak (2011:36), imgenin iki sözcüğün bir araya gelerek üçüncü bir sözcüğün ortaya çıkmasıyla meydana geldiğini ifade etmektedir yani imge, bu iki sözcükte de olmayan bir çağrışımdan ibaret olan üçüncü sözcüktür. İmgenin dile düş gördürdüğünü ifade etmektedir. Soysal’a (2004:78) göre de şiirde imge “bir söyleyiş kipinin özel bir görsellik kipi yaratması; bu yolla, duyumsamanın ve algının fenomenolojik alanına göndermesidir. Böylece, dil yoluyla dilin dışına taşılmış oluyor; dil, kendinden taşmanın dolayımı oluyor; dil ile sanki dil “hiç olmamışmış”

gibi oluyor.” Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere imge, dilin hayali olarak görselleşmiş bir halidir, sözcükler artık kendi benliklerini aşarak bireyin zihninde farklı kavramlara bürünmektedirler, bu da şiir dilini etkileyici kılan temel özelliktir. Okuyuculara kendi yaşantıları çerçevesinde farklı duygular uyandırmaktadır.

Blanchot da (1993:244), “Yazınsal Uzam” adlı kitabında Pascal’ın imge üzerine bir deyişini şöyle aktarmaktadır:

“İmge nedir? Hiçbir şey olmadığında, imge orada koşulunu bulur ama orada gözden kaybolur. İmge yalnızlık ve dünyanın silinmesini ister, herşeyin, içinde hiçbir şeyin ortaya çıkmadığı ayımsız bir dipyüzeye girmesini gerektirir, boşlukta hala var olan şeyin içine yönelir: Gerçekliği buradadır. Ama bu gerçeklik onu aşar; onu olası kılan şey içinde durdurduğu sınırdır. Hüzünlü yanı, bildirdiği karışıklık ve onda kınadığımız parlak aldatmaca buradan gelir. Sonsuzluktan bir hiçlik ve hiçlikten bir sonsuzluk yaratan olağanüstü bir güç.”

Şiiri böylesine derinleştiren ve ona bu olağanüstü gücü yükleyen, sıradan sözcükleri etkileyici bir hale dönüştürerek şiirsel dili oluşturan imgeler işlevlerine göre betimleyici ve simgeleyici olarak ikiye ayrılmaktadır:

Betimleyici imgeler; bir nesneyi tanımlama, anlatma yoluyla aktarmaktadırlar. Yalnızca betimledikleri nesneleri ifade ederler yani zihinde farklı çağrışımlara yol açmazlar (İnce,1995:25). Betimleyici imgeye örnek olarak “saçlarında bir gece karanlığı” verilebilir, burada betimlenmek istenen saçların rengidir yani zihinde yalnızca gece karanlığı kadar siyah saçlar canlanmaktadır.

Simgeleyici İmgeler ise kullanılan sözcüklerle farklı çağrışımların yapıldığı imgelerdir. Betimleyici imgelere göre daha derindirler, bu nedenle daha etkilidirler. Okuyucuyu duyu düzeyinden heyecan ve düşünce düzeyine çıkarmaktadırlar. (İnce, a.e.: 26) Bu tür imgeler, okuyucuya çağrışım yapma ve düşünme olanağı sunarlar. Edip Cansever’in “Yerçekimli Karanfil” adlı şiirinin ilk dizeleri bu tür imgeye örnek olarak verilebilir:

“Biliyor musun? Az az yaşıyorsun içimde
Oysa ki seninle güzel olmak var
Örneğin rakı içiyoruz, içimize bir karanfil düşüyor gibi
Bir ağaç işliyor tıklar tıklar yanımızda

Midemdi, aklımdı şu kadarıcık kalıyor.” (Cansever, 2008:20)

“Örneğin rakı içiyoruz, içimize bir karanfil düşer gibi” ve “bir ağaç işliyor tıkr tıkr yanımızda” dizeleri simgeleyici imgeye örnek olarak verilebilir, bu ifadelerle bir ruh hali, bir durum ifade edilmektedir, bu da okuyucunun kendi çağrışımları ile somutlaşacaktır.

Sonuç olarak imgeler, şairin iletmek istediğini netleştirerek okuyucunun zihninde yarattığı resimler sebebiyle anlatımın daha canlı ve etkin olmasını sağlamaktadırlar.

2.1.2. Alışılmamış Bağdaştırmalar

İnsanlar, duygu ve düşüncelerini aktarabilmek için birden fazla sözcüğün yan yana gelmesiyle oluşan çeşitli tümceler kurmaktadır. Ayrıca, her dilde, bir kavramı ifade edebilmek, onu tanımlayabilmek için farklı sözcükler yan yana gelerek birtakım deyimleri ve tamlamaları oluşturmaktadırlar. Bu şekilde, dilin sözvarlığında yer alan tamlama, deyim gibi anlamlı birimlerin bir araya gelmesine *bağdaştırma* denir (Aksan, 1977:83). Bu tür bağdaştırmalarda, anlamsal ve mantıksal bir uyum söz konusudur. Örneğin; tozlu kitap, kırıxık perde gibi tamlamalar anlam ve mantık açısından uyumludur, çünkü kitabın tozu olabilir, perde de kırıxık olabilir.

Buna karşılık bazen, özellikle şiir dilinde, etkili ve coşkulu bir anlatım sağlayabilmek amacıyla, aralarında pek uyum olmayan (biri soyut, biri somut) kavramlar bir araya getirilerek bir takım tamlamalar oluşturulmaktadır. Dilin sınırlarını zorlayan bu biçimdeki tamlamalara *alışılmamış bağdaştırmalar* adı verilmektedir (Aksan, 2003:38). Örneğin; yüzün sesi, bembeyaz uykusuzluk bu tür tamlamalara örnek olarak verilebilir çünkü uykusuzluk soyut bir kavramdır ve onun rengi olamaz. Bu nedenle, alışılmamış bağdaştırmalar dilin etkileyici yönünü güçlendirmek için oluşturulan tamlamalardır.

Özünü’nün (2001:82) Jakobson’dan aktardığına göre şiir dilinde önemli olan, şairin ne söylediğinden çok bunu nasıl söylediğidir. Jakobson, şiir dilinin meydana gelmesinde, sözcüklerin kullanımı açısından iki önemli eksenin var olduğunu

düşünmektedir. Ona göre sözcükler önce dizisel (paradigmatic), sonra da dizimsel (syntagmatic) bağıntılarla seçilmektedir ve şiir dilindeki dizgeler ise, seçim ekseninde (axis of selection) var olan dizisel sözcüklerle birleştirme eksenindeki (axis of combination) dizimsel sözcüklerin bağdaştırılması ile oluşmaktadır. Bu bağlamda, şiir dilinde kullanılan alışılmamış bağdaştırmalar, Jakobson'un bu kuramı ile açıklanmaktadır. Aşağıda verilen Atilla İlhan'ın şiirlerinden seçilmiş örnekler de Jakobson'un bu kuramını açıklamaktadır:

*“Onlara ün mü gelir bazı bir ses mi duyarlar
Yumuşak bir kedere ufalır bakışları
İdam mahkumlarıdır aslında ihtiyarlar
Ölüme koşullanmış bütün davranışları
Yorgun öksürüşleri oturup kalkışları..”- İhtiyarlar Balladı*

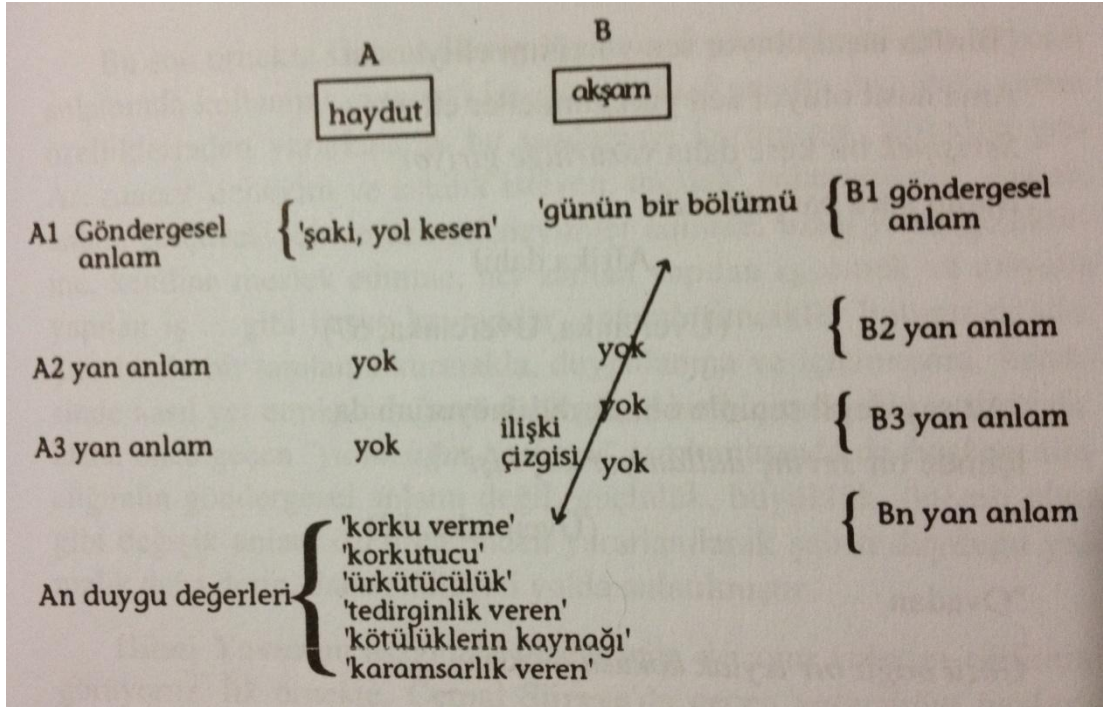
*“Buz denizlerinin soğuk aydınlığından
Son zıpkınlı avcıların akıllarında kalan
Yaşlı balinaların bir görünüp bir kaybolarak
Yağdırdıkları yorgun yağmurlar..”- Gözlüklü Hamdi'nin Notları*

*“Hangi piyanoya şöyle ilişecek olsam
Hemen tatyos efendi'nin sultani-yegah semaisi
Dalları kıran kayısılar bahçelerde
Tırnova'da akşam
Uzak dağlara çekilmiş bütün çeteler
İçimde yorgun bir saat çalıyor..”- 2. Hanende Müjgan'ın Son
Günleri (akt. Özünlü, a.e:83)*

Yukarıdaki dizelerde, seçme ekseninden alınan *yorgun* sözcüğü, birleşme ekseninde *öksürüşler*, *yağmurlar* ve *bir saat* sözcükleriyle bağdaştırılarak günlük dilden uzak, şiir diline özgü alışılmamış bağdaştırmaları meydana getirmektedirler.

Aksan (1995:151), alışılmamış bağdaştırmaları, okuyucunun zihninde yeni tasarımların oluşmasını sağlayan bir dil olayı görmektedir ve özellikle de yeni şiirde pek çok şairin sık başvurduğu bir etkileme ve anlamı güçlendirme ögesi olarak ifade etmektedir. Alışılmamış bağdaştırmalar için yine Atilla İlhan'ın “Kırk Karanlığı” adlı şiirinin bir dizesi örnek olarak verilmektedir ve Aksan (a.e.: 159) tarafından aşağıdaki şekil ile açıklanmaktadır:

“Ne **haydut bir akşam**dı ağır nargilelerle
 Belki baki'den kopup gelmiş osmanlı redifler
 Nasıl sislendirirdi gönlümüzü
 Yorgun bir kederle” (akt. Özünlü, a.g.e.: 83)

Şekil 7: Alışılmamış Bağdaştırma (Aksan, a.g.e.:159)

Şekilde de görüldüğü gibi *haydut* kelimesinin göndergesel (temel) anlamı değil okuyucuda uyandırdığı çeşitli duygular (korku verme, ürkütücülük, tedirginlik veren, kötülüklerin kaynağı, karamsarlık veren), *akşam* sözcüğüne yüklenerek okuyucuda çeşitli tasarımların oluşmasına neden olmuştur (Aksan, a.e.). Aynı şekilde, bu şiirde geçen “yorgun bir keder” tamlaması da alışılmamış bir bağdaştırma.

Şiir diline özgü bir öge olan bu tür bağdaştırmaların bazıları dilin sözvarlığı içerisinde yer alarak günlük dilde kullanılmaktadır. Bunlara örnek olarak ömür törpüsü, insan sarrafı, mavi yolculuk, kırık kalp gibi tamlamalar verilmektedir. Aksan (a.e.:164), alışılmamış bağdaştırmalar aracılığıyla:

1. Göstergelerin oldukça geniş bir düşünce-tasarım-duygu-görüntü yumağı oluşturduğunu,
2. Şiirin, insanı etkileyici gücünün, göstergelerin ustaca ve özgün bir biçimde bağdaştırılmalarıyla ortaya çıktığının gözlemlendiğini ifade etmektedir.

2.1.3. Benzetmeler

Benzetmeler, anlatımı daha somut bir hale getirmek, okuyucuya kavramları daha etkili bir biçimde sunmak amacıyla kullanılmaktadır. Aksan'ın (2003:43) da ifade ettiği gibi "Niteliği belirlenmek istenen şey, bir başka nesneye dayanılarak, onunla benzerliği ortaya konarak daha canlı, daha güçlü bir biçimde söze dönüştürülmüş olur". Raymond Chapman'a göre insanlar söz sanatları yapmaya ilk olarak benzetme ile başlamıştır (Aksan, 1995:119). Bu bağlamda, yazın dilinde ayrı bir önem taşımaktadır.

Benzetmeler, aralarında çeşitli yönlerden ilişki bulunan en az iki varlıktan birinin diğerini açıklamasıdır. Öncelikle, bir benzetmenin oluşabilmesi için dört temel öge gereklidir:

- a. Benzetmelik (kendisine benzetilen)
- b. Benzeyen
- c. Benzetme Yönü (benzetmelik ve benzeyen arasındaki ortak yöndür)
- d. Benzetme İlgeci (Edatı): Adeta, andırır, benzer, gibi, kimi, meğer ki, misal, nitekim, sanki, tıpkı, daha, kadar..vs. (Çolak, 2011:79)

Bu öğelerin birinin ya da birkaçının kullanılıp kullanılmaması açısından benzetmeler dört gruba ayrılmaktadır.

Ayrıntılı benzetme; benzetme öğelerinin tamamının bulunduğu benzetmelerdir. Cahit Sıtkı Tarancı'nın "Minareler" adlı şiirinden alınmış aşağıdaki dizeler, ayrıntılı benzetmeye bir örnek teşkil etmektedir:

*"Üstünde uçanlara düşmek korkusu verir
Bir kirpi sırtı gibi dikenli duran şehir.
Bambaşka alemlerdir upuzun minareler."* (Tarancı, 2004:33)

Bu dizelerde benzetme ögeleri incelendiğinde, dördünün de bulunduğu görülmektedir. Benzeyen; şehir, benzetilen; kirpi sırtı, benzetme yönü; dikenli, benzetme ilgeci ise ‘gibi’dir. Ögelerin tamamı bulunduğu için ayrıntılı benzetme ya da tam benzetme olarak adlandırılmaktadır.

Kısaltılmış Benzetme, benzetme yönünün kullanılmadığı benzetme çeşididir. Atilla İlhan’ın “Delik Deşik” şiiri buna örnek olarak verilebilir,

“Kirpi gibisin çocuk
Her tarafın diken
Kim elini uzatsa
Delik deşik
Üstelik
Sen de kan içindesin.” (İlhan, 2010)

Şiirin ilk dizesinde bir benzetme yapılmaktadır ve bu benzetme de çocuk kirpiye benzetilmektedir. Benzetme ilgeci olarak da “gibi” kullanılmaktadır ama benzetme yönü belirtilmemektedir. Ancak, şiirin daha sonraki dizesinde benzetme yönü açıklanmaktadır. Benzetme yönünün eksik olduğu bu tür benzetmelere kısaltılmış benzetme ya da ayrıntısız benzetme adı verilmektedir.

Pekiştirilmiş Benzetme, benzetme ilgeci ve benzetme yönünün kullanılmadığı benzetmelerdir. “İstanbul bir sudur akşamların beklediği” cümlesinde İstanbul bir suya benzetilmektedir fakat ne yönden benzediği ve benzetme ilgeci kullanılmamıştır. Bu tür benzetmeye de pekiştirilmiş benzetme (teşbih-i müekket) adı verilmektedir.

Düz Benzetme ise sadece benzeyen ve kendisine benzetilen ögelerinin bulunduğu benzetme çeşididir. Yahya Kemal’e ait “Sonbahar” şiirinin aşağıdaki dizelerinde bu tür benzetme mevcuttur:

“Yaprak nasıl düşerse akıp kaybolan suya,
Ruh öyle yolları uyanılmaz bir uykuya,
Duymaz bu anda taş gibi kalbinde bir sızı;
Farketmez anne toprak ölüm maceramızı.” (Beyatlı, 2002:57)

“Farketmez anne toprak ölüm maceramızı” dizesinde bu tür benzetme mevcuttur. Toprak benzeyen, anne ise kendisine benzetilendir, ancak hangi yönden benzediği ve benzetme ilgeci bulunmamaktadır.

Örneklerde de görüldüğü gibi, etkileyici anlatım sağlamak amacıyla kullanılan benzetmeler, şiir dilinde de büyük bir yere sahiptir. Aristoteles (2010:61), “mecazları kullanmada usta olmak en önemlidir; çünkü başkasından öğrenilemediği gibi doğal bir yaratma yetisinin, dehanın işaretidir. İyi mecazlar bulmak demek, benzerlikler için keskin bir görüşe sahip olmak demektir de ondan” diyerek benzetmenin önemini vurgulamaktadır.

2.1.4. Sapmalar

Aksan (1995:166), Levin’in, dilin günlük dilden farklarını sıralarken sapmaların ilk sırada belirtilmesi gerektiği düşüncesine vurgu yapmaktadır. Özünlü’nün (2001:142) Levin’den aktardığına göre bir dilde herhangi bir sapmadan söz etmeden önce, bir yapının olağan kullanımının nasıl olduğunun iyi belirtilmesi gerekir ve bu mevcut yapının bozulmasıyla ortaya çıkan olağan dışı yapı sapma olarak nitelendirilmektedir. Bu bağlamda okuyucuların sapmayı anlayabilmesi yani bunun olağan dışı bir yapı olduğunun farkına varabilmesi için öncelikle olağan dil kullanımlarına hakim olması gerekmektedir.

Aksan (2003:50), sapmayı dildeki öğelerin ses, anlam, biçim ve sözdizimi bakımından bir takım değişikliklere uğratarak yeni anlam biçimlerinin kullanılması olarak tanımlamaktadır. Burada da amaç, dili daha etkileyici kılmak, ona yeni bir güç kazandırmaktır.

Sapmalar genel olarak sözcüksel, dilbilgisel ve anlamsal olarak farklı gruplarda incelenmektedir.

Sözcüksel sapmalar, şiir dilinde en çok kullanılan sapmalardır. Leech’e göre bu tür sapmaları şair, dilin normal kaynaklarının dışına çıktığı yollardan biri olarak görmekte ve bunların bir birime bir ön ya da son ekin eklenmesi şekliyle oluştuğunu ifade etmektedir (akt. Aksan, 1995:167). Boztaş’ın (1994:188) tanımlamasıyla sözcüksel sapmalar, dilde varolan kök ve ek biçimbirimlerinin yeni ekler aracılığı ile

dilde var olmayan yeni öğelerin türetilmesidir. Bu tür yeni öğelerin türetilmesini, Özünü (2001:145), genellikle şiirdeki ölçü ve uyak zorunluluğuna bağlamakta ve Turgut Uyar'ın aşağıdaki dizeleriyle sözcüksel sapmaları örneklendirmektedir:

*“O zaman bütün **İstanbulistan Vizansiyadan** kalan sarıdaydı
Vizansiyanın rengi eski bir yapraktır.”*

Bu dizelerde de görüldüğü gibi şair, kök ve ekleri yeni kökler ve eklerle birleştirerek olağan dilde olmayan yeni sözcükler üretmiştir. Sözcüksel sapmalara bir başka örnek de Aksan (1995:169) tarafından Fazıl Hüsni Dağlarca'nın “Eski Ses” şiiri gösterilmektedir:

*“Evrenin beş yönü de düz
Beş süre Tanrı giderim
Oyalasa bile gündüz
Gece **utanrı** giderim.*

*Güncül kuşlar göçmez ise
Doğru dalı seçmez ise
Varıp suyun içmez ise
Dağlara **yanrı** giderim*

*Büyür ekin gözüm ilen
Yeller eser sözüm ilen
Bir ışığı özüm ilen
Duyar **inanrı** giderim.”*

Buradaki örnekte şair, *Tanrı* sözcüğünü temel alarak ve ona uyak oluşturma amacıyla *utanrı*, *yanrı* ve *inanrı* sözcüklerini türetmiştir (Aksan, a.e.). Buna ek olarak, Cemal Süreya'nın bir şiirinin adı olan *üvercinka* sözcüğü de bu tür sapmalara bir örnektir. Aksan (2003:51) “üvercinka” sözcüğünün öncelikle güvercin kuşunu çağrıştırdığını, bunun yanında da İslav kadın adlarına getirilen –ka ekiyle bu kadın tipini çağrıştırdığını belirtmektedir. Bu yönüyle sapmalar, okuyucunun zihninde farklı tasarımlar, çağrışımlar oluşturmaktadır, bu da şiir dilinin etkileyciliğini arttırmaktadır.

Bir diğ er sapma türü de *dilbilgisel sapmalardır*.  z n l  (2001:147), dilbilgisel sapmaların bi imisel ve s zdzimsel sapmalar olarak iki bölümde incelenmesi gerektiğini belirtmektedir.

Bi imisel sapmalar, adından da anlaşılacağı üzere sözcüklerin biçim bakımından değişikliklere uğramasıdır. Aksan’a (1995:174) göre bazı şairler bilinçli olarak kalıplaşmış eylem çekimlerinde, sözcüklerin başka sözcüklerle bağdaştırılmasında bir takım değişiklikler yaparak özgün kullanımlar yaratmaktadırlar. Buna  rnek olarak  zdemir Asaf’ın aşağıdaki dizelerini göstermektedir:

*“Kimseyi seslemeyorum
Aldatmayorum kimseyi
...
Kimseyi avutmuyorum
Eğlemeyorum kimseyi”*

Bu dizelerde şair, şimdiki zamanın olumsuz çekimini bilinçli olarak değişirmiştir. Bunun dışında, Mehmet Yaşın’ın (1998) , “Hayal Tamiri” şiirinde kullandığı “ ld r nme” sözcüğü, İsmet  zel’in ise “Yaşatan” şiirinde kullandığı “Ben halka bakınca terlenirim” dizesindeki “terlenirim” sözcüğü bu tür sapmalara örnektir (Boztaş, 1994: 189).

S zdzimsel sapmalar da devrik yapı olarak adlandırılan sözcüklerin diziminde oluşturulan farklı kullanımlardır. Yahya Kemal’in aşağıdaki dizelerinde bu tür bir sapma yapılmıştır:

*“Hiç dönmemek, ölüm gecesinden bu sahire
Bitmez bir  zleyiştir ölümden beter **bile**.”* (Beyatlı, 2002:41)

Bu dizelerde şair, uyak oluşturabilmek adına “bile” bağlacının yerini değiştirerek s zdzimsel bir sapma yapmıştır (Aksan, 2003:52).

Sapmaların son türü, göstergelerin bağdaştırılmalarında olağan dışı kullanımlardan yararlanma olarak tanımlanabilecek *anlambilimsel sapmalardır*. Anlambilimsel sapmalar, aslında daha önce açıklanmış olan “alışılmamış

bağdaştırmalar” olarak görülmektedir (Aksan, 1995:117). Sonuç olarak sapmalar, dilin gücünü arttırarak okuyucunun farklı bir haz almasını sağlamaktadır.

2.1.5. Yinelemeler

Yinelemeler, şiirde çok sık görülen bir özelliktir. Şiir içerisinde bulunan seslerin, sözcüklerin, sözcük öbeklerinin tümcelerini tekrar edilerek kullanılmasına yineleme denir. Boztaş (1994:175) yinelemeyi kullanan kimsenin dil yetersizliği olarak düşünen birtakım görüşlerin olduğunu ileri sürmektedir. Bunun aksine Özünlü (2001:115) yinelemelerin şiire estetik bir güzellik getirdiğini, çağrışımları, kavramları pekiştirmek amacıyla kullanıldığını ifade etmiştir. Bunun yanında, yinelemeler şiirde birtakım vurgular yaparken belli bir ritim de meydana getirmektedir.

Dil bilimi, özellikle de şiir dili incelemelerinde yineleme konusu önemli bir yer tutmakta ve yinelemeler genel olarak *ses bilgisi*, *biçim birimi*, *anlam bilimi*, ve *metin dil bilimi* ile ilgili yinelemeler olmak üzere değişik başlıklar altında incelenmektedir.

Sesbilgisel Yinelemeler; şiir dilinde bazı seslerin tekrar tekrar kullanılmasıdır, bu da şiir dilinin içerdiği müziksel anlatının bir ögesidir. Yinelenen bu sesler bazı anlamlar çağrıştırmaktadır. Özünlü’nün (a.e.) belirttiğine göre yapılan bazı araştırmaların sonucunda, her dilde en sık kullanılan bazı seslerin olduğu ortaya çıkmıştır. Örneğin, İngilizce’de /t/, İtalyanca’da /r/, Rusça’da /n/ ve Almanca’da /u/ en sık kullanılan sesler arasındadır. Bu tür ses özellikleri, “ses estetiği” (phonoaesthetics) konusu altında incelenmiş ve bu sesler “hoşa giden sesler” (euphonious) ve “hoşa gitmeyen sesler” (cacophonous) olarak iki gruba ayrılmıştır. Ancak böyle bir çalışma Türk Dili üzerinde yapılmamıştır. Bununla birlikte Aksan (1995:209), kimi yazarların, sessiz bir ortamı betimleyen şiirlerde /l/, /r/, /m/, /n/ gibi ünsüzleri, bir savaş sesini betimlerken de /p/, /t/, /ç/, /k/ gibi ünsüzlerden yararlandığını gözlemlemiştir.

Türk şiirinde sık başvurulan uyaklar, sesbilgisel yinelemeler olarak nitelendirilmektedir. Kudret (1980:181), uyakların, sözcükler ve ekler arasındaki benzer seslerin çokluğuna ve azlığına göre tam uyak, zengin uyak, yarım uyak, cinaslı uyak ve döner uyak olarak çeşitlendirildiğini belirtmiştir.

Orhan M. Arıburnu'na ait olan aşağıdaki şiirde sesbilgisel yinelemelere rastlanmaktadır, bu örnekte /i/ ünlüsü ve /z/ ünsüzünün yineleniği görölmektedir, şair şiirde bulunan olumsuz biçimleri /z/ ünsüzünün yinelenmesi ile birleştirerek zıtlıkları çağrıştırmaktadır. (Boztaş, 1994: 176)

*“İki canbaz bir iptе oynamaz
Bir iptе bir sürü canbaz
Hilebaz Madrabaz Kumarbaz*

*İki canbaz bir iptе oynamaz
Bir iptе bir sürü canbaz
Ateşbaz, İşvebaz, Hokkabaz.”*

Biçimbirimsel Yinelemeler; sözcük ve sözcük öbeklerinin ve kimi zaman bütün bir dize ya da dizelerin yinelenmesi olarak tanımlanmaktadır. Türkçede Halk Edebiyatı başta olmak üzere manzum türlerde biçimbirimsel yinelemelere sıklıkla yer verilmiştir. Bu tür yinelemeler, ses açısından bir etkileme sağlayarak bir uyum ve ritim oluşturmaktadırlar (Aksan, 1995:218). Bu bağlamda, okuyucunun zihninde yer ederek, oluşan ses imgesini pekiştirmektedirler.

Boztaş (1994:177) ve Özünlü'den (2001:137) alınan sınıflandırmaya göre biçimbirimsel yinelemeler kendi içinde ön yineleme, art yineleme, kıvrımlı yineleme/son baş yinelemesi, koşut yineleme, ikizleme, ek yinelemesi, çok ekli yineleme ve çapraz yineleme olmak üzere toplam sekiz başlık altında ele alınmaktadır.

Önyineleme, bir ya da birkaç sözcüğün peşpeşe bölüklerin ilk dizesinde kullanılmasıdır (Özünlü, a.e.:134). Behçet Kemal Çağlar'ın aşağıdaki dizeleri bu tür yinelemeyi örneklendirmektedir (Boztaş, a.g.e.:178):

*“Ey mısır koçanından kırılan inci dişler,
Ey en derin bilgiye taş çıkartan sezişler,*

Ey dile gelmiş kurtlar ve kuşlar diyarı hey.”

Bu dizelerin başında kullanılan ve tekrarlanan “ey” sözcüğü bir çeşit önyinelemedir.

Ardyineleme de şiirdeki bölüklerin son dizelerindeki sözcük ya da sözcük öbeklerinin, hatta tümcelerın yınelenmesidir (Özünlü, a.g.e.:136). Aşık Veysel’e ait aşğıdaki dizelerin sonunda tekrarlanan “yetmez mi” sözcüğü ardyinelemeye bir örnektir:

*“Gider bu hasretlik yıla yetmez mi
İsmin tesbih ettim dile yetmez mi
Bülbülün feryadı güle yetmez mi
Mektup yare selamımı ulaştır.”⁵*

Kıvrımlı (son baş yinelemesi) yineleme ise bir dizedeki sözcüğün daha sonra gelen dizenin başında yınelenmesidir (Özünlü, a.e.:137). Pir Sultan Abdal’a ait “Sabahtan Uğradım Ben de Suna’ma” adlı şiirde bu tür yineleme görölmektedir (Boztaş, a.g.e.:179):

*“İnci, sedef, mercan döken kamildir
Kamillere hizmet eden kamildir
Kamil otur, kamil söyle, kamil dur
Kamil demem cahil sözüne uyana”*

Ön ve ard yinelemelerin aynı bölükte kullanıldığı yineleme türüne de *koşut yineleme* denmektedir. Bu türe örnek olarak da Kul Nesimi’nin “Ben Yitirdim Ben Ararım Yar Benimdir Kime Ne” adlı şiiri verilebilir (Boztaş, a.e.:179) :

*“Ben yitirdim ben ararım yar benimdir kime ne
Kah giderim öz bağına gül dererim kime ne
Kah giderim medreseye ders okurum Hak için
Kah giderim meyhaneye dem çekerim kime ne”*

⁵ Bkz. http://www.asikveysel.com/DERS/mektup_yare.htm

İkizleme, dize içinde aynı sözcüğün bağlaçla ya da bağlaçsız olarak yinelenmesidir. Cahit Külebi'nin "Sivas Yollarında" adlı şiiri de ikizlemeye örnek olarak gösterilebilir (Boztaş, a.e.):

*"Sivas yollarında geceleri
Katar katar kağnılar gider
Tekerleri meşeden.
Ağız dil vermeyen köylüler
Odun mu, tuz mu, hasta mı götürürler.
Ağır ağır kağnılar gider
Sivas yollarında geceleri."*

Bu şiirde kullanılan ikizlemeler; "katar katar", "ağır ağır" bağlaç kullanılmadan birbirinin ardısına verilmiştir. Aşağıdaki şiirde ise, bağlaçlı ikizlemeler bulunmaktadır (Özünü, a.g.e.:121):

*"O'nun ve onun aklımdan asla ve asla çıkmayacağını
Söylemek için pek fazla gururlu değilim."*

Ek Yinelemesi, aynı yapım ya da çekim ekinin değişik sözcüklerle kullanılmasıyla yapılan yinelemedir. Şairlerin yararlandığı yineleme türlerinden biri de ek yinelemesidir. (Özünü, a.e.:122) Şair Orhan Şaik Gökyay'ın aşağıdaki dizeleri bu tür yinelemeye bir örnektir (Boztaş,a.g.e.:180) :

*"Tutuşup kül olan ocaklarından
Şahlanıp köpüren ırmaklarından
Hudutta gaza bayraklarından
Alına ışıklar vuranlarındır."*

Çok Ekli Yineleme, aynı sözcük köküne değişik yapım ve çekim eklerinin getirilmesiyle yapılan yineleme türüdür. Aşağıda verilen Ceyhun Atuf Kansu'nun dizeleri de bu tür yineleme için iyi bir örnektir (Boztaş, a.e.):

*"Aldandın sen Lumumba
Aldandım ben.
Aldattılar akli ve özgürlüğü."*

Çapraz Yineleme, bir bölümde birbiri ardına gelen iki cümlemin, başka bir bölümde yerlerinin değiştirilerek kullanılmasıyla yapılan yineleme türüdür (Özünü, a.g.e.: 121) Arif Damar’a ait yukarıdaki dizelerde çapraz yineleme bulunmaktadır (Boztaş, a.g.e.:181):

*“Kardeşliğin alıcı kuşu
Kalkar konar
Köylü
Biçer ayrık otlarını ayırır başaklardan
Kalkar konar
Kardeşliğin alıcı kuşu”*

Anlambilimsel Yineleme: Aynı bölüm içinde art arda gelen dizelerde iki anlama gelen sözcüklerdir. Karacaoğlu’nın aşağıdaki dizelerinde anlambilimsel yineleme mevcuttur (Boztaş,a.e.:181):

*“Gene geldi türlü baharlar bağlar
Bülbül figan edip kamuyu dağlar
Türlü çiçeklerle bezenmiş sağlar
Ulu dağlar yol olduğu zamandır.”*

Bu dörtlükte ikinci ve üçüncü dizelerde kullanılan “dağ” sözcükleri ses ve yazılışları aynı fakat çift anlamlı olarak yinelenmişlerdir. İkinci dizedeki “dağ”, “yaralamak, yara üstüne kızgın bir demir basmak, acı vermek” gibi anlamlar içermektedir. Halbuki üçüncü dizedeki “dağ”, “coğrafi bakımdan yüksek engebeli arazi şekli” olarak bilinir.

Son olarak *metinsel yinelemeler* ise çoğunlukla türkülerde görülen, metnin bir parçası veya bütününün tekrarıyla gerçekleşen yineleme türüdür (Özünlü, a.g.e. : 127) Bu tür yinelemeye örnek olarak Kudret (1980:300) aşağıdaki türküyü göstermektedir:

*“Keklikte gelek olmaz
Sen boyda melek olmaz
Gözünü sevdiğim yar
Her yerde henek olmaz
Gel yanıma keklik*

*Kadan canıma keklik
Kınalı parmakların
Batır kanıma keklik.”*

Bu türkünün yukarıda verilen kısmındaki son dört dize nakarat bölümüdür, ve tekrar edilmektedir.

Son olarak yinelemeler, Aksan'ın (1995:205) ifade ettiği gibi sözlerin ve metinlerin kolayca hatırd tutulabilmesini sağlamaktadır, bu nedenle de zihinde kalıcı olmaktadır. Bununla birlikte yinelemeler sayesinde bir melodi ve ritim meydana gelmekte, bu da okuyucu ya da dinleyiciye bir haz vermektedir.

Yukarıda açıklanan öğeler şiir dilinin en belirgin unsurlarındandır ve bir şiirin anlaşılabilmesi için çözümlenmesi gereken öğelerdir, çünkü yazınsal metinlerde anlamsal ve estetik olmak üzere iki tür kod mevcuttur. Anlamsal kod, doğal dilin anlaşılabilmesi için gerekli olan dilbilgisi demektir; estetik kod ise biçim ile içeriğin birbirine karıştığı daha sanatsal bir düzeydir (Günay, 2003:209). Bir metinde estetik kodun çözümlenmesi metnin anlaşılabilmesi için simgelerin yorumlanması gerekmektedir. Şiir dilinde bulunan simgesel anlatımlar da ancak imge, benzetme, sapma gibi kavramların doğru bir şekilde anlaşılabilir çözümüyle açığa çıkacaktır. Tüm bunlar şiirin daha etkili ve daha coşkulu olmasını sağlayarak okuyucuyu en derin biçimde etkilemektedirler.

2.2. Yabancı Dil Öğretiminde Şiirin Kültürel İşlevi

Yabancı dil öğretiminde, yazınsal metinlerin okuyucuya özgün kaynaklar ve yaratıcı çalışmalar sunduğu ve okuyucuya kültür aktarımı bakımından önemli değerler ilettiği görüşünden yola çıkarak çalışmanın bu bölümünde yazınsal bir metin türü olan şiirin, öncelikle yabancı dil öğretimindeki yeri ve kültür aktarımı açısından önemi değerlendirilip etkili bir dersin hazırlanabilmesi için birtakım önemli ölçütlerden bahsedilecektir.

2.2.1. Yabancı Dil Öğretiminde Şiirin Yeri

Yabancı dil öğretiminde roman, kısa hikâye, masal gibi yazınsal metinlere oranla şiir genellikle göz ardı edilmektedir. Oysa ki şiir, her yaşta ve her dil seviyesinde öğrencinin ilgisini çekebilecek bir etkiye sahiptir. Şair ve öğretmen Georgia Heard, öğrenciler şiirle arkadaş olmalıdır, şiirin kendilerini rahatlattığını, onları güldürdüğünü, onların hatırlamalarına yardımcı olduğunu ve kendilerini tam anlamıyla anlamaları ve bilmeleri adına onları beslediğini bilmelidirler (akt. Hadaway v.d., 2002:197) diyerek şiirin yabancı dil öğretimi açısından önemini vurgulamaktadır.

Yazının işlevi üzerine düşüncelerini dile getirirken, Wellek ve Warren (1982:37) şiirle ilgili olarak şöyle bir açıklama yapmışlardır:

“Şiir, hem tatlıdır, hem de yararlı. Tek tek ele alındıklarında bu sıfatlar, şiirin işlevi açısından aşırıya kaçan yanlış bir görüşü gösterirler; tatlı ve yararlı (dulce et utile) arasında özü değil de, işlevi temel olarak bir bağlantı kurmak belki daha kolay olacaktır. Şiirin bir haz verdiği görüşüne karşılık, şiirin başka herhangi bir ders kitabının yaptığına benzer birşey öğrettiği görüşü getirilmiştir. Şiirin oyun, bir anlık eğlence olduğu söylendiğinde, sanatçının dikkati, ustalığı ve planlamasına, üstelik şiirin taşıdığı ağırbaşlılığa ve öneme haksızlık edilmiş duygusu uyanır bizde; şiirin iş ya da zanaat olduğu söylendiğinde de, şiirin coşkusunun ve Kant’ın amaçsızlık diye adlandırdığı şeyin hiçe sayıldığı duygusuna kapılırız. Sanatın işlevini hem dulce’nin (tatlı), hem de utile’nin (yararlı) hakkını verecek biçimde tanımlamak gerekir.”

Bu görüşten yola çıkarak denilebilir ki okuyucuya haz vermenin yanısıra aynı derecede öğretici bir niteliğe sahip olan şiirin bu büyük gücünü yabancı dil öğretimine aktarmak da oldukça faydalı olacaktır. Şiir, öğrenene pek çok açıdan imkânlar sağlamaktadır. Hadaway v.d (a.g.e.:198)’ne göre şiir öncelikle öğrencinin okuma hızını arttırır ve bu da dilde akıcılığı sağlar, kısa olmasından dolayı okuma isteği olmayan öğrenciler için dahi göz korkutucu değildir ve başlangıç seviyesindeki öğrenciler için şiirin ritim, kafiye gibi özellikleri okumayı olumlu yönde etkiler.

Şiirdeki biçimin özlüğü yani kısa ve öz olması, şiirin en önemli özelliklerinden biridir. Şiirler çok kısa zamanda tekrar tekrar okunabilir, bu da yeni

kelimeler ve kavramların kazanımı açısından önemlidir. Diğer bir yandan, Collie&Slater'a (1987:226) göre de şiirin kısa bir biçimde olması, onun tek bir ders saatinde rahatlıkla işlenebilmesini sağlar.

Şiir, öğreneni duyuşsal açıdan da geliştirmektedir çünkü şiir duygu ve hayal gücü içermektedir, örneğin okuyucuyu bazen güldürürken bazen de okuyucunun durup düşünmesine sebep olabilir (Hadaway v.d, a.g.e.:198). Ayrıca, evrensel olarak kabul görmüş temaları işleyerek, deneyimleri, gözlemleri somutlaştırarak öğrencilere sunar. Şiir, okuyucunun özgür cevaplar üretmesini sağlar.

Yabancı dil derslerinde şiirin kullanılması demek, şiirin sadece okunması ve dilsel düzeydeki gelişimin sağlanması anlamına gelmemektedir. Diğer özgün metinlerde olduğu gibi yabancı dil derslerinde gerçek yaşamın canlandırılabilmesi, hedef kültürün aktarımı açısından önemlidir. Şiir, yazıldığı milletin öz varlığı olduğundan, kültürünü de yansıtmaktadır. Hess (2003:19)'in , “yabancı dil öğrenme amacıyla şiirin kullanılması, öğrenilen dilin kültür yapısını gözlemlene fırsatı vermektedir” ifadesi de bu düşüncüyü desteklemektedir.

Bir toplumu gerçek anlamıyla tanıyabilmek, öğrenebilmek için o toplumun yaşadığı ülkenin dağlarını, denizlerini bilmek yetmez. Dil, din ve kültür gibi faktörler ve bunların tarih sahnesinde nasıl var olup geliştiğini kavramak gerekmektedir. Ercan (1994:79), “şiiri şiir yapan ulusal ve geleneksel çeşnidir. Şairler evrensel kültüre ulusal ve geleneksel çeşniyle katkıda bulunurlar” diyerek belirli bir topluma ait şiirlerde o topluma has değerlerin, toplumsal hayatın ya da gelenek ve göreneklerin hakim olduğunu ifade etmektedir.

Şiir, ait olduğu toplumun tarihiyle paralel bir gelişim göstermektedir. Yabancı dilde şiir okumak, öğrencilerde toplumsal, siyasi ve tarihi olaylar konusunda çok kapsamlı bir biçimde farkındalık uyandırmaktadır (Lazar, 1993:17). Türk şiirinde de bu tür olaylar çok açık bir şekilde gözlemlenmektedir. Türk tarihine, edebiyatına ve dolayısıyla kültürüne ait değerler bazı yazınsal sapmalar ile iletilmektedir. Aksan

(2003:42) ‘Cumhuriyet Döneminden Bugüne Örneklerle Şiir İncelemeleri’ adlı kitabında bu tür yazınsal sapmaları aşağıdaki dizelerle örneklendirmektedir:

*“Şu dertli gönlümün lokmanı sensin
Kırıldı kanadım sarabildin mi?”*

Karacaoğlu’na ait bu dizelerde geçen ‘lokman’ kelimesi, Türk kültüründe ‘hekim, dertlere deva’ anlamında kullanılmaktadır ve Türk halk edebiyatında oldukça sık rastlanan bir kelimedir.

*“Perdelerde hüseyin rahmi gölgeleri
Aylardan en vahdettin bir kasım”*

Atilla İlhan’ın “İkinci Viyolonsel” adlı şiirinden alınan bu dizeler de hem Türk edebiyatından hem de Türk tarihinden bilgiler kapsamaktadır yani okuyucu şiiri anlayabilmek ve yorumlayabilmek için birtakım önbilgilere ihtiyaç duymaktadır. Burada, okuyucuya “Hüseyin Rahmi” ve “Vahdettin” kavramlarının sunulması, okuyucunun tarihsel ve edebi açıdan bilgi sahibi olmasını sağlayacaktır.

Buradaki örneklerde de görüldüğü gibi daha nice şiirde Türk kültürü, tarihi çeşitli açılardan işlenmektedir. Bu metinler aracılığıyla da yabancı dil olarak Türkçe derslerinde Türkçenin birçok özelliği öğrenenlere yansıtılmaktadır. Ayrıca dersleri de yavanlıktan kurtarmak için nitelikli şiirlerin kullanılması, öğrenenlere Türk yazınının tanıtılmasını sağlayarak Türkçe derslerini, Türk kültürünü ve yaşamını yansıtan kültürlerarası bir köprüye dönüştürmektedir.

2.2.2. Yabancı Dil Öğretiminde Şiir Seçimi ve Uygulama Ölçütleri

Yabancı dil derslerinde şiirin kullanılması, öğretmene, öğrencilerin ilgisini çekebilmek için temel ve aktif imkânlar sunmaktadır. Eğer ders esnasında uygun bir şekilde kullanılırsa, Hess (2003:21), şiir türünün öğrenciye sağlayacağı kazanımların hiçbir türle karşılaştırılamayacağını belirtmektedir.

Şiirin uygun bir şekilde kullanılması, öncelikle doğru şiirin seçilmesiyle bağlantılıdır. Bunun için de ilk olarak öğrencilerin düzeylerini iyi tespit etmek gerekmektedir. Seçilen şiirler öğrencilerin seviyelerine ve yaşlarına uygun olmalıdır. Örneğin, başlangıç seviyesindeki ya da küçük yaştaki öğrenciler için daha sade ya da somut şiirlerin seçilmesi gerekmektedir. Ayrıca, temel ve başlangıç düzeylerinde şiir amaçtan çok bir araç olarak kullanılmalıdır. Yazınsal okuma, daha çok ileri seviyedeki öğrenciler için tercih edilmelidir. (Ögeyik, 2007:7) Bu bağlamda, şiirin kültür aktarımı amacıyla kullanılması ileri düzeydeki öğrenciler için geçerlidir. OAC tarafından belirlenen dil seviyeleri incelendiğinde, kültür aktarımı bağlamında şiir çalışmaları bağımsız dil kullanımı kapsamında B1 ve B2 seviyelerini, hatta daha da kapsamlı bir öğrenmenin sağlanabilmesi için C1 ve C2 düzeylerini kapsayan yetkin dil kullanımını gerektirmektedir (Durak, 2006:32). Lazar'a (1993:54) göre yabancı dil sınıfında kullanılacak şiiri seçerken öğrencilerin kültürel altyapısı, dil seviyesi ve edebi altyapısı gibi üç ana alan göz önünde bulundurulmalıdır.

Günümüz dünyasından zaman ve mekân olarak oldukça uzak gözüken şiirler yani eski dönemlerde yazılmış şiirler, dünya üzerinde farklı ülkelerde yaşayan öğrencilerin ilgilerini hala çekmektedir. Bunun nedeni; bu tür şiirlerin öğrencilerin güncel olarak takip ettikleri (endüstrileşme ya da şehir yaşamı gibi) temalara değiniyor olması veya öğrencilerin kendi hayatları içerisinde de deneyimlediği (ebeveyn ya da çocuk çatışması gibi) insan ilişkileri ve duygulara ilişkin temaları işliyor olmalarıdır. Buna ek olarak pek çok öğrenci başka bir kültüre merak duyuyor olabilir ve o kültürün edebiyatını çalışmaktan hoşlanabilir, çünkü edebiyatın bir toplum hakkında belirli anlayışları açığa vurduğuna inanılır (Lazar, a.g.e.:55). Bu tür sebeplerle öğretmen uygulama amaçlı kullanacağı metni seçerken hedef dilin kültürünü aktarmasına da önem vermelidir.

Uygun metnin seçilmesinin ardından öğretmen, öğrencilerin en çok haz alacağı ve kazanım sağlayacağı biçimde dersi hazırlamalıdır. Yabancı dil öğrenimi, kişinin anadili dışında başka bir dil ve kültürle tanışması demektir. Her insan yabancı dil öğrenirken ilk önce kendine psikolojik bir duvar örer ve zaman zaman da bu yeni dili öğrenemeyeceğini düşünür. Bu yüzden, yabancı dil öğretilirken her türlü sıkıcılık

ve zorluktan uzak durulmalıdır. Bu nedenle kullanılacak etkinliklerin öğrenciyi harekete geçirici özellikte olmasına dikkat edilmelidir.

Uygulanacak ders, kültür aktarımı amaçlı olacağından öğrenciler şiir içerisinde karşılaştıkları kültürel değerleri anlamakta güçlük çekebilirler, bu da öğrencilerde çeşitli önyargılara yol açabilir. Lazar (a.e.:67), öğrencilerin karşılaşabilecekleri kültür problemlerinin üstesinden gelebilmek için bazı yöntemler önermektedir:

- Kişiselleştirme
- Açıklamalar yapma, tanımlar verme
- Öğrencilerden kültürel bilgi çıkarsamalarını isteme
- Kültürel karşılaştırmalar yapma
- Bağdaştırmalar yapma
- Okuduğunu/dinlediğini anlama etkinlikleri olarak kültürel altyapıyı sağlama
- Drama/canlandırma, tartışma, proje çalışması

Bu tür etkinlikler öğrencilerin hedef kültürü kazanmasında ya da yaşayabileceği olası önyargıları yıkmasında yardımcı olmaktadır. Polat’a göre (2006:23) öğrenciler ile yazın metni arasında bir bildirişim olması için öğrencilerin yaratıcılıklarını ve düş güçlerini canlandıracak etkinliklerin gerçekleşmesi gerekir.

Metnin seçilmesi ve dersin hazırlanmasının ardından son aşama dersin sınıfta uygulanmasıdır. Edebiyatla yabancı dil öğretimi, kendi içerisinde metin odaklı dil öğretimi ve üretim odaklı dil öğretimi olarak ikiye ayrılmaktadır (Kırmızı, 2007). Farklı şiirlerin kullanıldığı metin odaklı dil öğretiminde amaç, yalnızca dilin kurallarının verilmesi değil aynı zamanda kültürel empatiyi de yaratmaktır. “Kültürel empati, bir grubun bir başka grubun kültürüne oryantasyon sağlamasıdır” (Mayer, 2004:42). Bunun yanında, yazın eğitimindeki bir diğer önemli nokta da öğrencilerin

metnin bütünlüğü içerisinde düşünmesini sağlamaktır. Burada amaç, öğrenciye metinle ilgili bilgi verilmesi değil öğrencinin doğru ya da yanlış yaptığına bakılmaksızın metin hakkında yorum yapabilmesini sağlamaktır (Dilidüzgün, 2001:245). Metin odaklı yabancı dil derslerinde öğrencilerin edinebilecekleri kazanımlar şu şekilde sıralanmaktadır:

- Öğrencilerin metin üzerinde uzun süre çalışarak, kendi düşünceleri ile şairin düşüncelerini karşılaştırma imkânı bulmaları,
- Amaç dilin kültürü ile kendi kültürünü karşılaştırma imkânı bulmaları,
- Yapılan etkinlikler ve çalışmalar sayesinde, metnin defalarca okunmasının sağlanması,
- Anlatım, soru-cevap, dramatizasyon gibi birçok dil öğretim tekniğinin kullanılmasına uygun olması,
- Yaparak öğrenme ilkesinden hareketle, öğrenciyi aktif hale getirmesi. (Kırmızı, 2007:65)

Üretim odaklı yabancı dil öğretiminde ise adından da anlaşılacağı şekilde, öğrencilerin üretimine dayalı bir öğretim söz konusudur. Yazın eğitimi ancak anlama ve yorumlama gibi öğrencinin üretimine dayalı bir ders uygulandığında tam anlamıyla gerçekleşmektedir. Burada öğrencinin etkin katılımı söz konusudur. Derslerde öğrenci her bakımdan etkin olacak, kendisi metnin yeniden üretilmesinden sorumlu olacaktır (Günay, 2006:10). Üretim odaklı bir derste öğrencinin edinebileceği kazanımlar ise şöyle verilmektedir:

- Öğrenciler kendi başlarına uzun bir süre çalıştıkları için farklı açılımlar bulacaklar, keşfedecekler ve kendi kendilerine öğrenmeyi öğreneceklerdir, böylece ezberci değil anlayan ve öğrenen bireyler olacaklardır.
- Öğrenciler çeşitli şiirler üzerinde çalıştıkları için hayranlık duydukları bu şiirlerin de insanlar tarafından yazıldığını idrak edeceklerdir. Bunun

yanında kendileri de şiirin nasıl yazıldığını zamanla uygulamalı olarak kavrayacaklardır.

- Şiirden her öğrenci farklı anlamlar çıkaracağı için her bireyin farklı düşünce yapılarına sahip olduğu gerçeği öğrenilecektir.
- Öğrencilerde yaratıcılığı geliştirecek ve özgün ürünlerin ortaya çıkmasını sağlayacaktır.
- Öğrencilerin yazdıkları şiirlerin sanat değeri olmasa da, sonuç itibarıyla onlar da kendi duygu, his ve düşüncelerini yabancı bir dilde anlatabilme imkânı bulacaklardır (Kırmızı,2007:69).

Bu bilgiler doğrultusunda, izlenecek dersin öğrencilerin seviyelerine ve ihtiyaçlarına göre öğretmen tarafından en uygun yöntemin ve etkinliklerin hazırlanmasıyla gerçekleşeceği görülmektedir.

Sonuç olarak yabancı dil sınıflarında şiir, kültür aktarımı bağlamında vazgeçilmez bir unsurdur. T. S. Eliot (1983) bunu şu sözlerle çok iyi ifade etmektedir:

“Başka bir toplumun şiirini incelemenin garip bir öğretici yanı olduğunu söylemek istiyorum. Anadilime çeviremediğim ve bilmediğim pek çok kelime ve yapısını anlayamadığım pek çok cümleyi ihtiva eden bir şiirin, anadilimde ifade bulmamış, kelimelerle ifade edemediğim, fakat yine de hissettiğim, canlı, eşi benzeri olmayan bir tecrübeyi bana dolaysız bir şekilde ilettiğini de gördüm. Bu dili daha iyi öğrendiğim zaman, bu izleniminin bir hayal olmadığını, aksine gerçekten şiirde ifade bulduğunu anladım. Böylece şiirin bazen bizi pasaportsuz ve biletsiz bir şekilde bir başka ülkeye alıp götürebildiği bir gerçektir.”

Bu sözleriyle Eliot, şiirin dil içerisinde farklı bir dil olduğu yargısını vurgulamaktadır. Şiir sayesinde, okuyucular dilin farklı bir boyutunu görebilme imkânı elde ederler ve özgün yaratıcılığı sayesinde, şiirin ait olduğu toplumun duygu ve düşüncelerini, toplumsal yaşamını, tarihi geçmişini, kısacası bir topluma ait olan herşey hakkında bilgi sahibi olabilmektedirler. Ayrıca, bir önceki bölümde sunulan Avrupa Konseyi tarafından belirtilen sosyo-kültürel bilgiler kapsamında kültür

aktarımı açısından şiir, yukarıda sunulan örneklerde de açıklandığı üzere, yabancı dil öğretimine büyük bir katkı sağlamaktadır.

2.2.3. Şiir Türlerinin Kültürel İçeriği

Şiir yazınsal türlerin en eskisidir ve yinelendiği gibi yazınsal türlerin tümü şiirden doğmuştur. Şiir sanatı üzerine ilk kuram Homeros tarafından ortaya atılmıştır. Homeros, ünlü destanını esin perisini çağırarak yazmıştır (Özdemir, 1983:58). Şairlere şiir esinleyen bu periler, Zeus’un dokuz kızı olarak bilinen Musalar’dır ve bunlar düşünce ve yaratıcılığı simgelerler (Çolak, 2011:23). Bu bağlamda değerlendirildiğinde, şiir Tanrısal bir esinlemeyle yaratılan özgün bir türdür. Diğer yandan daha önce de belirtildiği üzere Aristoteles’e (2010:26) göre de şiir, insanların taklit yeteneğinden ortaya çıkmıştır. Soylu ve ağırbaşlı insanlar güzel davranışları taklit etmiş ve övgüler söylemişlerdir; diğerleri ise kötü insanların yaptıklarını taklit ederek yergiler dile getirmişlerdir. Böylelikle de içerik ve içeriğin biçimlendirilişine göre şiir türleri ortaya çıkmıştır.

Çalışmanın bu bölümünde şiir türleri ve bunların türsel özelliklerine, içeriklerine değinilerek kültür aktarımı bağlamında işlevleri üzerinde durulacaktır.

2.2.3.1. Lirik Şiir

Lirik sözcüğü Yunancada “coşkun, esinle dolu” anlamına gelen lyrikos sözcüğünden gelmektedir. Sözcüğün de ifade ettiği gibi içten gelen heyecan ve duyguların coşkulu ve etkili bir biçimde anlatıldığı duygusal şiir türüdür. İlk şairler şiirlerini ‘lyr’ adı verilen telli bir saz eşliğinde dile getirmişlerdir, bu nedenle duyguları anlatan bu tür şiirlere eşliğinde söylendiği çalgının adı verilerek lirik şiir denmiştir (Dilçin, 2004: 395).

Lirizmin içe işleme gücü olduğunu ve şairin duygularını okuyucuya geçirdiğini belirten Aksan (2003:25) lirizmi, “sanatçının güçlü ve bütünüyle kendine özgü duygularını, tutkularını, özlemlerini, zihninde oluşan imgeleri tam bir içtenlik ve yalınlıkla, doğal bir anlatımla dile getirdiği, kısa, coşkulu, özlü sözlerle aktardığı

yapıtların özelliği” olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda lirik şiir, öznel ve kişiseldir, düşünceden daha çok duygulara dayanır.

Lirik şiirin belirleyici özelliklerinin netleşmesi, bunların kuramlaşıp kurallara dönüşmesi Coşumculuk (Romantizm) dönemiyle başlamıştır. Coşumcuların içe dönüklüğü, akıldan çok düşgücüne dayanmaları lirik ozanların da en belirgin özellikleri olduğu için aralarında bu şekilde bir bağ kurulmuştur (Özdemir, 1983:72). Lirik şiirin temel niteliklerini Aksan (2003:26) şöyle sıralamaktadır:

- Şairin doğrudan doğruya kendisine özgü, kişisel duygularının, coşkusunun, zihninde beliren imgelerin kimi zaman özgün benzetme, aktarma ve bağdaştırmalarla şiire aktarılabilmiş olması
- Çok içten ve inandırıcı, her türlü süsten ve yapmacıktan uzak anlatım
- Az sözle çok şeyi dile getirebilme, sözcüklerin, okuyanda canlandırabileceği bütün tasarımlardan, duygulardan yararlanılarak kullanılması
- Konuşulan dilden, ondaki kalıplardan yararlanma yoluyla doğallığa ulaşma.

Sonuç olarak lirik şiirin ana ögesi duygudur ve yaşamdan ölüme, sevgiden kine duyguları içeren herşey lirik şiirin konusu olabilir. Orhan Seyfi Orhon’un ayrılık ve aşk temasının yoğun bir biçimde işlendiği “Veda” adlı şiiri lirik şiir için belirgin bir örnek oluşturmaktadır:

*“Hani o bırakıp giderken seni
Bu öksüz tavrını takmayacaktın
Alnına koyarken veda buseni
Yüzüme bu türlü bakmayacaktın*

*Hani, ey gözlerim bu son vedada
Yolunu kaybeden yolcunun dağda
Birini çağırmak için imdada
Yaktığı ateşi yakmayacaktın.*

*Gelse de en acı sözler dilime
Uçacak sanırım birkaç kelime
Bir alev halinde düştün elime
Hani, ey gözyaşım akmayacaktın.” (Orhon, 2008)*

Bu şiirde şair ayrılık ve aşk temasını yoğun bir şekilde işlemektedir. Seçilen duygu hem bireysel hem de ortak bir özellik gösteriyor, yani şairin yaşadığı ve hissettiği bir duygu aynı biçimde okuyucuya geçiyor, o da aynı duygular içerisine giriyor.

Lirik şiir kültür aktarımı bağlamında bir toplumun duygularını yansıtmaları bakımından önemli bir yer tutmaktadır. Her ne kadar şaire özgü duygular ve onun hisleriyle ilgili olsa da şair ait olduğu toplumun özelliklerini taşımaktadır ve aşk, özlem, tutku gibi yaşadığı duyguları aktarırken o topluma ait dilden yararlanacaktır. Lirik şiirde, imgeler yani tasarımlar büyük bir yer tutmaktadır. Şair yaşadığı duyguyu çok farklı biçimde ifade edebilir, bu durumda da günlük konuşma dilinin kalıplarından yararlanabilir. Bu nedenle de bir topluma ait lirik bir şiirin anlaşılabilmesi için o kültüre ait pek çok kavrama hakim olmak gerekir, bu bağlamda da lirik şiir kültür aktarımı sağlamaktadır.

2.2.3.2. Pastoral Şiir

Pastoral şiir temel olarak çobanların yaşamlarını, serüvenlerini ve acılarını işleyen bir şiir türüdür. Pastoral sözcüğü ‘çobanlara ilişkin’ anlamına gelmektedir ve bu tür şiirlerde de bu hayata duyulan özlem dile getirilmektedir. Türkçede bu anlamda “raişane, rüştai” kelimeleri de kullanılmaktadır, Batı Edebiyatında da bu tür şiirlere “idil” denmektedir (Dilçin, 2004:396). Ancak daha sonra toplumsal yaşamın değişmesi ve sanayileşme gibi sebeplerle klasik anlamdaki pastoral şiir de varlığını yitirmiştir. Günümüzde pastoral teriminin anlamı genişleyerek kırları, köy yaşamını konu edinen şiirlerin içerik boyutunu nitelendirmek için kullanılmaktadır (Özdemir, 1983:87). Bugünkü tanımıyla, pastoral şiir doğa güzelliklerini anlatan şiir türüdür.

Aşağıdaki “Zerdali Ağacım” başlıklı şiirde Cahit Külebi doğada gözlemlenen öğeleri işleyerek pastoral şiir türüne bir örnek sunmaktadır. Ancak bu, gerçek anlamda çoban hayatını anlatan klasik bir pastoral şiir değildir:

*“Havalar güzel gidiyor
Sen de çiçek açtın erkenden
Küçük zerdali ağacım,*

Aklın ermeden.

*Bak kurt gibi kalın yapılı
Görmüş geçirmiş ağaçlara
Küçük zerdali ağacım,
Pişman olursun sonra.*

*Şimdi okşar da hafif hafif
Bir gün yerden yere çalar rüzgâr
Küçük zerdali ağacım,
Bakma güzel gitsin havalar.*

*Sallansın dalların çocuklar gibi
Bakma güneş ısıtsın varsın
Küçük zerdali ağacım,
Sonra donarsın.*

*Zemheride bahar mı olur
Akşamları seyret anlarsın
Sakin erken çiçek açma
Küçük zerdali ağacım.” (Külebi,2006)*

Genel olarak köy ve kır yaşamından, çobanların hayatından bahseden pastoral şiir, Türk kültürü açısından önemli değerleri yansıtmaktadır. Anadolu’da büyük bir öneme sahip olan köy hayatı, bunun yanı sıra, ülkemizin tarımı ve iklimi hakkında okuyucuyu bilgilendirmektedir yani, pastoral şiirler, ait olduğu toplumun coğrafi özelliklerini aktarmaktadırlar. Bu bağlamda, kültür aktarımı açısından oldukça önemli bir türdür.

2.2.3.3. Didaktik Şiir

Didaktik sözcüğü, Grekçe “öğretme” anlamına gelen “didaktikos”tan türemiştir ve öğretme amacı ağır basan, lirik şiirin aksine duygudan çok düşünceye dayanan, bilgi dağarcığını zenginleştirme amacı taşıyan bir şiir türüdür (Özdemir, 1983:81). Dilçin’in (2004:397) tanımlamasıyla didaktik şiir, bir düşünceyi aktarmak, belli bir konuda öğüt vermek, bilgi vermek amacıyla yazılmış duygu yönünden zayıf olan bir türdür.

Didaktik şiirin ortaya çıkışı ilkçağlara kadar uzanmaktadır. Ritimden ve uyaktan yararlanarak bazı düşünürler, fikirlerini, belleklere yerleştirmek ve insanlara aktarmak istemişlerdir (Özdemir, 1983:81). Bu şiir türünü Ziya Gökalp'ın "lisan" adlı şiiriyle örneklendirebiliriz:

*"Güzel dil Türkçe bize
Başa dil gece bize
İstanbul konuşması
En saf, en ince bize.*

*Lisan sayılır öz,
Herkesin bildiği söz
Manası anlaşılan
Lügata atmadan göz*

*Uydurma söz yapmayız,
Yapma yola sapmayız
Türkçeleşmiş, Türkçedir,
Eski köke sapmayız"*

Gökalp bu şiiriyle Türkçenin önemini, dilin güzelliğini bilgilendirici ve öğretici bir üslupla okuyucuya aktarmaktadır.

Sonuç olarak öğretmek ya da bir düşünceyi aktarmak amacıyla yazılmış bu tür şiirler, muhakkak yazıldığı toplumun düşüncelerini ve bunları aktarma yolunu örneklendirecek ve öğreteceklerdir yani, bu şekilde, bir topluma ait düşünce biçimleri ve değerler aktarılmış olacaktır. Örneğin, yukarıdaki şiir de kültür aktarımı açısından önemli bir yere sahiptir; çünkü Türk dilinin niteliği, ona duyulan saygı ve verilen değer hakkında bilgi verilmektedir.

2.2.3.4. Epik Şiir

Dilimizde "destan" olarak da adlandırılan epik şiir Yunanca'da epos, epikos sözcükleriyle adlandırılmaktadır. Dilçin'in (2004:401) tanımlamasıyla epik şiir; kahramanlık, yiğitlik ve yurt sevgisini konu alan, tarihsel bir olayı coşkulu bir biçimde işleyen uzun bir şiir türüdür. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere genellikle konusu olağanüstü kahramanlıkları kuşatan, ulusların yaşamını derinden etkileyen tarihsel ve toplumsal olayları anlatan şiirlerdir. Bu bağlamda, epik şiirler gelenek ve göreneklerin izlerini taşımaktadırlar.

Epik şiirler doğal ve yapay olmak üzere iki farklı şekilde oluşmaktadırlar. Doğal epopeler, toplumun ortak ürünüdür. Yapay epopeler ise bireysel yaratımın ürünüdür. Toplumun ortak ürünü değil tek bir yazarın ürünüdürler.

Çağlar boyunca epik şiir de farklı anlamlar kazanmıştır. Epopelere has olağanüstülüğün yerini günümüzde değişik insanlık durumları almıştır. Ancak anlatımda yine, epik şiire özgü coşkulu söyleyişler hakimdir (Özdemir, 1983:65). Nazım Hikmet'in "Kuvayi Milliye" adlı şiirinde çağdaş epik şiirin nitelikleri bulunmaktadır:

*"Onlar ki toprakta karınca,
suda balık,
havada kuş kadar
çokturlar;
korkak,
cesur,
câhil,
hakîm
ve çocukturlar
ve kahreden
yaratan ki onlardır,
destânımızda yalnız onların mâceraları vardır.*

*Onlar ki uyup hainin iğvâsına
sancaklarını elden yere düşürürler
ve düşmanı meydanda koyup
kaçarlar evlerine
ve onlar ki bir nice murtada hançer üşürürler
ve yeşil bir ağaç gibi gülen
ve merasimsiz ağlayan
ve ana avrat küfreden ki onlardır,
destânımızda yalnız onların mâceraları vardır.*

*Demir,
kömür
ve şeker
ve kırmızı bakır
ve mensucat
ve sevda ve zulüm ve hayat
ve bilcümle sanayi kollarının
ve gökyüzü
ve sahra
ve mavi okyanus
ve kederli nehir yollarının,
sürülmüş toprağın ve şehirlerin bahtı
bir şafak vakti değişmiş olur,*

*bir şafak vakti karanlığın kenarından
onlar ağır ellerini toprağa basıp
doğruldukları zaman.*

*En bilgin aynalara
en renkli şekilleri aksettiren onlardır.
Asırda onlar yendi, onlar yenildi.
Çok sözler edildi onlara dair
ve onlar için :
zincirlerinden başka kaybedecek şeyleri yoktur,
denildi.” (Nazım Hikmet,
2008:39)*

Nazım Hikmet’in bu şiiri, hem konusal bütünlüğü, hem dil ve anlatımı, hem de yansıttığı insanlık durumlarıyla çağdaş epik şiirin bir örneğidir. Kurtuluş Savaşı ve onun kahramanlık hikayelerini coşkulu bir dille dile getirmektedir.

Bir toplumun tarihi, kahramanlık hikayeleri, yaşadığı savaşlar o topluma ait kültürel öğelerdendir. Dolayısıyla, bu tür konuların işlendiği epik şiirler, o toplumun kültürü açısından önemli bilgiler sunmaktadırlar.

Sonuç olarak yabancı dil öğretimi açısından önemli bir yere sahip olan yazınsal metinlerin bir türü olan şiir; içeriği bakımından lirik, pastoral, epik ve didaktik olmak üzere çeşitli türlere ayrılmaktadır ve her bir tür içeriğindeki duygular, düşünceler, kırlar, köyler ve kahramanlıklar gibi konularla tamamen yazıldığı toplumun kültürüne ait değerler içermektedir. Öyleyse, türü ya da içeriği ne olursa olsun, her şiir, ait olduğu toplumun bir yansımasıdır. Bu nedenle yabancı dil öğretiminde kültür aktarımı bağlamında kullanılabilecek önemli bir yazınsal metin türüdür.

3. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi ve Şiir

Çalışmanın bu bölümünde yabancı dil olarak Türkçe derslerinde şiir türünün daha verimli kullanılabilmesi için öncelikle çeşitli alıştırma önerileri yapılacaktır. Daha sonra yabancılara Türkçe öğretimi kapsamında hazırlanmış ders kitaplarında, kültür aktarımı açısından şiir türüne ne ölçüde yer verildiği incelenecektir.

3.1. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Şiir Çalışmaları

Yazın eğitiminin belli bir düzeyde gerçekleşebilmesi için uygulanacak alıştırma türlerinin üç aşamada sunulması gerekmektedir. Bu aşamalar öğrenciyi bağımlı dil kullanımından bağımsız dil kullanımına götürecektir ve öğrenci merkezli bir yaklaşımla öğrenciyi üreten bir birey haline getirecektir. Bu aşamalar da metin öncesi çalışmalar, metin sırası çalışmalar ve metin sonrası çalışmalar olarak üç bölümde incelenmektedir. Bu bölümdeki alıştırma önerileri Lazar'ın (1993:121-129) "Literature and Language Teaching", Collie&Slater'ın (1987:234-246) "Literature in the Language Classroom" kitaplarından yararlanılarak derlenmiştir.

3.1.1. Metin Öncesi Çalışmalar

Metin öncesinde yapılan çalışmalarda, bunlar ön çalışma ya da hazırlık diye de adlandırılabilir, ilk hedef öğrencilerin metne olan ilgisini uyandırmaktır. Bunun yanında özellikle kültür aktarımı amaçlı çalışmalarda, öğrencinin metni doğru anlamasını sağlamak için gerekli olan tarihi ve kültürel altyapıyı sağlayıcı çalışmalar yapılmalıdır. Kolaylaştırıcı ön çalışmalar öğrencinin metne karşı yargılarını ortadan kaldıracak ve sonucunda iyi bir motivasyonla öğrenciyi başarıya sevk edecektir.

Öğrencinin metne olan ilgisini uyandırmaya yönelik ön çalışmalar:

- Öğrenciler şiirin başlığı veya şiir içerisinden alınmış birkaç kelime ya da tamlama yoluyla şiirin temasını tahmin ederler.
- Bireysel ya da grup etkinliği halinde öğrencilere şiirden alınmış farklı satırlar verilir ve öğrencilerden şiirin konusu veya temasını tahmin etmeleri istenir.
- Öğrenciler şiirin temasıyla alakalı resim ve fotoğrafları tartışır veya tanımlar.

- Öğrencilerden şiir içerisindeki bir durumda olsalardı ne yaparlardı veya nasıl cevap verirdi gibi soruları cevaplamaları istenir.

Tarihi ve kültürel altyapıyı sağlamaya yönelik ön çalışmalar:

- Öğrenciler şiire ilişkin tarihi ve kültürel altyapı hakkında bilgi veren bir metin okur veya dinlerler.
- Şiiri daha derinden anlamaları konusunda kendilerine yardımcı olabilmesi adına, öğrenciler şairin hayatını anlatan bir metni okur veya dinlerler.
- Öğrenciler, belirli bir durum için kendi kültür veya toplumlarındaki uygun olan davranış ve duyguları tartışır. Ardından, bu noktayı –bunlar yazara özgü müdür yoksa kültürel değerleri mi gösterir gibi konular açısından- şiirdeki duygularla karşılaştırırlar.
- Edebiyata yatkınlığı olan ileri düzeydeki öğrencilere şiirin türü veya yazarın ait olduğu edebi akım gibi konular hakkında bilgi verilebilir.

Farklı dil kullanımlarını anlamayı kolaylaştırıcı ön çalışmalar:

- Öğrencilerden dilin kurallarına daha uygun kullanımını keşfetmelerini sağlayıcı etkinlikler üzerinde çalışmaları istenebilir. Örneğin, şiirde kullanılan fiiller uygun olmayan isimlerle eşleştirilmişse, öğrencilerden henüz şiirin diliyle ilgili bir karşılaştırma yapmadan önce, bu fiiller için daha uygun olan eşleştirmeleri tahmin etmeleri istenebilir.
- Öğrencilerin şiirdeki sembolik ve mecazi ifadeleri anlamalarına yardımcı olmak adına, onlardan şiirde geçen ve güçlü sembolik ifadeler içeren kelimelerden bazılarını başka anlamlarla bağdaştırmaları istenebilir.
- Öğretmen şiirde geçen önemli olabilecek kelimeleri, tamlamaları ve dilbilgisel yapıları önceden öğretir.

3.1.2. Metin Üzerine Çalışmalar

Bu aşamada öğrenciler şiirde işlenen konuyu/temayı irdeleyerek bağımlı dil kullanımından bağımsız dil kullanımına doğru yönlendirilirler. Çalışmalar genellikle

öğrencinin metni anlayıp anlamadığını sorgulayıcı, anlamaya yardımcı türden alıştırmalardır. Bunlara örnek olarak da şunlar verilmektedir:

- Öğrencilere şiirin dizeler halinde karıştırılmış hali verilir ve bunları sıraya koymaları istenir. Dizeleri karıştırma etkinliği özellikle güçlü bir öykü içeren şiirlerde işe yarar.
- Bazı kelimeler şiirden çıkarılır ve öğrenciler –ya kendi başlarına ya da onlara sağlanan kelime listesini kullanarak- boşlukları doldurmak zorundadırlar.
- Öğrenciler, ilk olarak tek bir dize okurlar ve sonrasında ne geldiğini tahmin etmeye çalışırlar. Bu etkinlik öykü içeren şiirlerde çok yararlıdır.
- Öğrenciler belirli bir sözcük grubuyla alakalı olan kelimelerin altını çizer ve bu kelimelerin mecazi ve sembolik anlamları üzerine düşünürler.
- Öğrenciler belirli bir kelime için sözlükte verilmiş tanımlardan hangisinin şiirde geçen kelime ile en uygun olduğuna karar verirler.
- Öğrenciler şiirdeki belirli kelimeler ya da tamlamaların anlamlarına veya tamamen şiirin konusuna ilişkin okuduğunu anlama sorularını cevaplarlar.

3.1.3. Metin Sonrası Çalışmalar

Bu son aşamada, öğrenci gerek ön çalışmalar sırasında gerekse metin üzerinde yapılan çalışmalar sırasında edindiği bilgilere dayanarak metinden bağımsız bir biçimde konuya yönelik düşüncelerini açıklayabilmelidir. Artık öğrenci alıcı konumdan üretici konuma geçmiştir. Bu aşamadaki alıştırmalara örnek olarak da şunlar verilebilir:

- Öğrencilere şiirin altında yatan olası anlamına ilişkin bir takım cümleler verilir ve öğrenciler hangisinin doğru hangisinin yanlış olduğuna dair karar verirler.
- Öğrencilere eleştirmenler tarafından yazılmış, şiirin iki veya üç adet kısa yorumu verilir ve hangisinin en uygun ve iyi olduğuna öğrenciler karar verirler.

- Öğrenciler şiiri bir filme çektiklerini hayal ederler. Şiir okunurken şiirin her bir dizesi için hangi görsel şekillere (kültürel değerleri içerebilir) yer vereceklerine karar verirler.
- Öğrenciler şiiri sesli okumayı denerler ve hangi mimik ve hareketlerin koro ile okunurken kullanılacağına karar verirler.
- Öğrenciler farklı bir şekilde şiiri yeniden yazarlar. Özellikler öykü içeren bir şiirse, bu öyküyü bir gazete makalesiymiş veya bir dizinin senaryosuymuş gibi yeniden yazarlar.
- Öğrenciler aynı şairden başka şiirler ya da aynı temada başka şiirler okur ve tartışır.
- Öğrenciler orijinalini model olarak alıp, kendi şiirlerini yazarlar.
- Şiirin tema veya konusunu temel alarak, öğrenciler tartışma veya drama etkinlikleri yaparlar.
- Öğrenciler şiirde açıkça veya üstü kapalı olarak ifade edilen değerleri ve dünya görüşünü (kültürel değerler) tartışır ve kendi fikirlerini dile getirirler.

Yukarıda verilen çalışmalar çerçevesinde, öğrenciler sırasıyla bağımlı dil kullanımdan bağımsız dil kullanımına geçmektedirler ve bu aşamada dil kullanımının yanısıra metnin anlaşılabilmesi için gerekli tarihi ve kültürel altyapının verilmesi de Ortak Avrupa Çerçevesi'nin hedefleri bağlamında öğrencilere farklı kültürlerin öğretilmesi ve aktarılmasını sağlayarak, öğrencilere hem kendi kültürlerine hem de farklı kültürlere karşı bakış açılarını geliştirerek çokkültürlü ve çokdilli bireyler olma imkanı sunmaktadır.

3.2. Yabancı Dil Olarak Türkçe Ders Kitaplarında Şiire Bakış

Yabancı dil sınıflarında kullanılan ders malzemeleri ele alındığında bunlara video, CD-Rom, sözlük, dilbilgisi kitapları, okuma kitapları, çalışma kitapları, gazeteler, dergiler, fotoğraflar gibi malzemelerin dâhil edildiği görülmektedir. Bununla birlikte, ders malzemesi denildiği zaman akla ilk olarak ders kitapları

gelmektedir, bu bağlamda ders kitapları öncelikli olması bakımından yabancı dil öğretim sürecinde ayrıcalıklı bir yere sahiptir.

Cortazzi ve Jin'e göre (t.y. 199-200) yabancı dil sınıflarında kullanılan ders kitapları yedi farklı rol üstlenmektedir:

- Hedef dilin kültürüne dair öğrencilere bilgi sağlaması bakımından bir öğretmen olabilir.
- Öğretmen ve öğrencilere işlenecek ve daha önceden işlenmiş derslerin özetlerini sunması bakımından bir rehber olabilir.
- Bir ders kitabı her türlü bilgiyi kapsayamaz, ancak içinden uygun parçalar seçilip konu genişletilebilir. Bu bağlamda iyi bir kaynak olabilir.
- Deneyimsiz öğretmenlerin hem dil konusunda hem de kültür konusunda eksikliklerini tamamlamalarına yardımcı olması bakımından bir eğitmen olabilir.
- Alanında uzman kişiler tarafından yazılmış geçerli bilgileri kapsamı bakımından bir otorite olabilir.
- Ders kitaplarına aşırı bağımlı hale gelen öğretmenler yaratıcılıklarını kaybeder ve kitaba eleştirel açıdan bakamazlar. Bu bağlamda beceriyi azaltıcı bir yönü olabilir.
- Belirli bir kültürü ve sosyal yapıyı dolaylı bir biçimde dayatması bakımından bir ideoloji olarak görülebilir.

Tomlinson da ders kitaplarının öğrenciler üzerinde bir etki yaratması gerektiğini iddia etmektedir. Bunun başarılabilmesi için de ders kitaplarını “yenilik, çeşitlilik, ilgi çekici bir şekilde sunulması ve konuların ilgi çekici olması” gibi birtakım özelliklere sahip olması gerekmektedir (akt. Bayyurt, 2009:37). Örneğin, hedef konu ya da sunulacak metin, olağan dışı ya da güncel konuları içererek ilgi

çekici renkler ya da fotoğraflarla sunulmalıdır. Bununla birlikte seçilen konunun öğrencinin ilgisini çekmesi açısından yaş seviyesine, ilgi alanına uygun olmalıdır.

Ders malzemeleri öğretmenlerin yalnızca günlük olarak kullandıkları ve o dersi geçirdiği araçlar olarak görülmemelidir. Ders kitapları öğrenme ve öğretme ortamının amacından değerlerinden ve dil öğretme yaklaşımlarından oluşan bir bütündür (Bayyurt, a.e.:35). Bu bağlamda, derslerden istenilen verimin alınabilmesi için yabancı dil olarak Türkçe derslerinde kullanılacak ders kitaplarının seçiminde öğrencinin hedefine, yaşına, düzeyine göre uygun malzeme seçilmeli ve kültür aktarımı bağlamında da gereken özenin gösterilmesine dikkat edilmelidir.

Türkçe'nin yabancı dil olarak öğretilmesi amacıyla hazırlanmış pek çok ders kitabı bulunmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde de ders kitaplarında şiirin ne ölçüde kullanıldığının değerlendirilmesi açısından, Ankara Üniversitesi TÖMER'e ait "Yeni Hitit Ders ve Çalışma Kitapları", İstanbul Üniversitesi DİLMER'e ait "Yabancılar İçin Türkçe Ders ve Alıştırma Kitabı", Gazi Üniversitesi TÖMER'e ait "Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitapları", Dilset Yayınları'na ait "Gökkuşluğu Türkçe Ders kitapları", "Ebru Türkçe Ders Kitapları" ve "Lale Türkçe Ders Kitapları", İstanbul Üniversitesi DİLMER tarafından Erasmus öğrencileri için hazırlanmış "İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı" ve son olarak da Yusuf Polat tarafından yazılmış "Türkçe'nin Kapıları" adlı ders kitapları incelenerek, yalnızca içerisinde şiire yer verilenler ve bu şiirlerin sunuluş biçimleri aşağıda verilmiştir.

3.2.1. Yeni Hitit

Yabancı Dil Olarak Türkçe öğretiminde kullanılan Yeni Hitit serisi, Ankara Üniversitesi Türkçe ve Yabancı Dil Araştırma ve Uygulama Merkezi TÖMER tarafından hazırlanmıştır. Söz konusu set, kullanıcılarını Avrupa Konseyinin Ortak Avrupa Çerçevesi (Common European Framework) adlı kılavuz çerçevesince belirlenen A1, A2, B1, B2 ve C1 düzeylerine ulaştırmayı hedeflemektedir.

Yeni Hitit 1 (temel) ders ve çalışma kitapları A1 ve A2 düzeyi becerileri hedeflemektedir. Temel düzeyde olmalarından dolayı, en çok kullanılan metin türü kullanmalık metinlerdir. Yazınsal metinler ve bilgilendirici metinler ise birbirleriyle

eşit oranda sunulmaktadır. Yazınsal metin türleri incelendiğinde şiire hiç yer verilmediği görülmektedir.

Yeni Hitit 2 (orta) ders ve çalışma kitapları da B1 düzeyindeki çalışmaları hedeflememektedir. Orta düzeyde hazırlanan bu kitaplarda, kullanmalık metinlerin sayısının temel düzeyle karşılaştırıldığında daha az olduğu görülmektedir, ancak yine de yazınsal metinlerden daha fazladır. Yazınsal metin türleri incelendiğinde masal ve öykünün ön planda olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, hem çalışma kitabında hem de ders kitabında şiire yer verilmemektedir.

Yeni Hitit 3 (yüksek) ders ve çalışma kitapları ise B2 ve C1 düzeyinde hazırlanmıştır. Diğer düzeylerin aksine ileri düzeyde hazırlanan bu kitaplarda, yazınsal metinler, diğer metin türlerine göre daha fazla yer kaplamaktadır. Bununla birlikte, ders kitabında dört adet şiir yer almaktadır. Bu da çalışmada daha önce belirtilen, şiirin ileri düzeylerde ele alınması gerektiği düşüncesiyle uyum sağlamaktadır.

Yeni Hitit 3 ders kitabının 1.ünitesinde dinleme bölümünde, “işaretleyelim tamamlayalım” yönergesiyle Aşık Veysel’e ait “Dostlar Beni Hatırlasın” adlı şiir kullanılmaktadır:

Örnek 1. Yeni Hitit 3 (s.11)

9 İşaretleyelim, tamamlayalım

Aşık Veysel: Dostlar Beni Hatırlasın

Ben giderim adım kalır,
Dostlar beni hatırlasın.
Düğün olur, bayram gelir
Dostlar beni hatırlasın.
Can kafeste durmaz uçar,
Dünya bir han, konan geçer,
Ay dolanır yıllar geçer,
Dostlar beni hatırlasın.
Can bedenden ayrılacak,
Tülmex baka, yanmaz ocak,
Selam olsun kucak kucak,
Dostlar beni hatırlasın.

	Var	Yok
Aşık Veysel'in;		
1. doğum ve ölüm tarihleri	☐	☐
2. nereli olduğu	☐	☐
3. görmeyişinin nedeni	☐	☐
4. saz çalmaya nasıl başladığı	☐	☐
5. kaç çocuğu olduğu	☐	☐
6. beğendiği halk şairleri	☐	☐
7. en beğenilen eserleri	☐	☐
8. bazı karakter özellikleri	☐	☐
	Doğru	Yanlış
1. Veysel yedi yaşındayken köyünde çiçek salgını başlamış.	☐	☐
2. Veysel'in iki gözü de çiçek hastalığı nedeniyle görmez olmuş.	☐	☐
3. Veysel'in gözleri sadece kırmızı rengi seçebilirmiş.	☐	☐
4. Veysel'e saz çalmayı babası öğretmiş.	☐	☐
5. Aşık Veysel iki kez evlenmiş.	☐	☐
6. Aşık Veysel 1933 yılına kadar kendi şiirlerini söylemezmiş.	☐	☐
7. Aşık Veysel bir dönem köy köy dolaşarak saz dersleri vermiş.	☐	☐
8. Aşık Veysel köylülerin de yardımıyla köyünün ilk meyve bahçesini yetiştirmiş.	☐	☐

Şiir örnek 1'deki gibi bir etkinlik ile sunulmaktadır, ancak buradaki etkinlik şiirin kendisiyle ilgili değildir. Şiirin okunmasından önce, öğrencilere Aşık Veysel'in hayatı ile ilgili bir dinleme çalışması yapılmaktadır, örnek 1'deki etkinlikler de öğrencilerin dinleme becerisini ölçme amacıyla hazırlandığı için, Aşık Veysel'in hayatı ile ilgili bilgilerin metinde olup olmadığı sorgulanmaktadır. Yine de, kültürel açıdan değerlendirilecek olursa, öğrencilere bir ozan ve bir dönem hakkında kültürel bilgi sunmaktadır, ancak şiirin türüne, biçimine ve içeriğine yönelik etkinlik yoktur.

Yine 1.ünite içerisinde, Atilla İlhan'a ait, "Üçüncü Şahsın Şiiri" başlıklı şiir işlenmektedir:

Örnek 2. Yeni Hitit 3 (s.13)

12 Tanıtalım

- Ülkenizde edebiyat
 - Ünlü yazar ve şairler
- Hayat öyküleri*
Eserleri
- Sizin beğendikleriniz

13 -mily kullanarak yorumlayalım

Üçüncü Şahsın
Şiiri

gözlerin gözlerime değince
felaketim olurdu ağlardım
beni sevmiyordun bilirdim
bir sevdiğin vardı duyardım
çöp gibi bir oğlan ipince
hayırsızın biriydi fikrimce
ne vakit karşımda görsem
öldüreceğimden korkardım
felaketim olurdu ağlardım

ne vakit maça'dan geçsem
limanda hep gemiler olurdu
ağaçlar kuş gibi gülerdi
bir rüzgar aklımı alırdı
sessizce bir cigara yakardın
parmaklarının ucunu yakardın
kırpıkseme eğerdin bakardın
üşüdüğüm için öpseleirdi
felaketim olurdu ağlardım

akşamın bir karanlığı biriydi
jezual bir kende şarabın
limandan bir setaı andırdı
sen kalkıp ona giderdin
benzin mum gibi giderdin
sabaha kadar kırdın
hayırsızın biriydi fikrimce
güldü mü cenazeye benzerdi
hele seni kollanma aldı mı
felaketim olurdu ağlardım

Atilla İlhan

☐ Özlem	☐ Kıskançlık	☐ Ask
☐ Dostluk	☐ Acı	☐ Öfke
☐ Yalnızlık	☐ Umut	☐ Caresizlik
☐ Nefret	☐ Sitem	☐ Mutluluk

Örnek 2’de şiirle ilgili çalışmalara bakıldığında metin sunulmadan önce, yani metin öncesi çalışmalarda “tanıtalım” genel olarak edebiyat bilgilerini harekete geçiren bir etkinlik yapılmaktadır.

Bu etkinlik aracılığı ile öncelikle öğrencilerin genel edebiyat bilgileri sınanarak kendi ülkelerinin edebiyatı hakkında bilgi vermeleri istenmiştir. Bu yolla kendi edebiyatlarından yola çıkarak hedef dilin edebiyatına yani kültürüne bir geçiş sağlamak amaçlanmaktadır. Daha sonra şiir verildiğinde uygulanan ilk etkinlik ise dil kullanımına yöneliktir. Ünite de işlenen dilbilgisi konularından biri “bileşik zamanlar” olduğu için öğrencilerden de şiiri “-miş” kullanarak yeniden yorumlamaları istenmektedir. Son olarak da bazı evrensel temalar verilerek şiirde hangi duyguların hakim olduğu sorulmaktadır. Diğer bir deyişle şiir dilbilgisi alıştırmaları için bir araç olarak kullanılmış, şiir dilinin farklı kullanımları ve kültürel boyut göz ardı edilmiştir.

Yeni Hitit 3 kitabında işlenen bir diğer şiir ise “Yaşadıkça” başlıklı 2. ünitenin “Gençlik Başında Duman” olarak adlandırılan 1. bölümünde verilmektedir. Ünite de genel olarak gençlik konusu seçildiği için ünite girişi de Cahit Sıtkı Tarancı’nın “Gençlik Böyledir İşte” adlı şiiri ile yapılmaktadır:

Örnek 3. Yeni Hitit 3 (s.18)

1 İşaretleyelim, konuşalım

Gençlik Böyledir İşte

İçimi titreten bir sestir her gün.
Saat her çalışında tekrar eder:
Ne yaptın tarlanı, nerede hasadın?
Elin boş mu gireceksin geceye?
Bir düşünsen yarıyı buldu ömrün.
Gençlik böyledir işte, gelir gider,
Ve kınır sonra kolun kanadın;
Koşarsın pencereden pencereye.

Ah o kadrini bilmediğim günler,
Koklamadan attığım gül demeti,
Suyunu sebil ettiğim o çeşme,
Eserken yelken açmadığım rüzgar
Gel gör ki, sular batıya meyleder,
Ağaçta bülbülün sesi değişti,
Gölgeler yerleşiyor pencereme,
Çağınız başlıyor ey hatıralar.

Cahit Sıtkı Tarancı

Şairin anlatmak istediği;

☐ Gençliğin hayatın en güzel çağı olduğudur.
☐ Gençken insanın elindekileri değerini bilmeden harcadığıdır.
☐ Gençlik döneminin sadece gülüp eğlenmekten ibaret olduğudur.
☐ Gençken hayatın sadece iyi yönlerinin fark edildiğidir.

Şairin şiiri yazarken içinde bulunduğu duygular;

☐ özlem ☐ pişmanlık ☐ mutluluk
☐ heyecan ☐ sitem ☐ hüzn

Bence gençlik;

☐ İnsanın ellerinden su gibi akıp giden hayatın en güzel çağı.
☐ Bütün yetişkinlerin size karşı olduğu, kendinizi ifade etmek için çok fazla çaba harcadığınız dönem.
☐ Mutlu çocukluğunuzu geride bırakıp yetişkinlerin sıkıntılı dünyasına geçiş yaptığınız bunalımlarla dolu bir süreç.
☐ Hayal dünyasında yaşamak demektir. Ne demişler: Gençler hayalleriyle yaşar, ihtiyatlar anıları.

Yukarıda da belirtildiği gibi şiirin üniteye konuluş amacı, konuya bir giriş sağlamak olduğu için şiir çalışmaları da yalnızca tema ve konu odaklıdır. Önce şiirde şairin anlatmak istedikleri verilmiş ve öğrencilerden uygun ifadeleri seçmeleri istenmiştir. Ardından şairin şiiri yazarken içinde bulunduğu duyguların belirlenmesi istenmiştir. Son olarak da öğrencilerden gençlik üzerine kendi düşüncelerini

belirtmeleri istenmektedir. Bu bağlamda öğrenciler, farklı kültürlerde “gençlik” kavramının ne ifade ettiğini öğrenmektedirler. Bununla birlikte etkinliklerde şiirdeki dilsel öğeler ve aralarındaki ilişkiler çözümlenmeden öğrencilerin okuma-anlama becerisini sınavıca bir eğilim olduğu düşünülmektedir.

Yeni Hitit 3 kitabında sunulan son şiir ise, yine 2. ünite 2. bölümde verilmektedir. Bu bölümde, dilbilgisi konusu olarak ulaçlar işlenmektedir ve Can Yücel’in “Herşey Sende Gizli” adlı şiiri aracılığı ile “-dik/-(y)ecek+iyelik kadar” yapısı pekiştirilmektedir:

Örnek 4. Yeni Hitit 3 (s. 25)

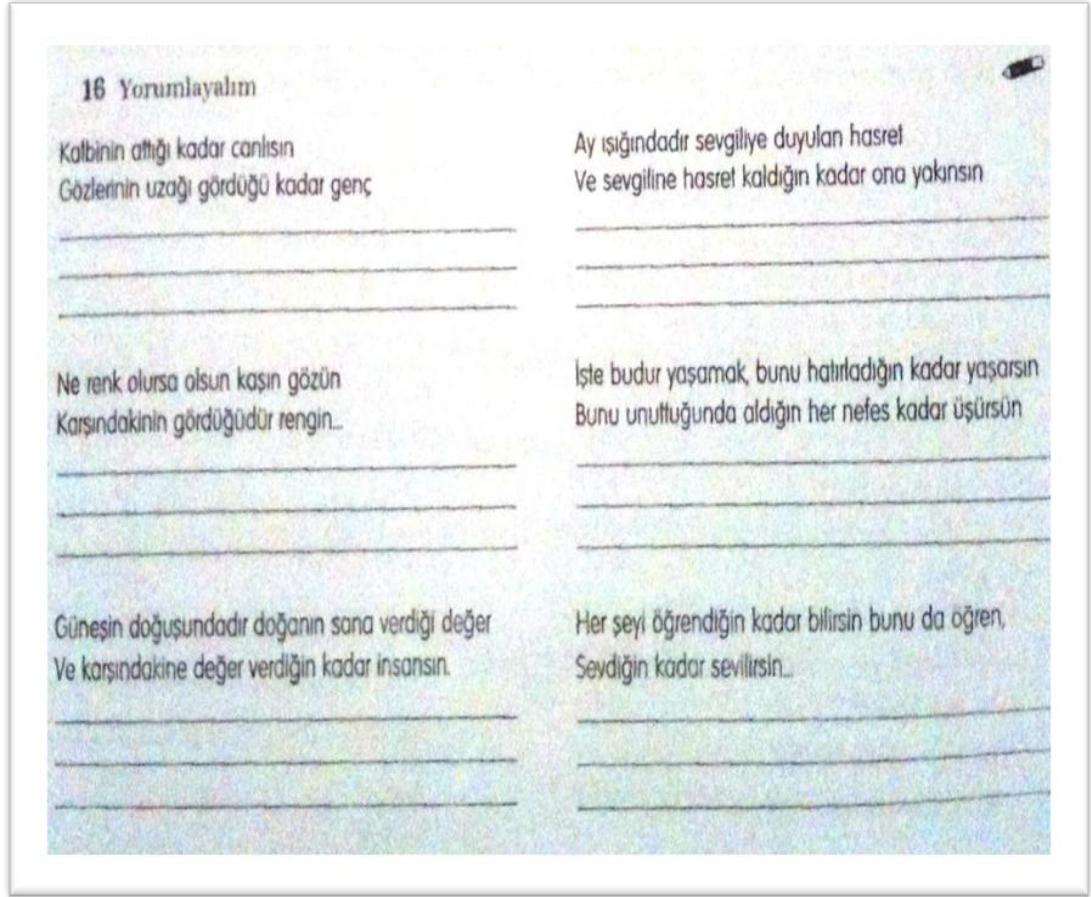
15 Yerleştirelim

çektığı kadar • hatırladığın kadar • attığı kadar • gördüğü kadar • ağıladığın kadar • unuttuğun kadar
sulandığı kadar • gülebildiğin kadar • yağdığı kadar • güvendiği kadar • hasret kaldığın kadar • sevdiğin kadar
ısıttığı kadar • hissettiğin kadar • çıpındığı kadar • ağıladığı kadar • değer verdiğin kadar • hissettiğin kadar
ötebildiği kadar • öğrendiğin kadar • hissettiğin kadar

Herşey Sende Gizli

Yerin seni _____ ağırsın	Ay ışığındadır sevgiliye duyulan hasret
Kanatların _____ hafif..	Ve sevgiline _____ ona yakınsın
Kalbinin _____ canlısın	Unutma yağmurun _____ ıslaksın
Gözlerinin uzağı _____ genç..	Güneşin seni _____ sıcak.
Sevdiklerin kadar iyisin	Kendini yalnız _____ yalnızsın
Nefret ettiklerin kadar kötü..	Ve güçlü _____ güçlü.
Ne renk olursa olsun kaşın gözün	Kendini güzel _____ güzelsin..
Karşındakinin gördüğüdür rengin.	
Yaşadıklarını kar sayma:	İşte budur hayat!
Yaşadığın kadar yakınsın sonuna;	İşte budur yaşamak bunu _____ yaşarsın
	Bunu unuttuğunda aldığın her nefes kadar üşürsün
Ne kadar yaşarsan yaşa,	Ve karşındakini _____ çabuk
Sevdiğin kadardır ömrün..	unutulursun
_____ mutlusun	Çiçek _____ güzeldir
Özülme bil ki _____ güleceksin	Kuşlar _____ sevimli
Sakin bitti sanma her şeyi,	Bebek _____ bebekdir
_____ sevilleceksin.	Ve her şeyi _____ bilirsin bunu
Güneşin doğuşundadır doğanın sana verdiği değer	da öğren,
Ve karşındakine _____ insansın	Sevdiğin kadar sevilirsin..
Bir gün yalan söyleyeceksen eğer	
Bırak karşındaki sana _____ inansın.	

Can Yücel

Öğrenciler, örnek 4'teki şiiri okuyarak yeni öğrendikleri bir yapının farklı kullanımlarını bağlam içinde sözcük anlamlarıyla uygun bir biçimde şiir içerisine yerleştirmektedirler. Daha sonra da şiirden seçilen bazı bölümleri kendi düşünceleri çerçevesinde yorumlamaktadırlar.

Sonuç olarak Yeni Hitit Ders ve Çalışma Kitapları şiir açısından değerlendirildiğinde şiirin yalnızca ileri düzeyde kullanıldığı görülmektedir ve bu kitapta kullanılan dört adet şiirden ikisinin birinci ünite, diğer ikisinin de ikinci ünite arka arkaya verildiği göze çarpmaktadır. Kullanılan şiirler ve etkinlikleri açısından şöyle bir değerlendirme yapmak mümkündür:

- Aşık Veysel'e ait "Dostlar Beni Hatırlasın" adlı şiirin etkinlikleri tamamen, dinleme etkinliği kapsamında Aşık Veysel ve onun hayatıyla

ilgilidir, bu bağlamda düşünüldüğünde bir kültür aktarımı söz konusudur. Yabancı öğrencilere “aşık” kavramının tanıtılması ve Aşık Veysel aracılığı ile öğrencilerin köy hayatı hakkında bilgi edinmeleri sağlanmaktadır. Ancak, şiir üzerine hiçbir çalışma bulunmamaktadır, şiir yalnızca okuma amacıyla konulmuştur.

- Atilla İlhan’a ait “Üçüncü Şahsın Şiiri” adlı şiire ait metin öncesi çalışmalarda öğrenciler kendi ülkelerinden örnekler vererek edebiyat üzerine düşüncelerini dile getirmektedirler, bu bağlamda farklı milletlerden öğrencilerin bir arada bulunduğu göz önünde bulundurulduğunda bunun bir kültür mozağine dönüştüğü düşünülebilir.
- Cahit Sıtkı Tarancı’ya ait “Gençlik Böyledir İşte” adlı şiirin ardından öğrenciler evrensel bir tema olan gençlik ile ilgili görüşlerini dile getirmektedirler, ancak özellikle Türk kültürünü yansıtan bir etkinlik bulunmamaktadır.
- Can Yücel’e ait “Herşey Sende Gizli” adlı şiir, dilbilgisi çalışmalarını destekleyici niteliktedir. Bununla birlikte şiirin ardından, şiirden alınan bazı mısraları öğrencilerin yorumlamaları istenmektedir yine, bu şiirde de Türk kültürüne özgü değerleri içeren bir etkinlik bulunmamaktadır.

3.2.2. Yabancılar İçin Türkçe (DİLMER)

Yabancılar için Türkçe Ders Kitabı, İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Bölümü Türkçe Birimi tarafından hazırlanmıştır. 2008 yılından itibaren İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Bölümü Türkçe Birimi ve İstanbul Üniversitesi Dil Merkezi Türkçe Birimi tarafından kullanılmaktadır. Ders kitabı temel, orta ve ileri olmak üzere üç ayrı bölümden oluşmaktadır. Temel Türkçe ve Orta Türkçe bölümlerine ait bir de alıştırmaya kitabı mevcuttur.

Temel Türkçe bölümünde yazınsal metinlere diğer türlerle aynı oranda yer verildiği görülmektedir. Bu bölümde kullanılan yazınsal metin türleri öykü, masal ve fıkıradır. Temel düzeyde şiire yer verilmemektedir. Aynı şekilde, alıştırmaya kitabının

da temel düzeyde hazırlanan bölümünde yazınsal metin olarak şiire yer verilmemektedir.

Orta Türkçe bölümünde bulunan metinlerin çoğunluğunu yazınsal metinler oluşturmaktadır, kullanmalık metinlere yer verilmemiştir. Yazınsal metin türü olarak da öykü kullanılmaktadır. Bununla birlikte alıştırma kitabı incelendiğinde öykünün yanı sıra bir adet şiire yer verildiği görülmektedir ve şiir örnek 5'teki gibi sunulmaktadır:

Örnek 5. Yabancılar İçin Türkçe- DİLMER (s.82)

OKUMA

KİM KİMİ BULDU İLK

Kim kimi buldu ilk,
bilmiyorum;
buluşmak güzeldi.

Kim kime baktı ilk,
unuttum;
bakışmak güzeldi.

Kavuşmak doğal,
gölüşmek coşkun,
görüşmek umut,
alışmak kaçınılmaz artık.

Kim kimi anladı ilk,
önemsiz;
anlaşmak çok güzel...

(www.sevdimseni.net'ten alınmıştır.)
(Yazarı bilinmiyor.)

YILLAR SONRA

Dün, yıllar sonra karşılaştık,
Pişmanlığımı,
Duygularını hissettim,
Keşkelerini duyar gibi oldum,
O masumane günleri gözlerinde yaşadım,
Yaşadıklarımı bir gülümsemeyle yad ettim,
Seni sensiz nasıl yaşadığımı anladım,
Çocukluk aşkımı hatırladım.

Dün, yıllar sonra karşılaştık,
Selamlaştık,
İki yabancı gibiydik,
Hal hatır sorduk,
Sonra vedalaştık.

Mithat SAYAR

Orta Türkçe bölümünde sunulan bu şiire ait herhangi bir etkinlik bulunmamaktadır. Bu şiirlerin seçilme amacı da yeni konuya geçiş sağlamaktır. Şiirin bulunduğu sayfadan sonra gelen sayfaya bakıldığında aşağıda gösterildiği gibi “işteş eylemler” konusuna giriş yapıldığı görülmektedir, bu durumda da şiirlerin yalnızca okuma etkinliği amacıyla üniteye yer aldığı görülmektedir, üstelik dilbilgisi yapısı ile de ilişkilendirilmemiştir.

İŞTEŞ EYLEMLER (RECIPROCAL VERBS)

Eylem, karşılıklı olarak veya birlikte, birden çok özne tarafından yapılıyorsa işteş eylem kullanılır.

If the action is done by more than one subject either in cooperation or in opposition or mutually, a reciprocal verb is used.

1- Eylemler, işteşli yapılarını “-ış” eki ile oluştururlar.
Verbs form their reciprocal structure with the suffix “-ış”.

2- Cümleye işteşlik anlamı “birbiri” sözcüğüyle de verilir.
‘Birbiri’ is used to indicate cooperation.

Karşılıklı yapma İki veya ikiden fazla özne eylemi karşılıklı yapıyor.	Mehmet Bey ile Yusuf Bey selamlaştılar.
	Ömer arkadaşıyla vedalaştı.
	İki eski arkadaş kucaklaştı.
	Yıllarca mektuplaştılar.
Birlikte, ortaklaşa yapma Birden çok özne aynı eylemi birlikte yapıyor.	Çocuklar bahçede koşuşuyordu.
	Kuşlar uçuşuyor.
	Yolcular durakta bekliyorlar.
	Yağmurda herkes bir tarafa kaçıştı.

Aşağıdaki cümleleri örnekteki gibi tamamlayınız.

Ali, Ahmet’i tanıyor. Ahmet, Ali’yi tanıyor.
Ali ile Ahmet *birbirlerini* tanıyorlar.

1- Ömer, Melda’yı seviyor. Melda, Ömer’i seviyor.

2- Funda, Mustafa’ya mektup yazıyor. Mustafa, Funda’ya mektup yazıyor.

3- Ayşe, Levent’e telefon ediyor. Levent Ayşe’ye telefon ediyor.

4- Ece, Berke’den özür diledi. Berke, Ece’den özür diledi.

5- Mehtap, Burcu’ya hediye aldı. Burcu, Mehtap’a hediye aldı.

Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı'nın son bölümü olan İleri Türkçe bölümde de yine metin türlerinin çoğunluğunu yazınsal metinler oluşturmaktadır, kullanmalık metinler bulunmamaktadır. Yazınsal metin türü olarak da öyküler çoğunlukta olmak üzere efsane ve orta oyununa yer verilmektedir ve ileri düzeyde şiir kullanılmamaktadır.

Sonuç olarak şiir açısından değerlendirildiğinde Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabında şiirin diğer yazınsal türlere göre geri planda bırakılarak yalnızca iki adet kullanıldığı görülmektedir ve bu şiirler de yalnızca okuma amacıyla verilmektedir. Bu şiirler aracılığı ile yeni dilbilgisi konusuna bir geçiş sağlanmaktadır. Şiirlerin kitapta yer alması kültür aktarımı bağlamında bir işlev taşımamaktadır.

3.2.3. Yabancılar İçin Türkçe (TÖMER)

Yabancılar İçin Türkçe 1 ve Yabancılar İçin Türkçe 2 ders kitapları Gazi Üniversitesi Türkçe Öğretim, Araştırma ve Uygulama Merkezi (TÖMER) tarafından Türkiye'de öğrenim görmek isteyen öğrenciler ve ticari, mesleki gibi çeşitli amaçlarla Türkçe öğrenmek isteyen diğer yabancıların ihtiyaçları göz önünde bulundurularak hazırlanmış ders kitaplarıdır.

Yabancılar İçin Türkçe 1 ve 2 ders kitapları yazınsal metin türü olarak şiir bağlamında değerlendirildiğinde diğer türlere oranla yine şiirin geri planda kaldığı görülmektedir. Özellikle başlangıç seviyesinde olmasından dolayı 1. kitapta ağırlıklı olarak kullanmalık metinlere yer verildiği göze çarpmaktadır. Bununla birlikte, sette 3 adet şiir kullanılmıştır.

1. kitabın “Tarihten ve Günümüzden” adlı 7. ünitesinde Mehmet Akif Ersoy ve şairin büyük eseri İstiklal Marşı'na yer verildiği görülmektedir. Öncelikle şair Mehmet Akif Ersoy'un hayatı hakkında kısa bir bilgi verilerek, hemen yanında da İstiklal Marşı örnek 6'da gösterildiği şekilde sunulmaktadır.

MEHMET ÂKİF ERSOY

Mehmet Âkif Ersoy, 1873 yılında İstanbul'da doğdu. İlk eğitimini babasından aldı. Âkif'in babası çok titiz bir insandı. Bu yüzden şöhreti, "Temiz Tahîr Efendi" idi. Âkif, veterinerlik eğitimi gördü. Fakat o, veterinerlik mesleğine devam etmedi. İstanbul Üniversitesinde edebiyat dersleri verdi. Âkif bilgili, dürüst bir insan; aynı zamanda inançlarında samimiydi.

Âkif, Osmanlı Devleti'nin çöküş devrinde yetişti. Bu sebeple şiirlerinin çoğunda, zayıf durumdaki devletin dertlerini, noksanlarını anlattı. Türk milletine, kurtuluş yollarını gösterdi. Şairliği yanında devlet hizmetine de devam etti.

1921'de Ankara'da Büyük Millet Meclisi tarafından, İstiklâl Marşı yarışması açıldı. Âkif de bu yarışmaya katıldı ve birinci oldu. Bugünkü Türk İstiklâl Marşı'nın metni, bu şiirdir.

Mehmet Âkif, şiirlerini, Safahat adlı kitabında topladı ve yayımladı.

Bu ünlü şair, 27 Aralık 1936'da öldü.

İSTİKLÂL MARŞI

*Korkma! Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir; o benim milletimindir ancak!*

*Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül... Ne bu şiddet, bu celâl!
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl;
Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklâl.*

*Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.*

*Garbın âfâkı sarmışsa çelik zırhlı duvar.
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imânı boğar,
'Medeniyet!' dediğin tek dişi kalmış canavar?*

*Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın,
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.*

*Bastığın yerleri 'toprak' diyerek geçme, tanı!
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehid oğlusun, incitme, yazıktır, atanı.
Verme, dünyâları alsan da bu cennet vatanı.*

*Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şühedâ fışkıracak toprağı sıksan, şühedâ!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Hudâ,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyâda cüdâ.*

*Rûhumun senden İlahî, şudur ancak emeli:
Değmesin ma' bedimin göğsüne nâ-mahrem eli!
Bu ezanlar-ki şehâdetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.*

*O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım.
Her cerâhamdan, İlâhî, boşanıp kanlı yaşım;
Fışkırır rûh-i mücerred gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım!*

*Dalgalar sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır, hür yaşamış, bayrağımın hürriyet,
Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklâl!*

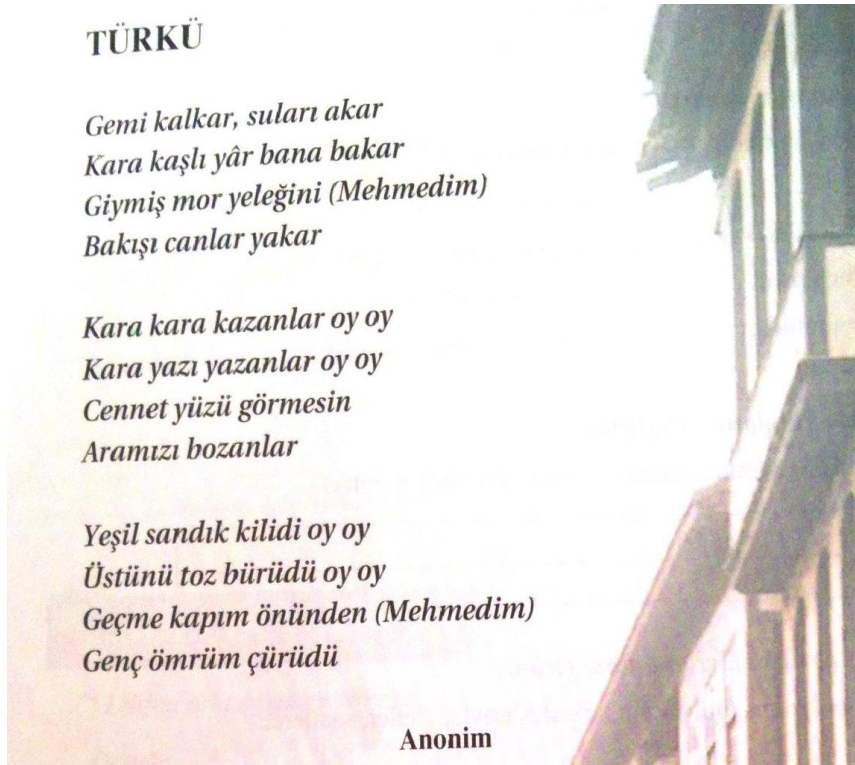
M. Âkif ERSOY

Şiirin sunulmasının ardından konuyla ilgili, sırasıyla okuma-anlama, yazılı anlatım, sözlü anlatım ve dilbilgisi etkinlikleri uygulanmaktadır. Ancak, bu etkinlikler “İstiklal Marşı”na yönelik değil, genel olarak şair Mehmet Akif Ersoy’un hayatı, eserleri ve eserlerinde işlediği konular üzerinedir yani, İstiklal Marşı, bu konuya yalnızca okuma amacıyla konulmuştur.

Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşı’nın ardından, Yabancılar İçin Türkçe 1’in 11. ünitesinde “Sosyal Hayat” adlı üniteye Örnek 7’de gösterilen türküyü yer verilmektedir.

Türküler, Halk Edebiyatının önemli bir parçasıdır ve anonim şiirler olmalarından dolayı, tamamen Türk toplumun kültürünü yansıtmaktadırlar. Aşağıda verilen ilk etkinlikte de bu türküde geçen ve Türk diline ait kalıplaşmış sözler olan deyimler öğretilmektedir.

Örnek 7. Yabancılar İçin Türkçe-TÖMER (s.196)

OKUMA - ANLAMA

☐ Aşağıdaki soruları şiire göre cevaplayınız.

1. Birinci mısradaki “Gemi kalkar” sözünden ne anlıyorsunuz?

- a) Gemi uçar.
- b) Gemi yürür.
- c) Gemi hareket eder.
- ç) Gemi batar.

2. “Bakışı can yakmak” deyiminden ne anlıyorsunuz?

- a) Çok sevindirmek.
- b) Bir insanı çok üzme.
- c) Güzel bakmamak.
- ç) Bakışıyla bir insanı kendine âşık etmek.

3. “Ara bozmak” ne demektir?

- a) İki insan arasında problem çıkartmak.
- b) İki insanı dost yapmak.
- c) İki insanı konuşturmak.
- ç) Bir kişiyi sevindirmek.

4. Şiirdeki nesnelerin adlarını yazınız.

Deyimlerin yanı sıra, devrik cümleler de şiir diline ait önemli özelliklerden biridir ve ünitenin yazılı anlatım bölümünde bu özellik işlenmektedir. Şiirde geçen devrik cümleleri, öğrencilerden kurallı cümleler haline dönüştürmeleri istenmektedir (Örnek 7b).

Örnek 7b. Yabancılar İçin Türkçe-TÖMER (s.198)

YAZILI ANLATIM

☐ Aşağıdaki dizeleri kurallı cümle hâline getiriniz.

a) Giymiş mor yeleğini (Mehmedim)
b) Geçme kapım önünden (Mehmedim)
c) Bakar kara kaşlı yâr bana
ç) Çürüdü genç ömrüm
d) Canlar yakar bakışı

☐ Aşağıdaki kelimeleri eşleştiriniz ve tamlama yapınız.

kara	yüzü
yeşil	önü
kapım	ömür
cennet	yazı
genç	sandık

Örnek 7c. Yabancılar İçin Türkçe-TÖMER (s.200)

Aşağıdaki şiirde eksik cümleleri uygun kelimelerle tamamlayınız.

Ne şair, yaş döker ne âşık
Tarihe karıştı eski
Beyhude seslenir beyhude.....

- a) çağlar
b) ağlar
c) sevdalar

Ağlasam sesimi
Mısralarımda;
Dokunabilir misiniz,
Gözyaşlarıma

- a) duyar mısınız
b) ellerinizle

Bilmezdim şarkıların bu kadar
Kelimelerinse kifayetsiz olduğunu
Bu düşmeden önce

- a) güzel
b) derde

Bir yer var,
Her şeyi mümkün
Epeyce yaklaşmışım, duyuyorum,
Anlatamıyorum

- a) söylemek
b) biliyorum

☐ Aşağıdaki konulardan birisiyle ilgili bir yazı veya şiir yazınız.

- a) vatan b) sevgi (aşk) c) yalnızlık ç) ölüm

Yazılı anlatım bölümüne ait Örnek 7c'deki son etkinlikte, Orhan Veli Kanık'ın "Anlatamıyorum" adlı şiiri verilmiş, ancak şairin adı verilmemiştir. Öğrencilerden boşukları her kıta sonunda verilen boşluk sayısı kadar sözcükle uygun biçimde doldurmaları istenmiştir. Ardından da, birtakım konular verilerek, öğrencilerden kendi şiirlerini yazmaları istenmiştir. Bu etkinlik sayesinde, öğrenciler okudukları türkünün ardından bir şiir daha okuma fırsatı elde etmişlerdir ve son etkinlik ile de yaratıcı yazma çalışması yapmaktadırlar.

Örnek 7d. *Yabancılar İçin Türkçe-TÖMER* (s.202)

DİL BİLGİSİ

☐ "Türkü" adlı metnin ilk dördlüğündeki geniş zamanlı fiilleri yazınız.
kalkar,

☐ Aşağıdaki cümlelerdeki hâl eklerinin altını çiziniz.

Örnek: Mor fesinî eğmiş

- Üstünü toz бүрүdü.
- Kapımın önünden geçme.
- Bizim aramızı bozarlar.
- Kara kaşlı vâ bana bakar.

☐ Aşağıdaki fiilleri gelecek zamanda (olumsuz) çekimleyiniz (Ünsüz yumuşamasına dikkat ediniz.).

görmeyeceğim	bakmayacağım
gör.....	bak.....
gör.....	bak.....
gör.....	bak.....
gör.....	bak.....
gör.....	bak.....

☐ Aşağıdaki cümleleri kurallı cümle hâline getiriniz.

Örnek: Eğmiş mor fesini. / Mor fesini eğmiş.

- Bana bakar kara kaşlı yâr.
- Çürüdü ömrüm bu yüzden.
- Yazarlar kara yazıyı.

☐ Aşağıdaki kelimeleri ve sıfatları eşleştiriniz.

Örnek: kara yazı

kötü	sandık
yeşil	şans
kara kaşlı	yâr

Yabancılar İçin Türkçe 1 ders kitabının son ünitesi olan “Teşekkür ve Veda” adlı 15.ünite tamamen şiir üzerinde kurulmuş bir ünedir, yani ünite genel konu olarak şiir türü seçilmiş ancak içerisinde 1 adet şiir verilmiştir. Aşağıda verilen şiir şairi belirtilmemiştir:

Örnek 8a. Yabancılar İçin Türkçe- TÖMER (s.264)

HİÇBİR ŞEY ESKİSİ GİBİ OLMAYACAK

*Giysilerimi topladım, son kez baktım ortak eşyalarımıza.
Bugün perşembe ve sen yoksun,
Saat gecenin üçü ve artık sen yoksun gecelerimde.
Yarın eve döndüğünde;
Bir not bulacaksın masanın üzerinde
Beş yılı özetleyen bir not:
“Hiçbir şey eskisi gibi olmayacak!
Eskisi gibi değiliz çünkü biz de...”*

Binlerce kitaptan hiçbirini almıyorum yanıma.

*Artık kitaba ihtiyacım yok.
Mutfağa, oturma odasına, salona.
Evet hiçbirine ihtiyacım yok!
Hem neye ihtiyacım olabilir ki
Senden ayrıldıktan sonra.
Çiçeklerime iyi bak eve dönersen eğer.
Anılarımıza da iyi bak.
Hatırlatmama gerek yok, bebeğimize iyi bak.*

*Adam eve dönünce,
Önce masayı görüyor sonra masa üzerindeki zarfı.
Mutfağın yalnızlığından,
Oturma odasının ve salonun boşluğundan,
Anlıyor hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını.*

*-O gitti ve kendisiyle beni de götürdü.
Çiçekler soluyor, anılar her zamankinden daha canlı.
Sigarayı bıraksam ne çıkar?
Ne çıkar, bebeğimize süt almasam?*

*-Her şey o kadar uzak ki
Hiçbir şeye değmiyor elim
Sevgilim güle güle
Güle güle sevgilim.*

Şiirin ardından verilen okuma-anlama etkinlikleri de şiirin konusuyla ilgilidir. Örneğin, şiirde bahsedilen kişiler ve onların yaşadıklarıyla ilgili öğrencilerin anlama düzeyini ölçen sorular sorulmaktadır. Ardından gelen yazılı anlatım bölümünde de dikkat çeken etkinlik, şiirin konusundan yararlanarak öğrencilerden hikaye yazmaları istenmesidir, böylelikle öğrenciler iki farklı metin türüne maruz kalarak, yaratıcı yazma etkinliği yapmaktadırlar. Bunun yanında da verilen kelimeleri eşleştirerek uygun tamlamalar oluşturmaları istenmektedir. Ayrıca karışık halde verilen kelimelerden de doğru ve anlamlı cümleler oluşturmaları istenmektedir.

Örnek 8b. *Yabancılar İçin Türkçe- TÖMER (s.265)*

OKUMA - ANLAMA

☐ Aşağıdaki soruları metne göre cevaplayınız.

1. Evden kim gidiyor?
2. Adam, eve ne zaman dönecek?
3. Onlar kaç yıldır evli?
4. Kadın, adamdan nelere iyi bakmasını istiyor?
5. Adam, eve dönünce önce neyi görüyor?
6. Adam, hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını nasıl anlıyor?

YAZILI ANLATIM

☐ Aşağıdaki kelimeleri eşleştiriniz.

masanın	odası
gecenin	yıl
son	üçü
oturma	üzeri
beş	kez

☐ Aşağıdaki karışık verilmiş kelimelerle anlamlı cümleler kurunuz.

- a) şeyin-gibi-anlıyor-hiçbir-eskisi-olmayacağını
- b) eğer-eve-bak-iyi-çiçeklere-dönersen
- c) yanıma-binlerce-hiçbirini-almıyorum-kitaptan
- ç) yok-oturma-mutfığa-odasına-salona-ihtiyacım-artık

☐ Aşağıdaki kelime ve kelime gruplarıyla cümleler kurunuz.

Çiçeklerime	ortak eşyalarımıza	bak.
Son kez	oturma odasına	bakar mısın?
Artık mutfığa	çiçeklerime iyi	baktım.
Eğer eve dönersen	iyi	ihtiyacım yok.

☐ Evden ayrılışınızın hikâyesini kısaca yazınız.

Dilbilgisi bölümünde de şiir diline has bir yapı olan devrik cümleler işlenmektedir, bunun yanı sıra da dilbilgisi konusu olarak sözcük türleri sınanmaktadır. Bunun için şiirden alınan bazı cümlelerde altı çizili kelimelerin türünü belirlemeleri istenmektedir. Daha sonra, cümle tamamlama etkinliği olarak da verilen sözcükleri uygun bir şekilde cümlelerdeki eksik yerlere yazmaları istenmektedir. Son olarak ekli halleri verilmiş kelimelerin yalın hallerini yazmaları istenmektedir.

Örnek 8c. Yabancılar İçin Türkçe- TÖMER (s.266)

❑ Aşağıdaki altı çizili kelimelerin türünü (sıfat, zamir) yazınız.

Örnek: Her şey o kadar uzak ki : her şey- zamir

- a) Hiçbir arkadaşını görmek istemiyor musun?
- b) Ortak eşyalarımıza son kez bakıyorum.
- c) Hiçbirine ihtiyacım yok artık.
- ç) Anılar her zamankinden daha canlı.

❑ Aşağıdaki cümlelerde boşlukları tamamlayınız (eğer, ne çıkar, çünkü).

Örnek: Eve dönersen eğer çiçeklere su ver.

- a. Sen gittin artık ben de gitsem.....
- b. Hiçbir şey eskisi gibi değil biz de eskisi gibi değiliz.
- c. kitaba ihtiyacın olursa benden isteyebilirsin.

❑ Aşağıdaki kelimelere uygun sıfat fiil eklerini (-an, -ası, -mez, -ar, -dik, -ecek, -miş) getiriniz.

Örnek: tanıdık adam

- a) tüken.... kalem
- b) gel..... günler
- c) geç..... zaman
- ç) koş..... adım

❑ Aşağıdaki kelimeleri eksiz bir şekilde yazınız.

Örnek: kitaba: kitap

- a) mutfağa
- b) bebeğimize
- c) ihtiyacım

Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitapları 1 ve 2'nin yalnızca 1. kitabında şiire yer verilmektedir ve kullanılan şiirler ve etkinlikler kültür aktarımı bağlamında değerlendirilecek olursa aşağıdaki yargılara varılabilir:

- Şair Mehmet Akif Ersoy üzerine yapılan etkinlikler, öğrenciler açısından etkili bir kültür aktarımı sağlamaktadır. Öncelikle, Mehmet Akif Ersoy'un hayatı üzerine bazı etkinlikler yapılarak yaşadığı devir ve şiirlerinin konusu işlenmektedir, bu da öğrencileri Türk tarihi hakkında aydınlatmaktadır. Bunun yanı sıra aynı konu içerisinde farklı etkinliklerde “Yahya Kemal Beyatlı, Ömer Seyfettin ve Genç Kalemler”den bahsedilmektedir, bu da öğrencileri Türk Edebeyatı hakkında bilgilendirmektedir. Ancak doğrudan “İstiklal Marşı” üzerine hiçbir etkinlik bulunmamaktadır. Oysa ki, İstiklal Marşı demek başlıbaşına Türkiye demektir, Türk halkı için bağımsızlığın sembolüdür. İstiklal Marşı'nın işlenmesi demek yine Türk tarihinin bir dönemi hakkında öğrencilerin bilgilenmesi demektir. Ancak, şiir ünite içerisinde geri planda bırakılmıştır.
- Yabancılar İçin Türkçe kitabında işlenen bir diğer şiir, anonim şiir olarak kabul edilen türküdür. Türkü, adından anlaşılacağı üzere Türk'le ilgilidir, yani bu kültüre, bu coğrafyaya özgü bir kavramdır. Yapılan etkinlikler incelendiğinde öncelikle sözcük çalışması yapılmaktadır, bu çalışmada da Türk diline özgü deyimler öğretilmektedir. Etkinliklerin yanı sıra bu bölümde kullanılan görsel materyaller de Türk kültürünün birer yansımasıdır.
- Yabancılar İçin Türkçe kitabında bulunan son şiir, şiir üzerine hazırlanmış bir ünite içerisinde sunulmaktadır. Ayrılık temasını işleyen “Hiçbir Şey Eskisi Gibi Olmayacak” başlıklı şiir, etkinlikleri bakımından değerlendirildiğinde kültür aktarımını hedefleyen bir kazanım içermemektedir. Ancak bunun dışında ünite de şiir türü üzerinde

durulmaktadır ve öğrencilerin şiire yaklaşımı değerlendirilerek bu tür hakkında bilgi edinmeleri sağlanmaktadır.

3.2.4. Gökkuşığı Türkçe

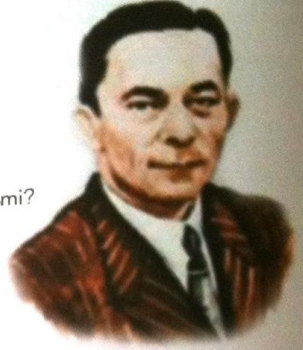
Gökkuşığı Türkçe Öğretim Seti, Dilset Yayınları tarafından hazırlanmıştır. Kitapların ön sözünde belirtildiği üzere bilimsel araştırmalar ışığında hazırlanan bu sette; dil, kültür, konu, şekil ve görüntü bütünlüğüne önem verilmiştir, bunun yanında Türkçe öğretmeyi zevkli hale getirerek ve dili kültür unsurlarıyla bir arada öğretmeyi sağlamak en önemli amaçlarından biridir. Gökkuşığı Türkçe Öğretim Seti 5 seviyede hazırlanmış kitaplardan oluşmaktadır.

Ders kitapları kullanılan metin türleri bağlamında değerlendirildiğinde, öncelikle başlangıç seviyelerinde yoğun bir biçimde kullanımlık metinlerin yer aldığı göze çarpmaktadır. Özellikle şiir açısından incelendiğinde ileri seviyede hazırlanmış 5. kitabın 50. sayfasında “Otuz Beş Yaş” adlı şiirin işlendiği görülmektedir.

Şiir, Örnek 9’da görüldüğü gibi kıtaları numaralandırılmış bir biçimde sunulmuştur, metin öncesi çalışma olarak da “derse hazırlık” etkinliği altında, öğrencilerin şiire yaklaşımlarını öğrenmek amacıyla duygu ve düşüncelerini ifade ediş şekilleri ve şiir yazmak üzerine düşüncelerini sorgulayan birtakım sorular bulunmaktadır. Şiir okunduktan sonra şiirde geçen yabancı kelimelerin öğretilmesi amacıyla bir sözcükleri anlamlarıyla eşleştirme çalışması yapılmıştır.

8

OTUZ BEŞ YAŞ

DERSE HAZIRLIK

1. Duygu ve düşüncelerimizi ifade ederken hangi yollara başvururuz?
2. Sizce şiir yazmak özel bir kabiliyet mi gerektirir, yoksa öğrenilebilir mi?
3. Şiir yazmayı denediniz mi? Yazarken nelere dikkat ettiniz?
4. Şiiri mi, düz yazıyı mı daha kolay ezberlersiniz?

OKUMA - ANLAMA

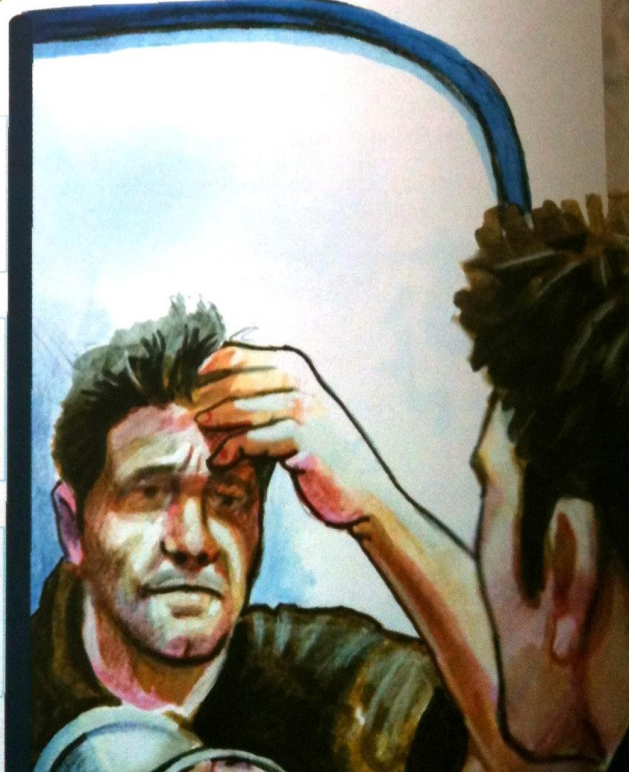
1. Aşağıdaki şiiri okuyunuz.

OTUZ BEŞ YAŞ

Yaş otuz beş, yolun yarısı eder.
Dante gibi ortasındayız ömrün.
1 Delikanlı çağımızdaki cevher,
Yalvarmak, yakarmak nafile bugün,
Gözünün yaşına bakmadan gider.

Şakaklarıma kar mı yağdı, ne var?
Benim mi Allah'ım bu çizgili yüz?
2 Ya gözler altındaki mor halkalar?
Neden böyle düşman görünürsünüz,
Yıllar yılı dost bildiğim aynalar?

Zamanla nasıl değişiyor insan!
Hangi resmime baksam ben değilim.
3 Nerde o günler, o şevk, o heyecan?
Bu güler yüzlü adam ben değilim;
Yalandır kaygısız olduğum yalan.

4 Hayal meyal şeylerden ilk aşkımız;
Hatırası bile yabancı gelir.
Hayata beraber başladığımız
Dostlarla da yollar ayrıldı bir bir,
Gittikçe artıyor yalnızlığımız.

5 Gökyüzünün başka rengi de varmış!
Geç fark ettim taşın sert olduğunu.
Su insanı boğar, ateş yakarmış!
Her doğan günün bir dert olduğunu,
İnsan bu yaşa gelince anlarmış.

6 Ayva sarı, nar kırmızı, sonbahar!
Her yıl biraz daha benimsediğim.
Ne dönüp duruyor havada kuşlar?
Nerden çıktı bu cenaze? Ölen kim?
Bu kaçınıcı bahçe gördüm tarumar?

7 Neylersin ölüm herkesin başında,
Uyudun uyanmadın olacak.
Kim bilir nerde, nasıl, kaç yaşında?
Bir namazlık saltanatın olacak,
Taht misâli o musalla taşında.

Cahit Sıtkı TARANCI (1910-1956)

2. Aşağıdaki kelimelerle anlamlarını eşleştiriniz.

1. musalla taşı	a. a. Hükümdarların oturduğu büyük, süslü koltuk.
b. Hükümdarlık makamı, hükümdarlık.
2. nafile	b. Üzüntü, endişe duyulan düşünce, tasa
3. taht	c. Namazı kılınmak için üstüne cenaze konulan masa biçiminde yüksek taş.
4. kaygı	d. a. Yararsız, boşa giden, boş, işe yaramayan. b. Boşuna, boş yere.
5. saltanat	e. a. Bir ülkede hükümdarın, padişahın, sultanın egemen olması. b. Bolluk ve zenginlik, gösterişli yaşayış. c. Birinin bir işte, bir yerde bulunan kimseler üzerindeki egemenliği.

3. Aşağıdaki boşluklara anlamları verilen kelimeleri yazınız.

şakak / tarumar / şevk / ömür / yakarmak

1.	Yaşama veya var olma süresi, hayat.
2.	a. İstek, heves. b. Sevinç, neşe.
3.	Dağınık, karışık, perişan.
4.	İsrarla istemek, yalvarmak, niyaz etmek.
5.	Göz, alın ve yanak arasında, elmacık kemiğinin üstünde bulunan çukurumsu bölge.

Kelime çalışmalarının ardından, şiirde işlenen anafikirler ve şiirin konusuna ilişkin etkinlikler yapılmıştır. Örneğin, 4. etkinlikte şiirden çıkartılabilecek ana fikirler verilmiş ve bunları uygun kıtayla eşleştirmeleri istenmiştir. 5. etkinlikte şiirde farklı dil kullanımları ve sözcüklerin kazandıkları farklı kullanımları sezdirici etkinlikler yapılmaktadır.

Örnek 9b: Gökkuşluğu Türkçe 5 (s.52):

OTUZ BEŞ YAŞ

4. Aşağıdaki kıta numaralarıyla verilen ana fikirleri eşleştiriniz.

1e ☐ Birinci kıta	5a ☐ İkinci kıta
2g ☐ Üçüncü kıta	6d ☐ Dördüncü kıta
3c ☐ Beşinci kıta	7b ☐ Altıncı kıta
4f ☐ Yedinci kıta	

a. Şair bazı şeyleri, gençlik elden gittikten sonra fark etmiştir. Eski günler çok güzel geçerken, şimdi her gün kendi problemi ile gelmektedir.

b. Ölüm her insan için var olan bir gerçektir; aniden gelip götürülebilir.

c. Zamanla birlikte insanın değiştiği

d. Ağaçtan düşen bir yaprak, sonbahar, görülen bir cenaze insana hep ölümü hatırlatıyor.

e. Hayat yolunun yarılanmasından duyulan üzüntü.

f. Yaşlılıkla birlikte dostların ve onlara ait hatıraların silinmesi ve şairin yalnız kalmasından dolayı üzülməsi.

g. Şair yaşlanmıştır; fakat bunu kabullenmek istememektedir.

5. Aşağıdaki soruları okuduğunuz şiire göre cevaplayınız.

1. Şair, aynalara neden sitem etmektedir?
.....
2. Şair, 7. kıtada neden bahsetmektedir?
.....
3. 1. kıtadaki "yol" kelimesi neyi anlatmaktadır? 35 yaş neden yolun yarısıdır?
.....
4. Şair, "Şakaklara kar yağması" ile neyi söylemek istemektedir?
.....
5. Şair, neden Dante'yi örnek vermiştir? 35 yaş Dante'nin hayatında ne anlama gelir? Araştırınız.
.....

52

ŞİİRLERLE TÜRKİYE

Cumhuriyet Dönemi Çocuk Şiirleri Seçki

Çocuk Şiirleri Antolojisi

Şiirlerle Türkiye

52

Otuz Beş Yaş şiirinin ardından dinleme-anlama etkinliklerinde Örnek 10'da Aşık Veysel'e ait bir diğer şiir sunulmaktadır ve öğrencilerin bu şiiri dinlemeleri ve bu yolla şiirde bazı mısralarda eksik bırakılan yerleri doldurmaları istenmektedir, devamında da sözcük çalışması ve anlama düzeyini ölçen bir etkinlik yapılmaktadır. Bu etkinlikte, öğrencilere verilen cümlelerdeki altı çizili kelimenin yerine eş anlamlısını yazmaları istenmektedir. Örnek 10'da 4. etkinlikte şiir diline özgü önemli özelliklerden biri olan benzetmeler de işlenmektedir, yani şiirdeki söz sanatları sorgulanmıştır. Bunların dışında, verilen ünite görsel bakımdan incelendiğinde de öğrencileri şiire teşvik edici bir biçimde hazırlandığı görülmektedir. Resimlerde verilen şiir kitaplarında, öğrenciler Türkiye'de bulunan şiir kitapları hakkında bilgi sahibi olmaktadır.

Örnek 10: Gökkuşağı Türkçe 5 (s. 53)

KONU 8

DİNLEME - ANLAMA

1. "ANLATAMAM DİRDİMİ DERTSİZ İNSANLARA" adlı şiiri dinleyiniz.

2. Aşağıdaki boşlukları şiire göre doldurunuz.

ANLATAMAM DİRDİMİ DERTSİZ İNSANA
 Anlatamamİmi dertsiz insana
 Dert çekmeyen dertIn bilemez
 Dertim banaİmiş bilmedim
 Hiçbir zaman gülsüz olamaz

1. Gülü yetiştirir dikenli çalı
 Arı her çiçekten yapıyorı
 Kişiİle bulur kemali
 Sabretmeyen maksudunu bulamaz

2. Ah çekerlar ağlar zarınan
dağlar şöhrat bulmuş karınan
 Çağlar dell ırmaklarının
 Ağlar ağlar gözyaşını silemez

3. Veysel günler geçti yaş altmış oldu
 Döküldü yaprağım güllerim soldu
 Gemi yükün aldıİlen doldu
 Harekete kimse olamaz

AŞIK VEYSEL

3. Aşağıdaki altı çizili kelimelerin yerine gelebilecek kelimeyi işaretleyiniz. (✓)

1. Anlatamam derdimi dertsiz olan insana
☐ sıkıntımı ☐ sevincimi

2. Kişi sabır ile bulur kemali
☐ yüceliği ☐ olgunluğu

3. Döküldü yaprağım güllerim soldu
☐ yeşerdi ☐ sarardı

4. Gemi yükün aldı gam ilen doldu
☐ keder ☐ kader

5. Sabretmeyen maksudunu bulamaz
☐ arzuladığını ☐ istemediğini

4. Aşağıdaki soruları şiire göre cevaplayınız.

1. "Gülün dikensiz olmaması" hangi anlamda kullanılmıştır?

2. Şaire göre insan istediği şeye nasıl ulaşır? Kimler arzularına ulaşamazlar?

3. Dert çekmek, insan için nasıl derman olur?

4. Şiirde ne tür benzetmeler yapılmıştır?

5. Aşık Veysel, bu şiiri kaç yaşında yazmıştır? Bu yaşa kadar nasıl yaşamıştır?

NECİP FAZIL KISAKÖREK
Çile

ÜNİTELERE GÖRE
ÇOCUK ŞİİRLERİ ANTOLOJİSİ

Sevda Şiirleri

Çakır Kule ve Şiirleri

Son olarak Otuz Beş Yaş adlı ünitenin konuşma bölümü değerlendirildiğinde, burada da farklı şairlerden alınmış birtakım dizeler verildiği görülmektedir, bu sayede de öğrenciler pek çok şiire aşina olabilmektedirler.

Örnek 11: Gökkuşakğı Türkçe 5 (s.54)

OTUZ BEŞ YAŞ

KONUŞMA

1. Aşağıdaki beyitleri yorumlayınız.

1. Otuz üç yıl... saatim işlemiş ben durmuşum;
Gökyüzünden habersiz, uçurtma uçurmuşum.
Necip Fazıl KISAKÜREK

2. Kismetindir gezdiren yer yer seni
Göge çıksan akıbet yer yer seni
İbn-i Kemal

3. Hülyası kalmayınca, hayatın ne zevki var?
Bİtsin, hayırlısıyla, bu beyhûde sonbahar...
Yahya Kemal BEYATLI

4. Cânı kim cânânı için sevse cânânın sever
Canı içün kim ki cânânın sever cânın sever
Füzûlî

5. Yaşadıklarımın öğrendiğim bir şey var:
Yaşadın mı büyük yaşayacaksın, ırmaklara,
göge, bütün evrene karışircasına
Çünkü ömür dediğimiz şey, hayata sunulmuş
bir armağandır
Ve hayat, sunulmuş bir armağandır insana
Ataol BEHRAMOĞLU

YAZMA

1. Aşağıdaki şiiri düz yazı şeklinde tekrar yazınız.

Anlatamıyorum
Ağlasam sesimi duyar mısınız,
Mısrarlarımda;
Dokunabilir misiniz,
Gözyaşlarıma, ellerinizle?
Bilmezdim şarkıların bu kadar güzel,
Kelimelerinse kıfayetsiz olduğunu
Bu derde düşmeden önce.
Bir yer var, biliyorum;
Her şeyi söylemek mümkün;
Epeyce yaklaşmışım, duyuyorum;
Anlatamıyorum
Orhan Veli KANIK

2. "Vatan" konulu bir şiir yazınız. Bu şiiri arkadaşlarınıza okuyunuz.

3. Kendi edebiyatınızdan, sevdiğiniz bir şiiri Türkçeye çeviriniz.

54

Örnek 11’de “konuşma” bölümünde yapılan etkinliklerde, öncelikle öğrencilerden verilen beyitleri yorumlamaları istenmekte, şiirdeki dil kullanımının günlük hayatta nasıl ifade edilebileceği sorgulanmakta ve böylece şiirdeki dil kullanımı farkındalığı arttırılmaktadır. Yazma bölümünde ise öğrenciler okudukları şiiri düzyazıya çevirerek iki farklı metin türünü işlemektedirler. Ayrıca öğrencilerden de şiir yazmaları ve kendi dillerindeki bir şiiri Türkçe’ye çevirmeleri istenmektedir, bu sayede öğrenciler bağımsız bir şekilde şiir dilini kullanabilmektedirler. Ayrıca, hedef dildeki şiirden yola çıkarak kendi edebiyatlarıyla bağlantı kurmaları sağlanmaktadır.

Sonuç olarak Gökkuşığı Türkçe 5’in “Otuz Beş Yaş” adlı 8. ünitesinde, şiir türü yoğun bir şekilde işlenerek öğrencilerin farklı örnekler görmeleri de sağlanmıştır. Kültür aktarımı bağlamında değerlendirilecek olursa sözcük çalışmalarında “musalla taşı, taht, saltanat” gibi sözcükler öğretilmektedir. Sonrasında verilen şiirler için yapılan etkinliklerde de bazı deyimler ve anlamları üzerine çalışmalar yapılmaktadır. Bunların dışında, ünite görsellik bakımından incelendiğinde kullanılan resimler dikkat çekmektedir. Bazı Türkçe şiir kitaplarının resimleri konularak öğrencileri Türk Edebiyatı ve adı geçen şairler hakkında bilgilendirmek amaçlanmaktadır. Hazırlanan etkinlikler, kültür aktarımı amacına hizmet etmektedir.

3.2.5. Genel Değerlendirme

Yabancı dil olarak Türkçe ders kitaplarında şiirin kullanımına yönelik yapılan incelemeler çerçevesinde pek çok ders kitabı incelenmiş ve içerisinde şiir bulunan Ankara Üniversitesi TÖMER tarafından hazırlanan “Yeni Hitit Ders Kitapları”, İstanbul Üniversitesi DİLMER tarafından hazırlanan “Yabancılar İçin Türkçe Ders ve Alıştırma Kitabı”, Gazi Üniversitesi TÖMER tarafından hazırlanan “Yabancılar İçin Türkçe” ve son olarak Dilset Yayınlarına ait “Gökkuşığı Türkçe Ders Kitapları” şiir çalışmaları bağlamında detaylı bir şekilde araştırılmıştır.

Sonuç olarak Yabancı Dil Olarak Türkçe öğretimi amacıyla hazırlanmış ders kitaplarının çoğunda şiir geri planda bırakılmıştır. Bazı kitaplarda hiç yer verilmezken bazı yer verilen kitaplarda da yalnızca okuma amacıyla verilmiş ve üzerine hiçbir etkinlik yapılmamıştır. Bu durumda, okumayı test edici etkinlik bulunmadığı için çoğu zaman bunların okunup okunmadığından da emin olunamaz. Bununla birlikte bazen de şiirle ilgili hazırlanmış etkinlikler, şiirin içeriğine yönelik olmadığı için kültür aktarımı amacını gütmeyiz. Yalnızca, dilbilgisi çalışmaları üzerine hazırlanmışlardır. Ancak çok az bir kısmında da olsa, sunulan şiir ve etkinlikleri söz sanatlarının oluşu, farklı türleri karşılaştırarak şiir türünün özelliklerini sezdirici, söcüklerin kazandıkları yeni anlamlar bağlamında o kültürün dünyaya bakış açısını yansıtması açısından kültürlerarası bildirişim odaklı yaklaşım kapsamında hazırlanarak hedeflenen kültür aktarımını başarıyla sağlamaktadır.

4. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Şiirlerle Kültür Aktarımı Amaçlı Uygulama Örnekleri

Çalışmanın bu bölümünde yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde iletişimsel yaklaşım bağlamında görev odaklı etkinliklerle ve yazınsal metin türü olarak şiirin dilsel ve türsel özellikleri temel alınarak kültür aktarımı amacıyla hazırlanmış iki adet uygulama örneği sunulmaktadır.

Uygulama örnekleri, OAC dil seviyeleri referans alınarak C1 düzeyindeki öğrencileri hedef alarak hazırlanmıştır, çünkü bu seviyedeki öğrenciler uzun ve zorlu metinlerden oluşan geniş bir basamağı anlayabilir ve örtük anlamları kavrayabilir. Sözcüklerini uzun uzadıya aramak zorunda olmaksızın doğal ve akıcı bir biçimde kendini ifade edebilir. Toplumsal, mesleki ya da akademik yaşamı içinde dilini esnek ve etkin bir biçimde kullanabilir. Karmaşık konularda açık ve dizgeli bir biçimde kendini anlatabilir ve düzenleme, ekleme ve söylem bağdaşıklığı gereçleri üzerindeki denetim gücünü gösterebilir (CEF, 2000:30).

4.1 “Şen Ola Düğün Şen Ola” Örneğinde Metin Etkinlikleri

Uygulama örneklerinden birincisi, şair Hasan Turan’a ait “Şen Ola Düğün Şen Ola” adlı şiirdir. Bu şiirin seçilmesinin öncelikli sebebi, evrensel bir kültür teması olan “düğün” ile ilgili Türk kültürüne özgü kavramları yoğun bir şekilde işlemesidir. Bu alandaki farklı kavramlar için bir başlangıç noktası oluşturmaktadır. Son olarak şiire ait bir bestenin bulunması da şiirin daha canlı bir biçimde öğrenenlere sunulmasını sağlamaktadır. Kültürel öğelerin yanı sıra şiirde yineleme gibi söz sanatları ve dilsel düzeyde etkinliklerin hazırlanmasına imkan veren “etken ve edilgen çatı” kullanılmaktadır.

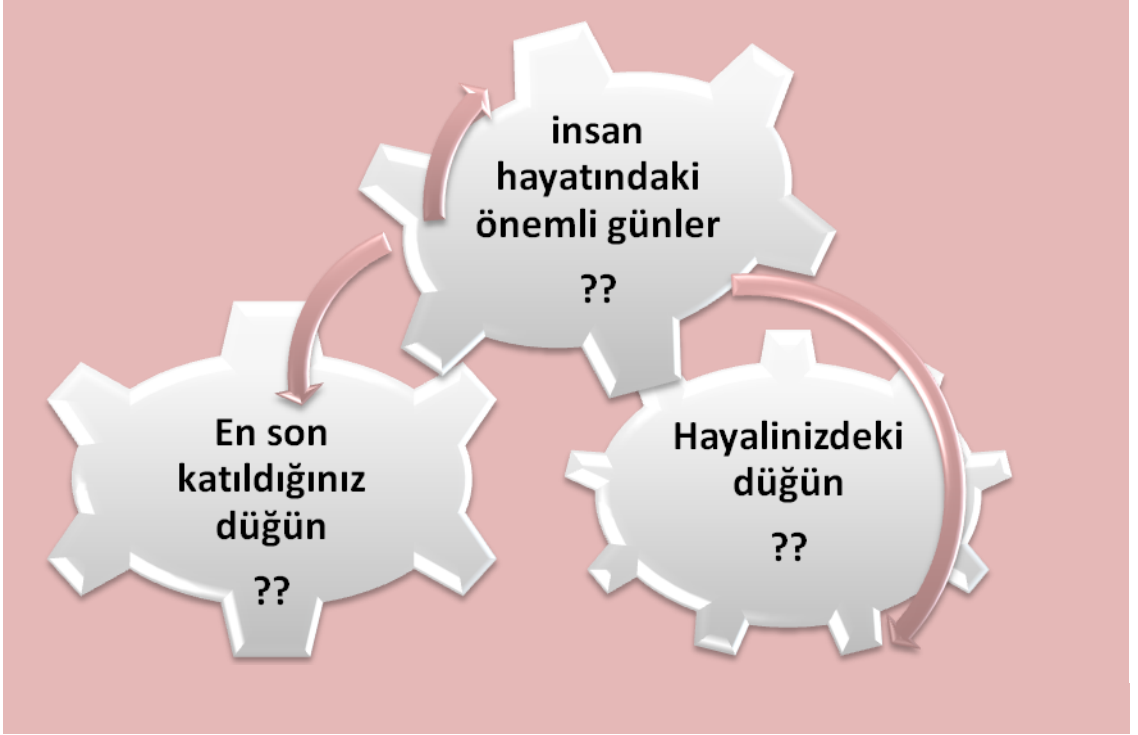
4.1.1 Metin Öncesi Çalışmalar (MÖÇ)

M.Ö. Ç. Etkinlik 1

Amaç: Derse hazırlık olması açısından konuya genel bir giriş sağlamak.

Süreç: Ders içerisinde işlenecek temel konunun “düğün” olması sebebiyle öğrencileri, genel olarak hayatlarındaki önemli günler hakkında konuşturarak konu düğüne getirilir ve konu hakkındaki bilgilerini ölçmek amacıyla en son katıldıkları düğün ve hayallerindeki düğün üzerine konuşulur.

Aşağıda verilen durumlar üzerine konuşunuz.

M.Ö.Ç. Etkinlik 2

Amaç: Türk kültüründeki düğün çeşitlerinin tanıtılması

Süreç: Öğrencilere farklı düğünlerden alınmış resimler gösterilir ve bunları verilen sözcük gruplarıyla eşleştirmeleri istenir.

Aşağıda verilen resimleri uygun sözcüklerle eşleştiriniz.

Şehir

düğünü

Köy
düğünü

Kır düğünü

Nikah

M.Ö.Ç. Etkinlik 3

Amaç: Nikah evrensel bir düğün çeşidi olduğu ve giderek yaygınlaştığı için içerisinde Türk kültürünü de katarak konuya bununla bir giriş yapmak.

Süreç: Bir nikah törenine ait resimler ve bu resimleri açıklayan birtakım cümleler verilir ve öğrencilerden öncelikle resimlerle uygun cümleleri eşleştirerek bunları olay sırasına göre dizmeleri istenir.

Aşağıda bir nikah törenine ait olan resimleri verilen cümlelerle eşleştirerek oluş sırasına göre sıralayınız.

1. Damat gelinin duvağını açar .
2. Gelinin babası gelinin beline kırmızı kurdela bağlar.
3. Nikah defterini imzalarlar.
4. Gelin ayakkabısının altına bekar arkadaşlarının isimlerini yazar.
5. Gelin damadın ya da damat gelinin ayağına basar.
6. Damat gelin alnından öper.
7. Nikah memuru konuşma yapar.
8. Nikah memuru evlenme cüzdanını geline uzatır.

M.Ö.Ç. Etkinlik 4

Amaç: Aile kavramı her kültürde en önemli yere sahiptir, ancak her kültürde aile ilişkileri ve bunun da bir sonucu olarak aile bireylerine verilen isimler farklılık göstermektedir. Bu etkinliğin amacı da, Türk kültüründe aile bireylerine verilen isimleri tanıtmak ve öğretmektir.

Süreç: Bir düğünde çekilmiş toplu bir aile fotoğrafı gösterilir ve bu fotoğrafa bağlı olarak da verilen sözcüklerle cümlelerin tamamlanması istenir.

Bir düğünde çekilmiş olan aşağıdaki aile fotoğrafına bakınız ve aileyle ilgili yazılmış paragrafta verilen boşluklara verilen sözcüklerden uygun olanını yerleştiriniz.

Soldan sağa: Handan, Emine, Ayşe, Murat (damat), Aslı (gelin), Ahmet, Emre, Ayten

<i>BİZİM AİLE</i>	
Görümce: damadın kızkardeşi	Kayınbirader: damadın/gelinin erkek kardeşi
Kayınvalide: damadın/gelinin annesi	Enişte: teyze, hala, ablanın eşi
Elti : damadın erkek kardeşinin eşi	Kayınbaba: gelinin/damadın babası
Yenge: amca, dayı, abinin eşi	Dayı: annenin erkek kardeşi

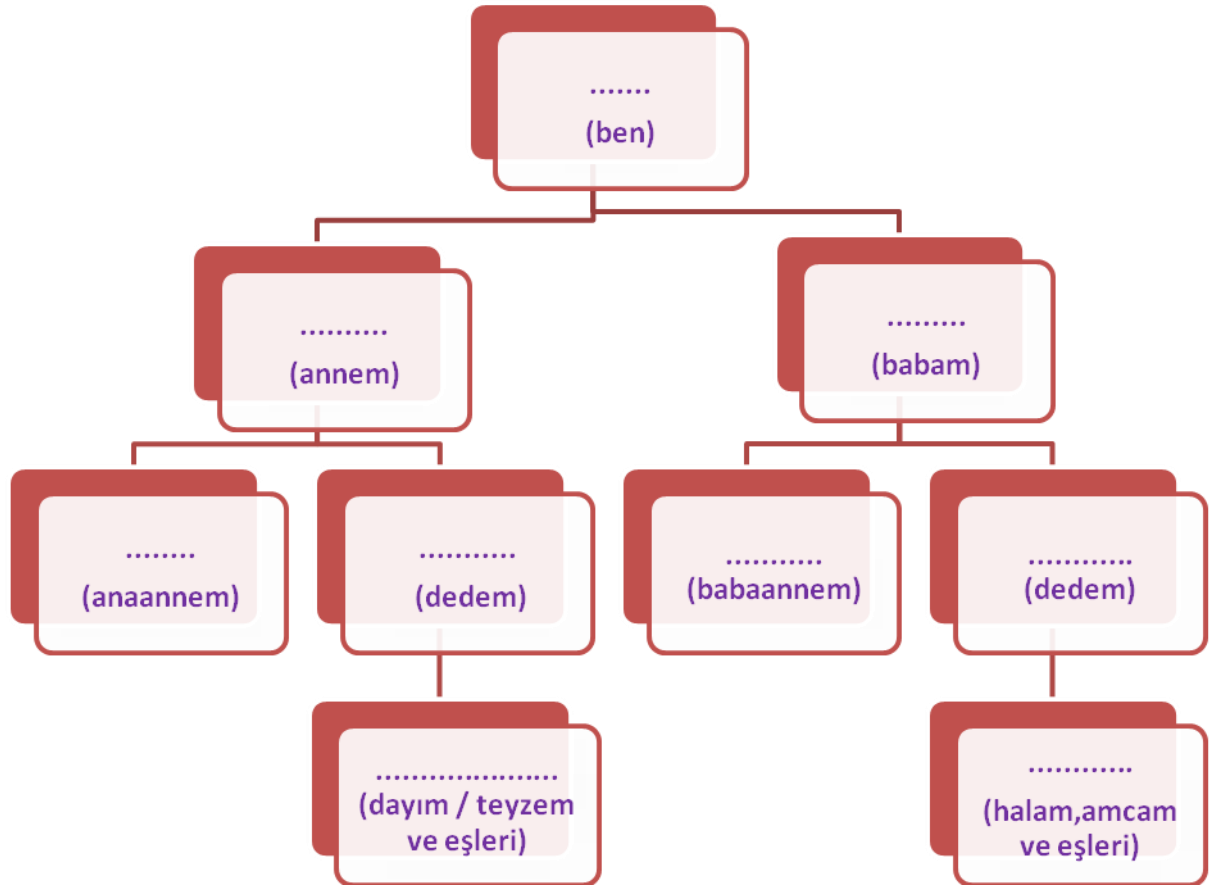
Murat ve Aslı'nın düğün törenlerinde tüm aile bir aradalar. Murat'ın annesi Ayşe Hanım ve babası Ahmet Bey de oğullarının mürüvetini gördükleri çok mutlular. Gelinleri Aslı'yı da çok seviyorlar. Aslı dasi Ayşe Hanım vesı Ahmet Bey'e karşı her zaman çok saygılıdır. Murat'ın kızkardeşi Handan, yani Aslı'nınsi, ve Murat'ın erkek kardeşi, Aslı'nın dai Emre kardeşlerini bu gününde yalnız bırakmamışlar. Emre'nin eşi Ayten de Aslı'nınsidir. Aslı ve Murat da bu özel günlerinde aileleriyle birlikte olduğu için çok heyecanlılar, ancak Murat dayısı Hasan Bey yanında olmadığı için biraz üzgündür ama dayısının eşisi Emine Hanım onları yalnız bırakmamıştır.

M.Ö.Ç. Etkinlik 5

Amaç: Sözcük çalışması

Süreç: Öğrencilerin yeni öğrendikleri aile üyeleri ile ilgili sözcükleri pekiştirmeleri amacıyla bir aile ağacı verilir ve kendi aile üyelerini bu ağaca yerleştirmeleri istenir. Ardından verilen sözcükleri kullanarak aile üyeleri ile ilgili cümle kurmaları istenir.

Aşağıda verilen aile ağacını, kendi ailenizdeki bireylerin isimleri ile doldurunuz, ve ardından da verilen sözcükleri kullanarak aileniz ile ilgili cümleler kurunuz.

1. (kayınvalide)
2. (kayınbaba)
3. (görümce)
4. (elti)
5. (kayınbirader)
6. (yenge)
7. (enişte)

M.Ö.Ç. Etkinlik 6

Amaç: Şiirde geçen Türk kültürüne ait bazı sözcükleri öğretmek

Süreç: Tabloda verilen kategorilere uygun olarak sözcükleri yerleştirmeye çalışırlar.

Aşağıda verilen cümlelerdeki koyu yazılmış kelimeleri resimlerle eşleştirerek resimlerde gördüğünüz harfleri cümlelerin sonundaki boşluklara yazınız.

1. Gelin hanım yerine oturunca **şerbetler** dağıtılmaya başlandı. (....)
2. Yüksek, kalın duvarların ardındaki **avlu**ya mavi bir kapıdan girilirdi. (.....)
3. Karnım o kadar açtı ki iki **tas** pirinç yedim. (....)
4. Ahmet **sazın** tellerine dertli dertli vurdu. (.....)
5. Bayram yerinde, kadınlar ve erkekler omuz omuza **halay** çektiler. (.....)
6. Bahar gelince **çardakta** çay içtik. (.....)
7. Düğün için kadınlar **yufka** açtı. (.....)
8. Ali'yi askere **davullarla** uğurladılar. (....)
9. Ankaralı **seymenler** dizlerini yere vura vura oynadılar. (.....)

4.1.2 Metin Üzerine Çalışmalar (M.Ü.Ç.)

M.Ü.Ç. Etkinlik 1

Amaç: Şiirin anlaşılabilmesi için bazı sözcüklerin anlamlarının sözcüksel bağdaşıklık ilişkilerini sorgulayarak sezdirmek.

Süreç: Başlık yazılmadan ve belirli sözcükler çıkarılarak şiir verilir. Öncelikle öğrenciler verilen listeden yararlanarak boşlukları doldurur. Daha sonra şiiri dinleyerek cevaplarını kontrol ederler.

Aşağıdaki sözcüklerden uygun olanını şiir içerisinde verilen boşluklara yerleştiriniz.

avluda	kuzu	kaynana
düğün	incecik	yolumuz
dostlara	kız	

ŞEN OLA DÜĞÜN ŞEN OLA

1 Davullar çift çift vurula
[] halay kurula
Düşler hayıra yorula
Şen ola düğün şen ola

2 Döndü davarları sağa
Bayrak dikile çardağa
[] evine nur yağa
Şen ola düğün şen ola

3 Boncuklu sofra serile
Kat kat yufkalar dürüle
[] şerbet verile
Şen ola düğün şen ola

4 Kuş ötsün [] nelesin
Görümceler un elesin
Düğün bize de gelesin
Şen ola düğün şen ola

5 Çalınsın saz ötsün teller
Oyuna çıksın güzeller
Kıvrılsın [] beller
Şen ola düğün şen ola

6 Gelin giyinsin atlası
Kalaylansın bakır tası
Ağlansın [] anası
Şen ola düğün şen ola

7 Bir o yana bir bu yana
Kol kol seymenler dolana
Gözlerin aydın []
Şen ola düğün şen ola

8 Çifte kurşun ata ata
Gelini bindirdik ata
[] yeni hayata
Sen ola düğün sen ola

Şiiri dinleyerek cevaplarınızı kontrol ediniz.

M.Ü.Ç. Etkinlik 2

Amaç: Şiirin dilsel özelliklerinden yinelemeyi vurgulamak.

Süreç: Öğrenciler, şiiri tekrar okuyarak ve şiirdeki mısralardan yararlanarak uygun bir başlık seçerler.

Sizce bu şiirin başlığı ne olmalıdır, aşağıdaki kutuya yazınız. Neden?

M.Ü.Ç. Etkinlik 3

Amaç: Şiirin derinlemesine anlaşılmasını sağlamak ve öğrencileri yeni öğrendikleri bilgileri kullanmaya sevk etmek.

Süreç: Öğrenciler, şiirin her bir kıtasına ait resmi bulurlar ve eşleştirirler, daha sonra bu resimleri ve şiirin kıtasını açıklarlar. Bu sayede, hem anlama düzeyi test edilmiş olur, hem de öğrencilerin yeni öğrendikleri sözcükeri ve yapıları kullanmaları sağlanır.

Aşağıdaki resimlerin üzerinde verilen kutucuğa, o resimle ilgili olan kıtanın numarasını yazınız ve resimlerde neler gördüğünüzü anlatınız.

M.Ü.Ç. Etkinlik 4

Amaç: Şiirde okunan bazı kalıpların öğrenilip öğrenilmediğini test etmek amacıyla bellek çalışması yapmak ve birlikte kullanılan sözcükleri öğretmek.

Süreç: Şiirde geçen yapılar bölünmüş bir şekilde verilir ve öğrencilerden bunları eşleştirmeleri istenir. Böylelikle yine Türk düğünü kavramı ile ilgili bazı kalıpları tekrar etmiş olurlar.

Okuduğunuz şiiri kapatınız ve aşağıdaki yapıları aklınızda kalan haliyle birbirleri ile eşleştirerek aşağıdaki tümceleri doldurunuz.

1. bel	a. dürmek
2. yufka	b. yormak
3. sofrası	c. kıvrırmak
4. bayrak	d. vurmak
5. hayra	e. elemek
6. un	f. sermek
7. davula	g. dikmek

1. Rüyaları her zaman iyilik getirir.
2. Hamur işi yaparken gerekir.
3. Köy düğünlerinde adettir.
4. Düğün evinin girişine ya da balkonuna bir gelenektir.
5. Düğün günü misafirlere ikram etmek için gerekir.

M.Ü.Ç. Etkinlik 5

Amaç: Şiirde kullanılan “edilgen çatı” yı pekiştirmek.

Süreç: Öğrencilere zaten öğrenmiş oldukları etken ve edilgen çatının kullanımının hatırlatılması adına birer örnek verilir ve ardından verilen cümlelerin etken ya da edilgen olduğuna dair karar vermeleri istenir.

Aşağıda verilen cümleleri okuyunuz ve edilgen çatı ise yanına (A), etken çatı ise yanına (B) yazınız.

A. Edilgen Çatı: Eylemin kim tarafından yapıldığı belli değildir.

B. Etken Çatı: Yüklem durumundaki fiilin gösterdiği işi doğrudan doğruya öznenin kendisi yapar.

	Görümceler un elesin.
	Düğün evine bayrak dikilsin.
	Kaynana yemek hazırlasın.
	Etiler yufkaları dürsün.
	Misafirler için sofraya serilsin.
	Bakır tas kalaylansın.

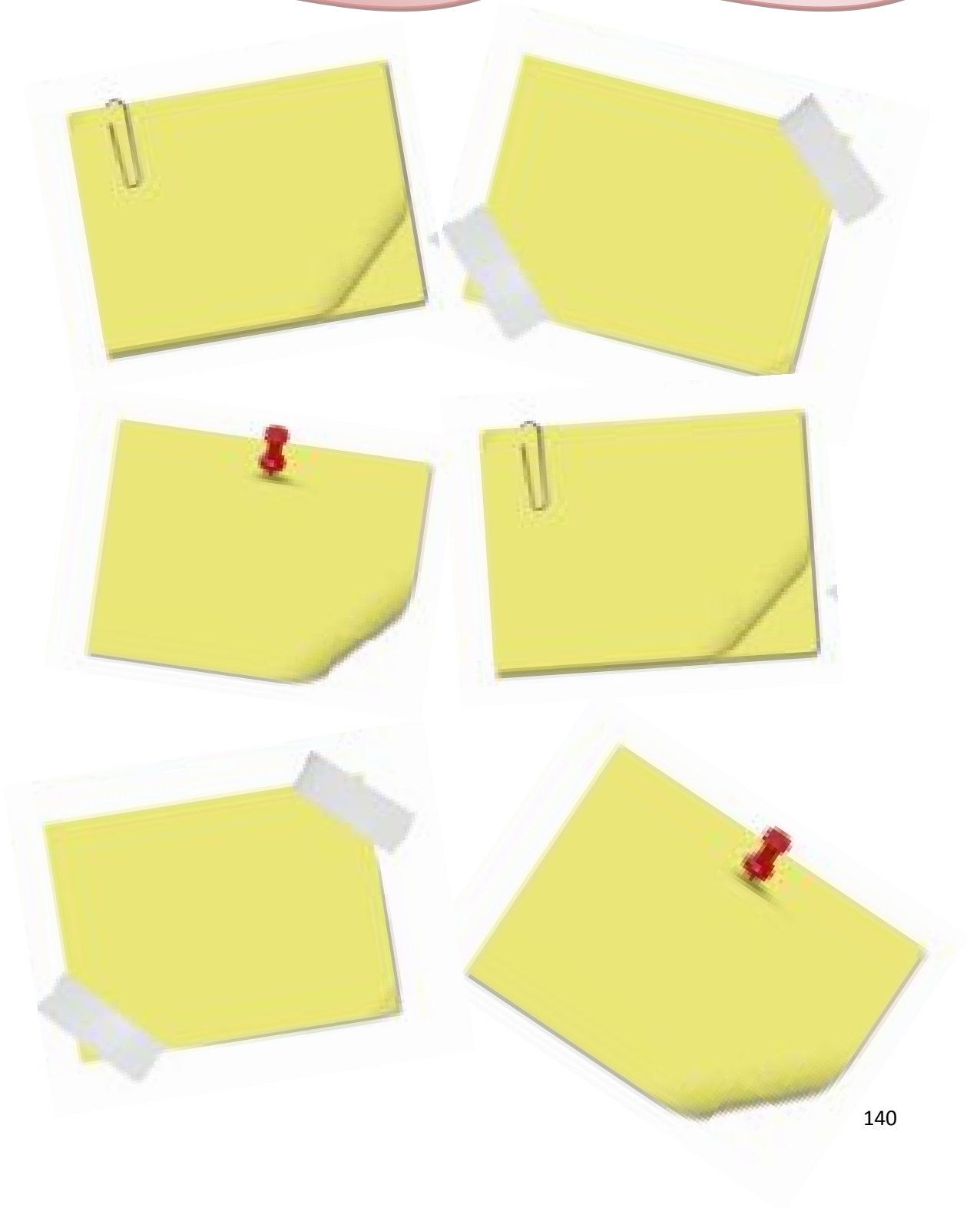
4.1.3 Metin Sonrası Çalışmalar (M.S.Ç.)

M.S.Ç. Etkinlik 1

Amaç: Şiirde geçen ve önceki alıştırılmalarda bağımlı olarak yaptıkları dil çalışmasını ve sözcük çalışmalarını bağımsız olarak kullanabilmelerini sağlamak. Bununla birlikte öğrencinin kendi kültürünü de yeni edindiği kültürel bilgilerle karşılaştırabilmesini sağlamak.

Süreç: Öğrenciler kendi kültürlerinden bir düğün için yapılacak listesi hazırlarlar, kuracakları cümlelerde özellikle edilgen çatı kullanmaya dikkat ederler.

Ülkenizde yapılacak olan bir yakınınızın düğününü planladığınızı düşünün ve yapacaklarınızı unutmamak için aşağıdaki küçük not kağıtlarına yapmanız gerekenlerin bir listesini hazırlayınız.

M.S.Ç. Etkinlik 2

Amaç: Şiir dilinin özelliklerinden yinelemeler ve ses uyumuna dikkati çekerek öğrencilerin bağımsız bir şekilde cümleler üretmesini sağlamak.

Süreç: Öğrenciler bir önceki etkinlikte kendi kültürlerine ait bir düğün için hazırladıkları listeden yararlanarak mevcut şiire yeni bir kıta eklerler. Kendi kıtalarını yazarken de işledikleri şiir ile bütünlüğün bozulmaması için ses uyumuna dikkat ederler. Yazdıkları bu kıtayı da arkadaşlarıyla müzik eşliğinde söyleyerek paylaşırlar.

Aşağıdaki kutuya, verilen şiirin ses uyumunu dikkate alarak kendi ülkenizdeki düğünü anlatan bir kıta ekleyiniz.

A large, empty rectangular box with a light orange background and a white border. It contains four horizontal dotted lines for writing.

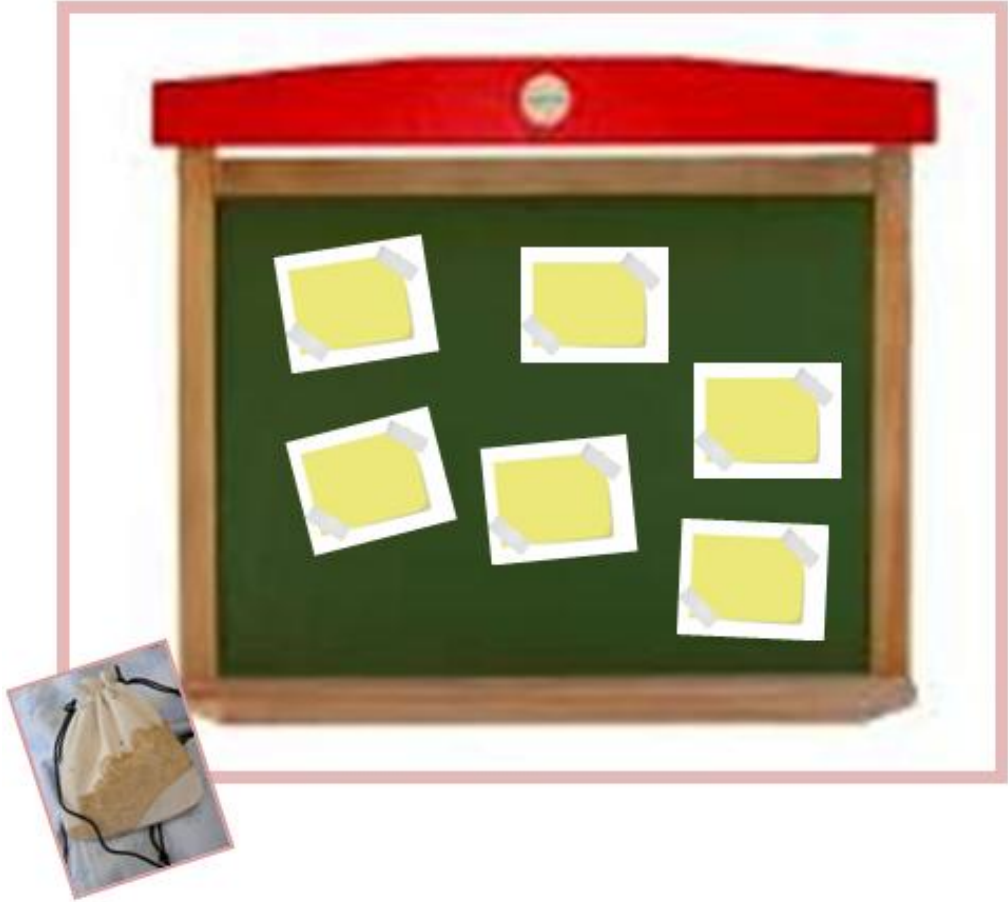

M.S. Ç. Etkinlik 3

Amaç: Öğrencilerin dil kullanımı becerilerini geliştirmek ve yaratıcılığını pekiştirmek.

Süreç: Öğrenciler, birbirlerinin yazdıkları kıtalara bakarak, resim çizerler. Daha sonra öğretmen bu resimleri tahtaya asar ve öğrenciler tarafından yazılan kıtaları bir poşete koyar. Sınıf iki gruba ayrılır ve her bir gruptan bir öğrenci sırayla tahtaya çıkarak poşetten bir şiir seçer, okur ve uygun resmin altına yapıştırır. En önce tamamlayan grup yarışmayı kazanır.

İçerisi şiir dolu olan poşetten bir şiir seçiniz ve tahtada gördüğünüz resimlerden uygun olanının altına yapıştırınız.

4.2. “Bayram” Örneğinde Metin Etkinlikleri

Çalışmanın ikinci örnek uygulaması olarak da Orhan Veli Kanık’ın “Bayram” adlı şiiri kullanılmıştır. Bu şiirin kullanılmasının sebebi çocuklukla ilgili bazı önemli kültürel öğeler içermesidir. Bayramlar çocuklar için farklı anlam taşımaktadır, bu nedenle tüm öğrencilerin ilgisin çekebilecek bir konudur. Bunun yanında, şiirin başlığından yola çıkarak, Türkiye’de kutlanan önemli bayramların tanıtılması da mümkün olacaktır. Bu nedenle, çocukluk teması üzerinden gidilerek, Türk kültürüne özgü kavramlar aktarılacaktır.

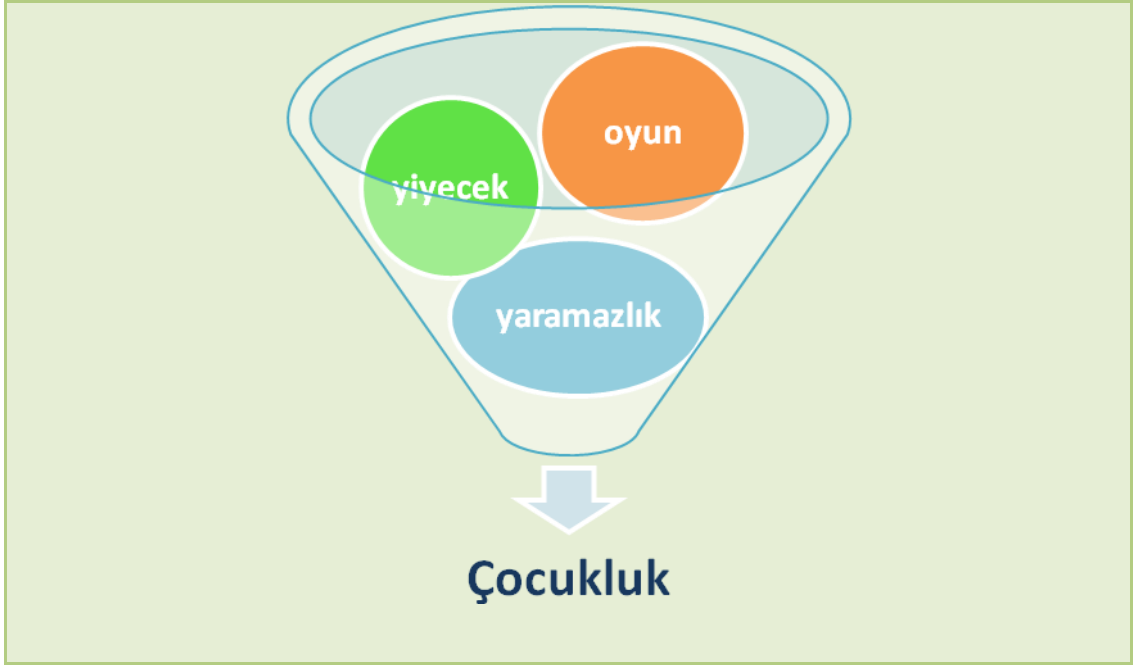
4.2.1 Metin Öncesi Çalışmalar (M.Ö.Ç.)

M.Ö.Ç. Etkinlik 1

Amaç: Derse hazırlık olması bakımından şiirde işlenen bir tema olan çocukluk hakkında öğrencilerin fikirlerini alarak yani kaynak kültürden yola çıkarak konuya bir geçiş sağlamak.

Süreç: Öğrencilerin kendi çocukluklarına ilişkin akıllarında kalan yiyecek, oyuncak gibi kavramlar hakkında konuşmaları istenir.

Çocukluğunuzdan size kalan aşağıdaki anı külahına siz başka neler koymak isterdiniz? İçerisindeki “oyun, yiyecek ve yaramazlık” adlı anılardan sizin aklınızda neler kaldı? Arkadaşlarınızla paylaşınız.

M.Ö.Ç. Etkinlik 2

Amaç: Öğrencinin şiire olan ilgisini uyandırmak.

Süreç: Öğrencilerden şiir içerisindeki bir durumda olsalardı ne yaparlardı veya nasıl cevap verirdiler gibi bir soruyu cevaplamaları istenir. Bunun için de şiirin ilk mısrası olan “Kargalar, sakın anneme söylemeyin!” cümlesi öğrencilerle paylaşılır ve eğer bu şiiri kendileri yazıyor olsalardı, bunu çocukluklarında yaptıkları hangi olay adına yaparlardı, paylaşımları istenir.

Aşağıdaki cümle, okuyacağınız şiirin ilk mısrasıdır. Eğer şair siz olsaydınız, çocukluğunuzda ya da geçmişte yaşadığınız hangi olay için bu şiiri yazardınız? Verilen kutuya kısaca bu anınızı yazınız.

**"KARGALAR,
SAKIN
ANNEME
SÖYLEMEYİN!"**

M.Ö.Ç. Etkinlik 3

Amaç: Şiirde geçen önemli sözcükleri öğretmek.

Süreç: Öğrencilere sözcüklerin listesi verilir ve bunları uygun resimlerle eşleştirmeleri istenir.

Aşağıdaki sözcükleri resimlerle eşleştiriniz.

1. macun
2. zıp zıp
3. horoz şekeri
4. simit
5. kayık salıncağı

M.Ö.Ç. Etkinlik 4

Amaç: Şiirin doğru anlaşılabilmesi için bazı kültürel kavramları öğretmek.

Süreç: “Bayram” başlıklı şiirin daha kolay anlaşılabilmesi için öğrencilere “bayram” kavramı sunulur ve kendi kültürlerinden de yola çıkarak Türkiye’de kutlanan dini bayramlar tanıtılır. Her bir bayram ile ilgili bir cümle verilir ve öğrencilerden bunları eşleştirmeleri istenir.

Etkinlik 4a:

Şair Orhan Veli Kanık’a ait okuyacağınız şiirin başlığı “Bayram” dır. Sizin ülkenizde ne tür bayramlar kutlanmaktadır?

BAYRAM	NE OLMUŞ?
1.	
2.	
3.	
4.	

Etkinlik 4b:

Aşağıda, Türkiye’de kutlanan bazı bayram isimleri bulunmaktadır. Sizce bunlardan hangileri “dini bayram”, hangileri “mill bayram” dır? Uygun kategoriye yazınız ve bayramlarla ilgili verilen cümleleri eşleştiriniz.

Milli Bayramlar	Dini Bayramlar
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	

1. Cumhuriyet ilan edildi.
2. Oruç tutulan Ramazan ayı sona erdi.
3. Atatürk, Kurtuluş Savaşı’nı başlatmak için Samsun’a çıktı.
4. Müslümanlar koç, dana gibi hayvanları kurban olarak keserler.
5. İşgal kuvvetleri, Türkiye’yi terk etmişlerdir.
6. Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) açıldı.

A. 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı

B. Kurban Bayramı

C. 30 Ağustos Zafer Bayramı

**D. 19 Mayıs Atatürk'ü Anma
Gençlik ve Spor Bayramı**

**E. 23 Nisan Ulusal Egemenlik
ve Çocuk Bayramı**

**F. Şeker Bayramı
(Ramazan Bayramı)**

M.Ö.Ç. Etkinlik 5

Amaç: Kültürel kavramları öğretmek.

Süreç: Şiir içerisinde geçen “topların atılması” ile ilgili dizenin anlaşılması için bayramlarda gerçekleştirilen etkinliklerle ilgili fotoğraflar verilerek bunları verilen cümlelerle eşleştirmeleri istenir.

Aşağıdaki resimlerde, dini bayramlarda yapılan bazı etkinlikler verilmiştir. Resimleri, uygun cümle ile eşleştiriniz. Siz de kendi ülkenizdeki bayramlara ait etkinliklerden bahsediniz.

1. Bayramlarda çocuklar birlikte oyun oynarlar.
2. Çocuklara “bayramlık” yani yeni kıyafetler alınır.
3. Erkekler, sabah bayram namazına giderler.
4. Bütün aile hep birlikte yemek yenir.
5. Bayram sabahı top atılır, bu, bayramı müjdeler.
6. Çocuklara şeker verilir.
7. Kurban bayramında kurban kesilir.
8. Çocuklar bayram parası toplar.
9. Misafirlere ikram etmek için bayram tatlısı hazırlanır.
10. Küçükler büyüklerin ellerini öper.

4.2.3 Metin Üzerine Çalışmalar (M.Ü.Ç.)

M.Ü.Ç. Etkinlik 1

Amaç: Anlama düzeyini ölçmek.

Süreç: Öğrenciler öncelikle şiiri okurlar, ardından da şiirdeki belirli kelimeler ya da tamlamaların anlamlarına veya tamamen şiirin konusuna ilişkin okuduğunu anlama sorularını cevaplarlar.

Aşağıdaki şiiri okuyup şiirle ilgili verilen soruları cevaplayınız.

BAYRAM

Kargalar, sakın anneme söylemeyin!
Bugün toplar atılırken evden kaçıp
Harbiye Nezareti'ne gideceğim.
Söylemezseniz size macun alırım,
Simit alırım, horoz şekeri alırım;
Sizi kayık salıncağına bindiririm kargalar,
Bütün zıpızıplarımı size veririm.
Kargalar, ne olur anneme söylemeyin!

Orhan Veli Kanık

Harbiye Nezareti: Günümüzdeki Milli Savunma Bakanlığı. Tam Türkçe karşılığı ise Savaş Bakanlığı'dır.

1a. Şair, ne yapacağı için annesinden korkmaktadır?

.....

.....

.....

1b. Şair, neden özellikle kargaların annesine söyleyeceğinden korkmaktadır?

.....

.....

.....

1c. Şair, sabah erkenden toplar atılırken neden Harbiye Nezareti'ne gitmek istemektedir? Uygun cevabı işaretleyiniz ya da kendi cevabınızı yazınız.

A. Babası subay olduğu için onu ziyaret edecektir.

B. Savaş olduğu için asker olmak istemektedir.

C. Bahçesinde arkadaşlarıyla oynayacaklardır.

D. Diğer.....

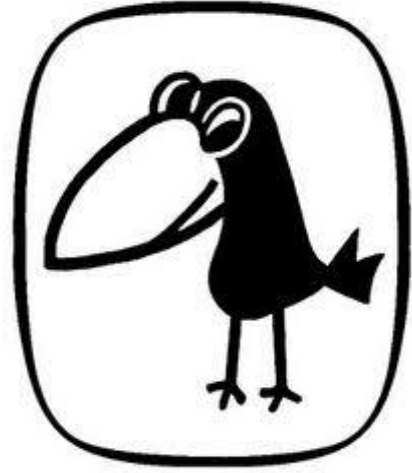
Eski Harbiye Nezareti

Bayram Topu

1d. Annesine söylememeleri karşılığında, şair kargalara aşağıdakilerden hangilerini vaad etmektedir? İşaretleyiniz.

- Simit
- Dondurma
- Horoz şekeri
- Pamuk şekeri
- Macun
- Zıpzıp
- Elma şekeri

4.2.3 Metin Sonrası Çalışmalar (M.S.Ç.)

M.S.Ç. Etkinlik 1

Amaç: Öğrencinin öğrendiklerini uygulamasını sağlamak.

Süreç: Öğrenciler, şiirin orijinalinden yararlanarak kendi şiirlerini yazarlar. Metin öncesi çalışmaların 2. etkinliğinde öğrencilere ilk mısra verilerek eğer şair kendileri olsaydı ne yaptıklarından dolayı bu durumda oldukları sorulmuştu. Bu etkinlikte de aynı durumdan yararlanarak aynı şairin yaptığı gibi nelerden vazgeçebileceklerini şiir olarak yazmaları istenmektedir.

Okuduğunuz şiirden yararlanarak, siz de aşağıda verilen mısraların arasını doldurup kendi şiirinizi yazınız. Siz kargalara ne vaad ederdingiz?

Kargalar, sakın anneme söylemeyin!

.....

.....

.....

.....

.....

Kargalar, ne olur anneme söylemeyin!

M.S.Ç. Etkinlik 2

Amaç: Şair hakkında bilgi vererek öğrencileri Türk Edebiyatı hakkında bilgilendirmek ve araştırmaya sevk etmek.

Süreç: Öğrencilere, şair Orhan Veli Kanık hakkında bir konuşma dinletilir ve bu dinleme etkinliğinin sonucunda verilen yargılardan hangilerinin doğru, hangilerinin yanlış olduğunu tahmin etmeye çalışırlar. Bu sayede, bir dönem hakkında kısmen bilgi sahibi olarak bir şairi tanımış olurlar. Bununla birlikte bu bilgilerin çevresinde görsel olarak şairin bazı şiirleri konur ve öğrenciler başka şiirlere de aşina olmuş olurlar.

Aşağıda, şair Orhan Veli Kanık'ın hayatıyla ilgili bir metni dinleyiniz ve aşağıdaki cümlelerden “doğru” olanların yanına (D), “yanlış” olanların yanına ise (Y) yazınız.

.....

- Şair 36 yıllık yaşamında yalnızca şiir yazmıştır.

.....

- Orhan Veli'nin takma ismi Mehmet Ali Sel'dir.

.....

- Orhan Veli, sırasıyla ölçü ve uyağı, tasviri, şairaneliği, hayali, süsü ve zeka oyunlarını şiirinden çıkarmıştır.

.....

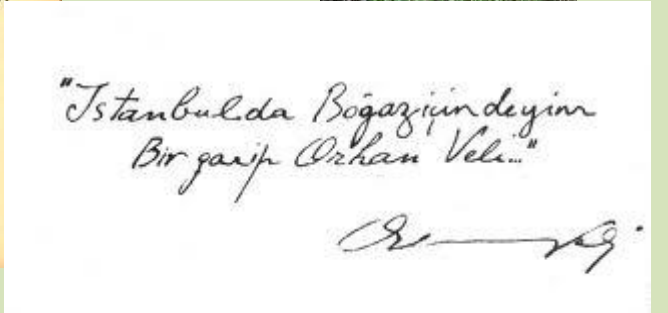
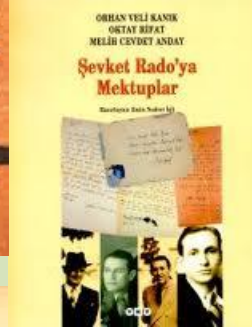
- Orhan Veli Kanık, belediye görevlileri tarafından açılan bir çukura düşerek hayatını kaybetmiştir.

.....

- Shakespeare'in Hamlet ve Bir Yaz Gecesi Rüyası isimli eserlerini Türkçeye çevirdi.

.....

- Orhan Veli Kanık'ın şiir hayatı üç dönemde incelenebilir: Garip öncesi , Garip dönemi ve Garip sonrası.

M.S.Ç. Etkinlik 3

Amaç: Türk şiiri hakkında öğrencileri bilgilendirmek.

Süreç: Öğrencilere Orhan Veli Kanık'ın şiirlerinde kullandığı temaları anlatan bir metin verilir. Metnin çevresinde de Orhan Veli'nin kendi el yazısıyla yazılmış bazı şiirleri verilmiştir. Metnin ardından bu temaları işleyen bazı şiirler verilir ve öğrencilerden şiirin temasını belirlemeleri istenir.

Aşağıda şair Orhan Veli'nin şiirlerinde kullandığı temaları açıklayan bir metin bulunmaktadır. Bu metinden yola çıkarak Orhan Veli'nin verilen şiirlerindeki temaları yazınız.

Vatan İçin

Neler yapmadık şu vatan için
Kınımız öldük,
Kınımız nutuk söyledi

Orhan Veli

Delikli Şiir

Ceft delik, cepken delik,
Yen delik, kaftan delik,
Örm delik, mintan delik;

Kevga misin be karneplik
Orhan Veli

Her şeyin şiire konu edinilebileceğine inanan Orhan Veli ve arkadaşlarının Türk şiirine yaptığı en büyük katkılardan biri de bu inançlarını eserlerinde uygulamaları oldu. Bunun için de ilk olarak sıradan insanı kendilerine konu edindiler. Böylece, eski şiirlerdeki kahramanlaştırılan ideal insan tipinin yıkılmasını sağladılar. Toplum eleştirisi teması da Orhan Veli tarafından sık sık kullanıldı. Orhan Veli pek çok şiirinde ise aşk ve cinsellik konusunu işledi. Öte yandan çocukluk şairin hem Garip öncesi hem de Garip döneminde sık sık kullandığı temalardan biriydi. Sanatçının çocuk algısıyla yazdığı şiirlerde duygu tonu diğer şiirlerine göre çok daha fazladır. Şairin işlediği diğer temalar arasında yaşama sevinci, savaş, yolculuk gelir. Varolmanın ve yaşamın sevincini Türk edebiyatına sistemli olarak yerleştiren isim Orhan Veli olmuştur. Ayrıca, Kanık, Türk şiirinin sayılı İstanbul şairlerinden biri kabul edilmektedir.

DAYANILIR ŞEY DEĞİL

Bilmem ki nasıl anlatsam;
Nasıl, nasıl, size derdimi!
Bir dert ki yürekler acısı,
Bir dert ki düşman başına.
Gönül yarısı desem...
Değil!
Ekmek parası desem...
Değil!
Bir dert ki...

Dayanılır şey değil

ORHAN VELİ KANIK

Şiirler alıyorum

Eskiler alıyorum
Akş. yıldız yapıyorum
Musiki ruhum gidasıdır
Musikiye bağlıyorum
Şiir yazıyorum
Şiir verip, eskiler alıyorum
Eskiler verip, musikiyi alıyorum
Bir de raka şiirinde boluk olam!

Orhan Veli

Rubai

عزیز او بربك سریت گدر بر بانه ده
بفك كوی قلمه آفاطه طوبیافده
فنا به قدر طمانی که بکار چه کیستی
قدت و باجاقز باشایوب دور بقده

12 niyah

Orhan Veli KANIK

A.

ZİLLİ ŞİİR

Biz memurlar,
Saat dokuzda, saat on ikide, saat beşte,
Biz bizyizdir caddelerde.
Böyle yazmış yazımızı Ulu Tanrı;
Ya paydos zilini bekleriz,
Ya aybaşını.

B.

HARBE GİDEN

Harbe giden sarı saçlı çocuk!
Gene böyle güzel dön;
Dudaklarında deniz kokusu,
Kırpiklerinde tuz;
Harbe giden sarı saçlı çocuk!

C.

DAVET

Bekliyorum
Öyle bir havada gel ki,
Vazgecmek mümkün olmasın.

D.

NE KADAR GÜZEL

Çayın rengi ne kadar güzel,
Sabah sabah,
Açık havada!
Hava ne kadar güzel!
Oğlan çocuk ne kadar güzel!
Çay ne kadar güzel!

E.

KEŞAN

21.08.1942,
Cumhuriyet Hanı'nda;
Ne güzel bir geceydi!
Sabaha karşı yağmur yağdı.

Güneş doğdu, ufuk kana boyandı;
Çorbam geldi, sıcak sıcak;
Kamyon geldi kapımıza dayandı.

Karnım tok,
Sırtım pek;
Ver elini Edirne şehri.

F.

KUŞ VE BULUT

Kuşçu amca!
Bizim kuşumuz da var,
Ağacımız da.
Sen bize bulut ver sade
Yüz paralık.

4.3. Genel Değerlendirme

Bu çalışma, genel olarak günümüzün çokkültürlü bireylerine etkin bir eğitim ortamı oluşturabilmek adına benimsenmiş kültürlerarası bildirişim odaklı yaklaşımı kullanarak ve buna paralel olarak Ortak Avrupa Çerçevesi kapsamında belirlenen sosyo-kültürel dil yetisini geliştirme bağlamında yabancı dil olarak Türkçe öğretimine katkı sağlamak amacıyla hazırlanmıştır. Bu amaca hizmet etmek adına da yazınsal metin türü olarak şiir seçilmiş ve öncelikle kültürel değerlerin bu yolla aktarımını sağlama bağlamında alanda var olan durum değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Kültür aktarımı açısından şiirin önemli bir metin türü olduğunu savunan bu çalışmada, durumu örneklendirmek adına iki adet uygulama metni sunulmuştur ve bu bağlamda hazırlanan etkinlikler açısından uygulamalar ile ilgili şöyle bir değerlendirme yapmak mümkündür:

- Hasan Turan’a ait “Şen Ola Düğün Şen Ola” başlıklı şiir, Avrupa Konseyi tarafından da belirlendiği üzere yabancı dil öğretiminde verilmesi gereken sosyokültürel kavramlardan “günlük yaşam bakımından; yiyecek ve içecek, kişiler arası ilişkiler bakımından; aile yapıları ve ilişkileri, kuşaklar arası ilişkiler ve değerleri, bunun yanında sosyal sınıf bakımından; gelenekler ve müziği, sosyal gelenekler bakımından; elbiseleri ve son olarak da adet olmuş davranışlar bakımından; evlilik gelenekleri, törenler, kutlamalar ve danslar” gibi bir kültüre özgü değerleri bire bir yansıtmaktadır.
- Orhan Veli Kanık’a ait “Bayram” başlıklı şiir de yine bu kavramlardan “günlük yaşam bakımından; yiyecek ve içecek, yaşam koşulları bakımından; ev koşulları, kişiler arası ilişkiler bakımından; aile yapıları ve ilişkileri, kuşaklar arası ilişkiler, değerler, inançlar ve davranışlar bakımından; gelenekler, sosyal gelenekler bakımından; yasaklar ve son olarak adet olmuş davranışlar bakımından; törenler ve kutlamalar” gibi değerleri yansıtmaktadır.

- Her iki uygulamada da söz konusu bu kavramların doğru bir biçimde anlaşılmasını sağlamak adına, öncelikle öğrenciyi bağımlı dil kullanımından bağımsız dil kullanımına götürecektir ve öğrenci merkezli bir yaklaşımla öğrenciyi üreten bir birey haline getirme amacıyla hazırlanmış bu etkinlikler; metin öncesi, sırası ve sonrası olarak üç aşamada sunulmuştur.
- Kültürel öğelerin yanı sıra, “yineleme, imge, benzetme” gibi şiir diline özgü kullanımlar da etkinliklere dahil edilmiştir. Bu söz sanatları sayesinde öğrenciler metin içerisinde mevcut olan hem anlamsal hem de estetik kodu çözerek verilen metinleri tam anlamıyla anlayabilmektedirler.
- Bununla birlikte etkinlikleri ve birtakım kültür içerikli kavramları daha somut kılmak adına karikatür ve resim gibi görsel materyallerden yararlanılmıştır. Bu materyaller de dolaylı bir şekilde kültür aktarımı açısından ek bilgiler sunmaktadırlar.
- Şiirlerin içeriğindeki kültürel öğelerin yanı sıra edebiyatın genel olarak temel bir kültür yansıtıcısı olduğu görüşünden yola çıkılarak ikinci şiirde şair Orhan Veli Kanık’ın hayatı, dönemi ve eserleri üzerine de bir etkinlik hazırlanmıştır.
- Yabancı bir kültürü benimsemek, öncelikle kişinin kendi kültürünü tanımasıyla mümkün olacaktır. Bu bağlamda da yapılan etkinliklerde öğrencilerin verilen durum ile ilgili kendi kültürlerini sınıf ortamına taşımaları sağlanmıştır ve bu yönde yönergeler verilmiştir.
- Örnek şiirler içerisinde bulunan ve belirli bir dilbilgisi kuralını kapsayan cümlelerden yararlanarak dilsel düzeyde etkinlikler hazırlanmıştır.

Kısacası, hazırlanan etkinlikler hem kültürel öğelerin aktarımını sağlayıcı, hem de şiir türünün özellikleri ve dilsel öğelerin farklı kullanımlarının farkındalığını geliştirici nitelik taşımaktadır. Bütün bunlar farklı kültürlerin dünyaya bakış açısını yansıtan dilsel görüntülerdir.

Sonuç olarak şiir, hem içeriği hem de biçimi bakımından yabancı dil sınıflarında eğlenceli ve öğretici bir ortam yaratmak için kullanılabilecek önemli bir yazınsal metin türüdür. Kısa ve öz bir metinle, bir topluma özgü pek çok kavram aynı anda sunulabilmektedir. Bu bağlamda şiir, günümüz yabancı dil ğretim politikalarına doğrudan hizmet etmektedir.

SONUÇ

Son yıllarda teknoloji alanında yaşanan hızlı gelişmeler insan hayatını pek çok bakımdan etkilemiştir. Bilgisayar ve internet sayesinde insanlar farklı kültürler hakkında bilgi sahibi olmuşlar, hiç gitmedikleri ülkeleri ve kültürleri sanal yollarla ziyaret ederek bilgilerini geliştirmişlerdir. Bunun yanı sıra değişen dünya düzeninden ve gelişen teknolojiden ulaşım sistemlerinin de etkilenmesiyle, insanlar kolaylıkla farklı ülkelere gerek tatil, gerekse eğitim ve iş amaçlı geziler düzenlemeye başlamışlardır. Bu da farklı dilden, ırktan, dinden insanların birbirlerine daha fazla aşina olmalarını sağlamıştır. Bu sebeplerle yabancı bir dil öğrenmek tüm dünya vatandaşları açısından bir zorunluluk haline gelmiştir.

Yabancı dil öğrenme amaçlarının değişmesiyle birlikte öğrenme sisteminde, içeriğinde de birtakım değişiklikler yaşanmıştır. Artık amaç, farklı kültürdeki insanlarla iletişime geçmek olduğundan sağlıklı ve barışçıl bir iletişimin sağlanabilmesi için kültürlerarası iletişimde gerekli olan kültürel yetinin kazanımı önemli bir hale gelmiştir. Bu görüşlerden yola çıkarak yapılan bu çalışmada öncelikle yabancı dil öğretiminde kültür aktarımının zorunlu olduğu ortaya konmuş ve bu bağlamda özgün dil yapılarını ve kültürü barındıran yazınsal metinlerin önemli bir öğrenme ortamı yaratabileceği görüşünden yola çıkılarak şiir türünün yabancı dil sınıflarında kullanılması gerektiği savunulmuştur.

Çalışmanın ilk bölümünde dil-düşünce-kültür kavramlarının tanımlarına ve birbirleri arasındaki ilişkiye değinilmiştir. Dil düşüncenin yansıtıcısıdır, insanlar düşüncelerini ancak dil yoluyla somutlaştırarak karşılındakine ifade edebilmektedirler. Bu bağlamda dil olmadan düşünce ortaya çıkamaz. Kültür, insanın hayatı boyunca yaşama dair öğrendiği her şeyi kapsamaktadır ve insanlar yaşamda edindikleri tüm birikimler sayesinde kendilerini ifade edebilme gücü bulmaktadırlar. Bir insanın konuşma tarzı, kullandığı sözcükler her ne kadar bireysel olarak değerlendirilse de genelde sahip olduğu kültürü yansıtmaktadır. Dil ve kültür birbirinden ayrılmayan iki olgu olduğuna göre yabancı bir dilin öğretiminde de kültür asla göz ardı edilmemelidir, aksi takdirde yabancı dil öğrenimi bir iletişim boyutuna geçemeyecek, örnek dilbilgisi cümlelerinin kullanımıyla sınırlı kalacaktır. Kültür,

dille ifade edilebildiğine göre belirli bir düzeyde kültüre sahip olmadan bireyler arasında bir paylaşım alanı bulunamayacaktır. M.Ö. 4. yy da Chung Tsu tarafından yazılmış bir şiir, çalışmanın birinci bölümünü özetler niteliktedir, dil, düşünce ve kültür arasındaki ilişkiye ışık tutmaktadır:

“Kurbağaya nasıl bahsederim denizden
Yaşadığı gölü hiç terk etmemişken?
Yaz ülkesinin kuşuna nasıl anlatırım soğuğu
Doğduğu topraklardan başka bir yere gitmemişken?
Filozofla nasıl konuşurum hayatı,
Kendi fikrinin mahkûmu iken? (akt. Aytekin, 2009)

Şiirde de belirtildiği üzere yabancı bir kültürün benimsenmesi ve dolayısıyla o dilin etkin bir biçimde kullanılabilmesi için öğrenenlere bazı kültürel değerlerin tanıtılması gerekmektedir. Bu bağlamda yabancı dil sınıflarında kültür aktarımı amacıyla metin kavramı gündeme gelmiş, özellikle özgün metinler olan yazınsal metinler yabancı dil öğretim sürecinde önem kazanmıştır. Bu nedenle çalışmada, yazınsal metinlerin yabancı dil öğretimi açısından önemine değinilmiş ve uygulamada belirlenen amaçlar doğrultusunda dikkat edilmesi gerekenler anlatılmıştır.

Bu çalışmada güdülen amaç, yabancı dil öğretiminde özellikle kültürlerarası bildirişim odaklı yaklaşımda üst amaç olarak belirlenen kültürel yetiyi yazınsal metin türü olan şiir yoluyla sağlamak için bir örnek oluşturmaktır. Dizelerde anlatılmak istenilen ne olursa olsun, ister aşk, isterse ideoloji ya da politik bir tavır, şiir mutlaka üretildiği toplumun özelliklerini yansıtacaktır. Bu görüşten yola çıkarak çalışmanın ikinci bölümünde yabancı dil öğretiminde öncelikle şiirin türsel özelliklerinden bahsedilerek kültürel işlevleri bağlamında şiir türleri tanıtılmış, daha sonra da yabancı dil öğretimi açısından şiirin önemine değinilerek şiirlerle etkili ve başarılı bir ders için yabancı dil öğretiminde şiir seçimi ve uygulama ölçütleriyle ilgili bilgiler sunulmuştur.

Çalışmanın üçüncü bölümünde yabancı dil öğretmenlerine yararlı olabileceği düşünülerek ve uygulama örnekleri oluşturmak amacıyla ders içi çalışmalar için birtakım önerilerde bulunulmuştur. Şiir yoluyla kültür aktarımının sağlanacağı bir yabancı dil dersinde, metin öncesi, metin sırası ve metin sonrası aşamalarda uygulanabilecek etkinliklerden bahsedilmiştir. Daha sonra, günümüzde çeşitli eğitim kurumlarında kullanılan Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi kapsamında hazırlanmış ders kitaplarından seçilen farklı setler şiir çalışmalarının amacı, biçimi ve içeriği kapsamında incelenmiştir. Bu incelemelerin sonucunda da şiir türünün yabancı dil olarak Türkçe ders kitaplarında çok yer almadığı görülmüştür. Şiirlerin, bazı setlerin ileri düzey kitaplarında yer aldığı, ancak çoğunun temel amacının kültür aktarımına hizmet etmek olmadığı gözlenmiştir. Bazı şiirler, yalnızca okuma amacına hizmet ederken bazıları da dilbilgisi çalışmaları için kullanılmaktadır. Bununla birlikte çok fazla olmamasına rağmen, kültür aktarımı amacıyla hazırlanmış etkinliklerle de karşılaşmıştır.

Çalışmanın son bölümünde de tüm öneriler ve eleştiriler göz önünde bulundurularak yabancı dil olarak Türkçe öğretim sürecine kültür aktarımı bağlamında katkı sağlaması amacıyla iletişimsel yaklaşım kapsamında, şiirin türsel özelliklerine de değinilerek iki adet uygulama örneği sunulmuştur. Uygulama örneği olarak Hasan Turan'a ait "Şen Ola Düğün Şen Ola" şiiri ve Orhan Veli Kanık'ın "Bayram" şiiri kullanılmıştır. Şiirler, öğrenciyi bağımlı dil kullanımından bağımsız dil kullanımına geçirmek amacıyla metin öncesi çalışmalar, metin üzerine çalışmalar ve metin sonrası çalışmalar olmak üzere üç bölümde hazırlanan etkinlikler ile sunulmuştur. Metin öncesi çalışmalarda, öğrencinin şiire karşı ilgisini uyandırmak, tarihi ve kültürel altyapıyı sağlamak ve farklı dil kullanımlarını anlamayı kolaylaştırmak amacıyla aşağıdaki çalışmalar yapılmıştır:

1. Öğrenciler, şiirin başlığı veya şiir içerisinden alınmış bir dize yoluyla şiirin temasını, konusunu tahmin etmişlerdir.
2. Öğrenciler, şiirin temasıyla ilgili resimleri tartışıp tanımlamışlardır.
3. Öğrencilerden şiir içerisindeki bir durumda olsalardı ne yaparlardı gibi soruları cevaplamaları istenmiştir.

4. Öğrenciler, belirli bir durum için kendi kültür veya toplumlarındaki uygun olan davranış ve duyguları tartışmışlardır.
5. Öğretmen, şiirde geçen önemli olabilecek kelimeleri, tamlamaları ve dilbilgisel yapıları öğretmiştir.
6. Kültür aktarımı bağlamında sözcük çalışmaları yapılmıştır.

Metin üzerine çalışmalar kısmında hazırlanan etkinlikler genellikle öğrencinin metni anlayıp anlamadığını sorgulayıcı nitelikte hazırlanmıştır. Her iki şiir için de bu bölümde hazırlanan etkinlikler şu şekildedir:

1. Bazı sözcükler şiirden çıkarılmış ve öğrencilerden boşlukları doldurmaları istenmiştir.
2. Öğrencilere şiirden seçilen bir dize verilerek sonrasında ne geldiğini tahmin etmeleri istenmiştir.
3. Öğrencilerden şiirdeki belirli sözcükler ya da tamlamaların anlamlarına veya tamamen şiirin konusuna ilişkin okuduğunu anlama sorularını cevaplamaları istenmiştir.

Metin sonrası çalışmalar kısmında, öğrencilerden bağımsız bir şekilde konuya yönelik düşüncelerini açıklayabilmeleri beklenmiştir. Bu bağlamda aşağıda verilen şekilde etkinlikler hazırlanmıştır:

1. Öğrenciler aynı şairden farklı temalarda başka şiirler okuyup tartışmışlardır.
2. Öğrenciler okudukları şiiri temel alarak kendi şiirlerini yazmışlardır.
3. Öğrenciler şiirde ifade edilen kültürel değerleri tartışıp kendi fikirlerini dile getirmişlerdir.
4. Öğrenciler şiire ilişkin tarihi ve kültürel altyapı hakkında bilgi veren bir metin okumuşlardır.
5. Öğrenciler şairin hayatını anlatan bir metin dinlemişlerdir.

Çalışmanın sonunda elde edilen verilere göre aşağıdaki öneriler yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde yararlı olacaktır:

- Yabancı dil olarak Türkçe derslerinde kültür aktarımına önem verilmelidir ve ders içerikleri bu bağlamda oluşturulmalıdır.
- Yabancı dil olarak Türkçe derslerinde yazınsal metinlerin kullanımı arttırılmalıdır ve şiir geri planda bırakılmamalıdır.
- Şiirin yabancı dil öğretimine sağlayacağı katkılardan en etkili biçimde faydalanabilmek için gerek şiir seçimine gerekse sınıf içi etkinliklerin hazırlanmasına gereken önem verilmelidir.

Temennimiz, bu çalışmada elde edilen değerlendirme ve önerilerin hem yabancı dil, hem de anadil olarak Türkçe öğretimine ve yeni ders kitaplarının hazırlanmasına katkılar sağlamasıdır.

KAYNAKÇA

Akarsu, Bedia: (1984), **Dil-Kültür Bağlantısı**, İstanbul, Remzi Yayınevi.

Akcan, Sumru: (2009), “Türkçenin Yetişkinlere yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kullanılan Yöntem ve Yaklaşımlar”, **Yabancılarla Türkçe Öğretimi**, Ed. Derya Yaylı, Yasemin Bayyurt, Ankara, Anı Yayıncılık, s.207-209

Aksan, Doğan: (1977), **Her Yönüyle Dil. Ana Çizgileriyle Dilbilimi I**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Aksan, Doğan: (1995). **Şiir Dili ve Türk Şiir Dili**, 2.bs., Ankara, Engin Yayınevi.

Aksan, Doğan: (2003), **Cumhuriyet Döneminden Bugüne Örneklerle Şiir Çözümlemeleri**, Ankara, Bilgi Yayınevi.

Aksan, Doğan: (2006), **Anlambilim**, 4.bs., Ankara, Engin Yayınevi

Altınörs, Atakan S.: (2010), “Düşünce İle Dil Arasındaki İlişkiye Descartes’in Yaklaşımı”, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Kayseri.

Altundağ, Pınar: (2007), **Kültürlerarası Yeterlilik ve Korece Öğretimi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, A.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aristoteles: (2010), **Poetika**, 4.bs., İstanbul, Can Yayınları

Asutay, Hikmet: (2003), “Yabancı Dil Öğretiminde Kültür Bağlamı ve Öteki Dil”,
Ankara Üniversitesi (TÖMER) Dil Dergisi, 118. Ankara, Ankara
Üniversitesi Basımevi, s. 26-29

Aytekin, Pınar: (2009), **Yabancı Dil Olarak Türkçe Derslerinde Kültürlerarası
İletişim Yetisi Kazandırma Amaçlı Karikatür Kullanımı**,
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Banarlı, Nihat Sami: (2004), **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, I. Cilt, İstanbul, Milli
Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Banguoğlu, Tahsin: (1990), **Türkçenin Grameri**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih
Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Basımevi, Ankara.

Bayrav, Süheyla: (1976), **Dilbilimsel Edebiyat Eleştirisi**, İstanbul Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi Basımevi

Bayyurt, Yasemin: (2009), “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kültür
Kavramı ve Sınıf Ortamına Yansıması”, **Yabancılarla Türkçe Öğretimi**,
Ed. Derya Yaylı, Yasemin Bayyurt, Ankara, Anı Yayıncılık, s.29-42

Beyatlı, Yahya Kemal: (2002), **Kendi Gök Kubbemiz**, İstanbul, Yapı Kredi
Yayınları.

Birsel, Salah: (1976), **Şiirin İlkeleri**, 3.bs., Koza Yayınları

Blanchot, Maurice: (1993), **Yazınsal Uzam**, Çev. Sündüz Öztürk Kasar, İstanbul,
Yapı Kredi Yayınları.

Boztaş, İsmail: (1994), “Metindilbilim Açısından Şiir”, **Dilbilim Araştırmaları**, Hitit Yayınevi: s.171-194

Bölükbaş, Fatma v.d. : (2008), **Yabancılar İçin Türkçe Alıştırma Kitabı 1**, İstanbul, y.y.

Bölükbaş, Fatma v.d. : (2008), **Yabancılar İçin Türkçe Alıştırma Kitabı 2**, İstanbul, y.y.

Bölükbaş, Fatma v.d. :(2009), **Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı**, İstanbul, Pelikan Matbaacılık.

Brooks, Nelson: (1986), “Culture in the Classroom”, **Culture Bound**, Ed. Joyce Merrill Valdes, Cambridge, Cambridge University Press, pp. 123-129

Brown, Douglas H.: (2000), **Teaching by Principles**, NY, Longman.

Can,Cem: (2009), “Avrupa Birliği Dil Politikası ve Yabancı Dil Olarak Türkçe”, **Yabancılar İçin Türkçe Öğretimi**, Ed. Derya Yaylı ve Yasemin Bayyurt, Ankara, Anı Yayıncılık.

Cansever, Edip: (2008), **Gelmiş Bulundum**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

Cemil Kurt v.d.: (2008) **Yeni Hitit 2**, ed. N.Engin Uzun, 2.bs., Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi.

Cemil Kurt v.d.: (2008), **Yeni Hitit 1**, ed. N.Engin Uzun, 2.bs., Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi.

Cemil Kurt v.d.: (2008), **Yeni Hitit 3**, ed. N.Engin Uzun, 2.bs., Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi.

Cincotta, Howard: (1994), **An Outline of American History**, US Information Agency.

Collie, Joanne ve Slater, Steephen: (1987), **Literature in the Language Classroom**, Cambridge University Press.

Cortazzi, Martin ve Lixian Jin: (1999), “Cultural Mirrors”, **Culture in Second Language Teaching and Learning**, Ed. By. Eli Hinkel, Cambridge, Cambridge University Press, pp.196-219

Çolak, Veysel: (2011), **Şiir Nedir ve Nasıl Yazılır?**, İkaros Yayınları.

Çotuksöken, Betül: (2000), **Felsefi Söylem Nedir?**, İstanbul, İnkilap Yayınları.

Değer, Ayşe Cem: (2007), “2000li Yıllarda Niçin İngilizce Öğretimi?”, **Bir Bilim-Erinden Yaşayakalanlar- Prof. Dr. Özcan Başkan’a Armağan**, İstanbul, Multilingual yayınları, s. 159-171

Demircan, Ömer: (2005), **Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri**, İstanbul, Der Yayınları.

Demirel, Özcan: (1998), **Yabancı Dil Öğretimi**, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Dilçin, Cem: (2004), **Türk Şiir Bilgisi**, Ankara, Türk Dil Kurumları Yayınları, Sevinç Basımevi.

Dilidüzgün, Selahattin: (2001), “Türkiye’de Edebiyat Öğretimi ve Edebiyat Öğretiminde Çağdaş Yönelimler”, **Çağdaş Türk Yazını**, Ed. Zehra İpşiroğlu, İstanbul, Adam Yayınları, s.244-261

Dilidüzgün, Şükran: (1995), **Yabancı Dil Öğretiminde Yazınsal Metinler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dilidüzgün, Şükran: (2010), **Metindilbilim ve Türkçe Öğretimi**, İstanbul, Morpa Yayınları

Durak, Elif: (2006), **Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Bağlamında Avrupa Ortak Dil Kriterleri Sorunsalı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Eğilmez, Mahfi ve Kumcu Ercan: (2002), **Ekonomi Politikası**, Remzi Kitabevi.

Ekiz, Tevfik: (2007), “Alımlama Estetiği mi Metinlerarasılık Mı?”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Dergisi**, 47., y.y, s.119-127

Eliot, T.S., (1983), **Edebiyat Üzerine Düşünceler**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları

Ercan, Enver (1994), **Şiir Uçar Söz Olur**, 1.bs., İstanbul, Yön Yayıncılık.

Ergin, Muharrem: (1992), **Türk Dil Bilgisi**, 19.bs., İstanbul, Bayrak Basımevi

Erişkon, Binnur: (1996), **Yabancı Dil Olarak Almanca Ders Kitaplarında Ülkebilgisi ve Kültür Aktarımı**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İ.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü

EuropeanCouncil: 2000, **Common European Framework of References for Languages**, Cambridge University Press.

Gazi Üniversitesi TÖMER: (2006), **Yabancılar İçin Türkçe 1**, Ankara.

Gazi Üniversitesi TÖMER: (2006), **Yabancılar İçin Türkçe 2**, Ankara.

Gökmen, M. Ertan: (2005), “Yabancı Dil Öğretiminde Kültürlerarası Edinç”, **Dil Dergisi**, 128, s.69-77

Göktürk, Akşit: (2010), **Okuma Uğraşı**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

Günay, Doğan V.: (2006), “Liselerdeki Yazın Eğitimine Yeni Bir Yaklaşım”, **Milli Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi**, 169., Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, s.8-17

Günay, Doğan: (2003), **Metin Bilgisi**, İstanbul, Multilingual Yayınları.

Gündoğan, Ali Osman: (t.y.), **Dil-Düşünce ve Varlık İlişkisi**, (Çevrimiçi)
<http://www.aliosmangundogan.com/PDF/Makale/Ali-Osman-Gundogan-Dil-Dusunce-ve-Varlik-Iliskisi.pdf>

Güvenç, Bozkurt: (2002), **Kültürün Abc'si**, 2.bs., İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

Hadaway, Nancy L. V.d.: (2002), **Literature-Based Instruction**, Boston.

Hess, Natalie: (2003), "Real Language Through Poetry: A Formula For Meaning Making", **ELT Journal**, Volume 57/1, Oxford University Press.

http://siir.gen.tr/siir/c/cahit_kulebi/zerdali_agaci.htm

<http://siir.ihya.org/siir/18550.htm>

<http://tdkterim.gov.tr/bts/>

http://www.asikveysel.com/DERS/mektup_yare.htm

http://www.coe.int/T/DG4/Portfolio/?L=E&M=/main_pages/introduction.html

<http://www.deltur.cec.eu.int/default.asp?lang=0&pId=3&fId=1&prnId=1&hnd=0&ord=0&docId=268&fop=0>

http://www.edebiyatekibi.com/index.php?option=com_content&task=view&id=647&Itemid=27

<http://www.merriam-webster.com/dictionary/culture>

http://www.siirdefteri.com/?sayfa=siir&siir_id=2130

İlhan, Atilla: (2010), **Ben Sana Mecburum**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları

İnce, Özdemir: (1995), **Şiir ve Gerçeklik**, İstanbul, Can Yayınları.

İstanbul Üniversitesi Dilmer: (2011), **İstanbul Yabancılar İçin Türkçe**, İstanbul, Kültür Sanat Basımevi.

Jiang, Wenying: (2000), “The Relation Between Culture and Language”, **ELT Journal**, Volüme 54/4 October. Oxford University Press.

Kanık, Orhan Veli: (1988), **Bütün Şiirleri**, 36.bs., İstanbul, Adam Yayınları.

Keskin, Funda: (2010), **Yetişkinlere Yönelik yabancı Dil Olarak Türkçe Derslerinde Yazınsal Metinlerle Kültür Aktarımı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kırmızı, Bülent: (2007), **Amanca’nın Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Şiirin İşlevi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Kocaman, Ahmet: (2003), **Söylem Üzerine**, Ankara, ODTÜ Yayınları.

Köse, Bayram: (2006), **Kültürel Boyutuyla Yabancı Dil Öğretiminde Yazınsal Metin**, (Çevrimiçi), <http://maincc.hufs.ac.kr/~middle/pdf/1n800320.pdf>

Kudret, Cevdet: (1980), **Örneklerle Edebiyat Bilgileri-1**, 2.bs., İstanbul, Anka Basım.

Kumaravadivelu, B.: (2008), **Cultural Globalization and Language Education**, Yale University Press.

Külebi, Cahit: (2006), **Bütün Şiirleri**, Bilgi Yayınevi.

Lado, Robert: (1986), “How to Compare Two Cultures”, **Culture Bound**, Ed. Joyce Merrill Valdes, Cambridge Language Teaching Library.

Lazar, Gillian: (1993), **Literature and Language Teaching**, Cambridge, Cambridge University Press.

Mayer, Alene: (2004), **Age, Accent and Experience in Second Language Acquisition**, Clevedon: Multilingual Matters LTD.

Oral, Yasemin: (2010), “A Historical Sketch of Culture Teaching in ELT: Towards Postmodern Perspectives”, **Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi**, 14, s. 39-53.

Orhon, Orhan Seyfi: (2008), **Bütün Şiirleri**, İstanbul, Everest Yayınları.

Ögeyik, Muhlise Coşkun: (2007), **Yabancı Dil Öğretiminde Şiir**, Ankara, Pegem A Yayıncılık.

Özdemir, Emin: (1983), **Yazı ve Yazınsal Türler**, Varlık Yayınları.

Özışık, Cem: (2004), **Yabancı Dil Öğretiminde Kültürel Farkındalık: New Headway Ders Kitaplarının Kültür Aktarımı Açısından İncelenmesi ve Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özkan, Pınar: (2009), **Yabancı Dil Olarak Türkçe Derslerinde Kültürlerarası İletişim Yetisi Kazandırma Amaçlı Karikatür Kullanımı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü Sosyal Bilimler Üniversitesi.

Öztürk, Tuncay v.d. : (2005), **Gökkuşluğu Türkçe Ders Kitabı 1**, İstanbul, Dilset Yayınları.

Öztürk, Tuncay v.d. : (2005), **Gökkuşluğu Türkçe Ders Kitabı 2**, İstanbul, Dilset Yayınları.

Öztürk, Tuncay v.d. : (2005), **Gökkuşluğu Türkçe Ders Kitabı 3**, İstanbul, Dilset Yayınları.

Öztürk, Tuncay v.d. : (2005), **Gökkuşluğu Türkçe Ders Kitabı 4**, İstanbul, Dilset Yayınları.

Öztürk, Tuncay v.d. : (2005), **Gökkuşluğu Türkçe Ders Kitabı 5**, İstanbul, Dilset Yayınları.

Özünü, Ünsal: (1983), “Yabancı Dil Öğretiminde Yazınsal Metinlerin Yeri ve Kullanılması”, **Türk Dili Aylık Dil ve Yazın Dergisi**, Dil Öğretim Özel Sayısı, 379-380., Ankara Üniversitesi Basımevi, s.178-190

Özünü, Ünsal: (2001), **Edebiyatta Dil Kullanımları**, İstanbul, Multilingual Yayınları.

Pennycook, A.: (1994), **The Cultural Politics of English as an International Language**, London, Longman.

Phillipson, Robert, (1997), **Linguistic Imperialism**, London, Oxford University Press.

Platon: (1988), **Sofistes**, Çev.Mehmet Karasan, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Polat, Tülin (1995), “Yazın Metni – Okur İlişkisi Üzerine Düşünceler”, **Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi**, IX, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, s.181-189

Polat, Tülin: (1993), “Yazınsal Metinler ve Yabancı Dil Olarak Almanca Öğretimi”, **Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi**, VIII., İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, s.181-189

Polat, Tülin: (2006), “Okur Odaklı Yaklaşımla Yazın Eğitimi”, **Milli Eğitim Dergisi**, 139., Ankara, Milli Eğitim Basımevi, s.18-43

Polat, Tülin: (2008), **Türkçe Öğretiminde Ders Kitaplarında Ders Notları**, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yabancı Dil Olarak Türkçe Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı, İstanbul. (Yayımlanmamış Ders Notları)

Ran, Nazım Hikmet: (2008), **Henüz Vakit Varken Gülüm**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

Rathje, Stefanie: (2007) “Intercultural Competence: The Status and Future of a Controversial Concept”, **Language and Intercultural Communication**, Vol.7, No.4, 254-266.

Rilke, Rainer Maria: (2000), **Sanat Üstüne**, Çev. Kamuran Sıpal, Cem Yayınevi.

Salman, Yurdanur: (2004), “İmge: Zor Yakalanır Bir Görselleştirme”, **Kitaplık Aylık Edebiyat Dergisi**, 74, s. 65-66

Sayın, Şara: (1999) , **Metinlerle Söyleşi**, İstanbul, Multilingual Yayınları

Senemoğlu, Nuray: (2004), **Gelişim ve Öğrenme**, Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık

Songül, Sibel: (1991), “Hedef Kültürün Aktarılmasının Amaçları ve Öğretim Teknikleri”, **Dil Öğretimi Dergisi**, Sayı 3, Ankara, Ankara Üniversitesi TÖMER Yayınları.

Soysal, Ahmet: (2004), “İmge”, **Kitaplık Aylık Edebiyat Dergisi**, 74, s. 78-79.

Şenöz, Canan: (2005), Dilbilim: **Metindilbilim ve Türkçe** , Multilingual Yabancı Dil Yayınları.

Tapan, Nilüfer: (1989), “Yabancı Dil Olarak Almanca Öğretiminde Özgün Metinlerin İşlevi”, **Dilbilim**, VIII, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, s. 184-192

Tapan, Nilüfer: (1990), “Yabancı Dil Olarak Almanca Öğretiminde Kültür Bağlamının Değerlendirilmesi”, **Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi**, VII, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, s. 55-68

Tapan, Nilüfer: (1995), “Yabancı Dil Olarak Almanca Öğretiminde Yeni Bir Yöneliş: Kültürlerarası-Bildirişim Odaklı Yaklaşım”, **Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi**, IX, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, s. 149-167

Tarancı, Cahit Sıtkı: (2004), **Otuz Beş Yaş**, İstanbul, Can Yayınları.

Tepebaşı, Fatih: (2006), “Edebiyat Öğretiminde Waldmann Modeli”, VI. **Dil, Yazın, Deyişbilim Sempozyumu**, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

Uçan, Hilmi: (2006), “Edebiyat Eğitimi, Estetik Bir Hazzın Edinimi Okumanın Alışkanlığa Dönüştürülmesi ve Yazınsal Kuramlar”, **Milli Eğitim Dergisi**, 169. Ankara, Milli Eğitim Basımevi, s.25-42

Uygur, Nermi : (2003), **Kültür Kuramı**, 2.bs., İstanbul, Yapı Kredi Yayınları

Uygur, Nermi: (1997), **Dilin Gücü**, İstanbul, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Tic.ve San. A.S.

Ünal, Şükrü (2002), **Dil ve Kültür.**, Ankara Gazi Üniversitesi Basımevi

Vardar, Berke : (1998), **Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri**, 2.bs., İstanbul, Multilingual.

Vygotsky, L.S.: (1998), **Düşünce ve Dil**, İstanbul ,Ekinci Matbaası.

Wellek, R., Warren, A.: (1982), **Yazın Kuramı**, çev.Yurdanur Salman ve Suat Karantay, Altın Kitaplar Yayınevi.

Yaşın, Mehmet: (1998), **Hayal Tamiri**, Adam Yayıncılık.

Yaylı, Derya: (2009), “Yabancı Dil Öğretimi Yaklaşımı ve Yöntemleri”,
Yabancılar Türkçe Öğretimi, Ed. Derya Yaylı ve Yasemn Bayyurt,
Ankara, Anı Yayıncılık

Yazoğlu, Ruhattin ve İmamoğlu, Tuncay: (2010), **Klasik Mantık**, İstanbul, Rağbet
Yayınları.

Yıldırım, Ali, Güneri Oya ve Sümer Zeynep: (2002), **Devlopment and Learning**,
Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Zengin, Ramazan: (1995), **Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Alıştırmalar**,
Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EK

CD

Parça 1. Şen Ola Düğün Şen Ola

Parça 2. Orhan Veli Kanık'ın Hayatı